

Matiyu

Matiyu beleñ mere iginj Yesu niñ yitinj kayyinj

*Yesuyen megen niñ asem yago
(Luk 3:23-38)*

¹ Gabe Yesu Kristuyen asem weñ Abraham hitte mat wañ wañ Israel marte doyan al kurunj Dewit hitte, irde yeñ hitte mat wañ wañbe Yesu forok yirinj goyen asanđe katinjbe gahade:

² Be, Abraham urmiñbe Aisak. Aisak urmiñbe Yekop.

Munañ Yekop urmiñ be weñbe Yuda, itinj weñyabe kulinj yagoya.

³ Yuda urmiñ waranjbe Peresya kulinj Seraya. Irde ire itinjya gote miliñbe Tamar.

Peres urmiñbe Hesron. Hesron urmiñbe Ram.

⁴ Be, Ram urmiñbe Aminadap. Irkeb Aminadap urmiñbe Nason. Nason urmiñbe Salmon.

⁵ Salmon urmiñbe Boas. Boas miliñbe Rahap. Bere gobe Yuda mar bere moñ.

Boas urmiñbe Obet. Obet miliñbe Rut. Bere gayen wor Yuda mar bere moñ. Munañ Obet urmiñbe Yesi.

⁶ Yesi urmiñbe Yuda marte doyan al kurunj Dewit.

Dewit urmiñbe Solomon. Solomon miliñbe Batseba. Bere gayen wor Yuda mar bere moñ. Dewit beleñ uñ Uria mayke kamkeb tiriñ.

- 7 Solomon urmiñbe Rehoboam. Rehoboam urmiñbe Abia. Abia urmiñbe Asa.
- 8 Asa urmiñbe Yehosafat. Yehosafat urmiñbe Yehoram. Yehoram urmiñbe Usia.
- 9 Usia urmiñbe Yotam. Yotam urmiñbe Ahas. Ahas urmiñbe Hesekia.
- 10 Hesekia urmiñbe Manase. Manase urmiñbe Emon. Emon urmiñbe Yosaia.
- 11 Irkeb Yosaia urmiñbe Yehoiakinya kulin yagoya.
Yehoiakinya kulin wenja hinhanyabe Babilon nañare niñ fulenja mar beleñ wan gasa yirde bul yirde meteñ marmiñ yirniñ yen Babilon yukamiñ.
- 12 Be, Babilon yukamiñ go mulgañ heñ nañamde kwamiñ. Irdeb Yehoiakinbe urmiñ Sealtiel miñyañ hiriñ. Sealtiel urmiñbe Serubabel.
- 13 Serubabel urmiñbe Abiut. Abiut urmiñbe Eliakim. Eliakim urmiñbe Aso.
- 14 Be, Aso urmiñbe Sadok. Sadok urmiñbe Akim. Akim urmiñbe Eliut.
- 15 Eliut urmiñbe Eleasa. Eleasa urmiñbe Matan. Matan urmiñbe Yekop.
- 16 Irkeb Yekop urmiñbe Yosep. Yosepbe Maria uñ. Maria biñde matbe Yesu Kristu* gogo forok yirinj.
- 17 Ningeb Abraham hitte mat wan wañ Dewit hitte hiriñ goyen asi basañmiñ yagobe tumñañ 14. Irde Dewit hitte mat wan wañbe Babilon niñ mar

* **1:16:** Kristu gobe Hiburu mere matbe Mesaia. Gote miñbe alya bereya Al Kurun hitte Yumulgañ teñ teñ Al.

beleñ gasa yirde Babilon yukamiñde goyenter wor asi basaŋmin yagobe 14 po. Irdeb gor mat waŋ waŋ Yesu Kristu kawaŋ hiriŋde gor wor 14 po.

Maria beleñ Yesu kawaŋ kiriyin

(Luk 2:1-7)

18 Be, Yesu Kristu kawaŋ hiriŋ gobe gahade: miliŋ Mariabe Yosep niŋ tubul teŋ untek yeŋ merem tiyamiŋ gega, Mariabe Yosep goya tumiŋaŋ ma henja biŋ yaŋ hiriŋ. Irkeb Yosep beleñ keneŋ bebak tiyyiŋ. Goyenpoga diriŋ gobe Holi Spirityen tareŋde Maria biŋde forok yiriŋ goyen ma nurdeb kukuwamneŋ nuryiŋ.

19 Gega Maria goyen tetek al Yosep gobe al huwak uliŋde merem moŋ geb, goyen keneŋbe kawan po takira tike al budam nurkeb Maria go memya heŋ heŋ ge igin ma nurdeb bada heŋ daha mat kura balmiŋ tubul timewoŋ yeŋ nurde hinhin.

20 Goyenbe goke dufay heŋ hikeyab Al Kurunyen miyoŋ beleñ mitere forok yeŋbe inyiŋ. “Dewit asem Yosep, gebe Maria teŋ teŋ niŋ al beleñ daha wet kura gineŋ gineŋ niŋ kafura heŋ bada ma hawayiŋ. Dirin biŋde hi gobe Holi Spirityen tareŋde forok yiyyiŋ. **21** Niŋgeb biŋde hi gobe diriŋ al diriŋ kawaŋ kiriyen. Yeŋ beleñ gab alya bereyamin mata buluŋ teŋ haŋ bana mat yu-mulgaŋ tiyyeŋ. Niŋgeb deňembe ‘Yesu’† inayiŋ,” inyiŋ.

22 Be, mata kuruŋ gabe Doyaŋ Al Kuruŋ beleñ mere basaŋ almiŋ momoŋ irke basaŋ heŋ tagalyiŋ goyen gogo forok yiriŋ. **23** Mere tiyyiŋ gobe

† **1:21:** Deňe gote miŋbe “Dumulgaŋ teŋ teŋ Al”.

gahade: “Bere foñej kura alya ma kuñ hitinj beleñ biñ henjbe dirinj al dirinj kura kawañ kiryen. Irkeb ‘Immanuel’ innayinj,” inyinj. Immanuel gote miñbe ‘Al Kurunjbe neñya hite’.

²⁴ Be, Yosep go mite tiyyinjde mat huwardeb Al Kurunyen miyonj beleñ sañinj po mere iryinj gwahade po Maria goyen teñ yamiñde kuriñ. ²⁵ Goyenbe yeñya ma ferde hinaryum. Kuñ kuñbe Maria gobe dirinj al dirinj kawañ kiryenj. Irkeb Yosep beleñ “Yesu” inyinj.

2

Naña yeneñ bebak teñ teñ mar Yesu kinniñ yeñ wayamiñ

¹ Be, Yesube Herot Yudia nañare niñ doyanj al kuruñ hinhinya Yudia naña bana goñ niñ taun dirnej kura Betlehem gor kawañ hiriñ. Be, dirinj go kawañ hiriñ kamereb naña wanj wanj beleñ niñ mar kura Yerusalem taunde wayamiñ. Mel gobe dinambe yeneñbe kame da mata kura forok yiyyenj goyen bebak teñ hañyen mar. ² Be, mel go wanjbe gusuñaj hamiñj. “Yudia nañare niñ doyanj al kuruñ hiyyenj al gayamuñ ga forok yiuyuñ gobe dare hi? Naña wanj wanj beleñ mat dinambemiñ keneñbe dolonj irniñ yeñ gago wayhet,” yamiñj.

³ Be, Herot go mere goyen nurdeb, “Dirinj gore kame kuruñ heñ asogo nirde gasuñne tiyyenj,” yeñbe kafura hiriñj. Yerusalem taunde hinhan mar wor budam wor po mere go nurdeb dirinj goke teñ kanduk buluñ kura forok yiyyenj yeñ kafura hamiñj. ⁴ Irkeb Herot beleñ Al Kurunj dolonj ird ird mata doyanj marte karkuwañyabe

Moseyen saba tagal tagal marya hoy yirdeb, “Mesaiabe damde kawaŋ hiyyen?” yineŋ gusuŋjan yiryiŋ. ⁵ Irkeb wol heŋbe, “Yudia naŋare niŋ taun Betlehem gor kawaŋ hiyyen. Al Kurunyen mere basaŋ al kura beleŋbe gahade kayyin:

⁶ ‘Be, deŋ Betlehem niŋ mar,
deŋ hitte al kura forok yeŋ nere alya bereya
Israel mar gote doyaŋ al kuruŋ hiyyen.
Irkeb deŋtiŋ dirŋen goyen kurun hiyyen.

Niŋgeb deŋbe Yudia naŋa bana goŋ niŋ al deŋem
yaŋ mar gote folek,’ yitiŋ hi. *Maika 5:2*
Niŋgeb Mesaiabe Betlehem forok yiyyen,” in-
amiŋ.

⁷ Irkeb Herot beleŋ diriŋ gobe daha naŋa
kawaŋ hiriŋ goyen bebak tiye yeŋbe naŋa waŋ
waŋ beleŋ niŋ al karwo dinambe yeneŋ bebak teŋ
teŋ mar goyen balminjde hoy yirdeb, “Daha naŋa
wor po dinambe goyen forok yiyyun?” yinkeb
gwaha naŋa kintiŋ ineŋ momoŋ iramiŋ. ⁸ Irkeb
Herot beleŋ usi yirdeb, “Betlehem kunan. Kunbe
diriŋ goke keŋkelə po naŋkennayin. Keneŋbe
aran po waŋ momoŋ nirnayin. Irkeb ne wor
kuŋbe dolon ireŋ,” yinyiŋ.

⁹ Be, mel gobe Herot beleŋ gwaha yinkeb
Betlehem kuniŋ yeŋ kwamiŋ. Irkeb dinambe
naŋa waŋ waŋ beleŋ kenamiŋ goyen naŋa kota
meheŋ heŋ kuŋbe diriŋ hin hin ya turte gor bada
hiriŋ. ¹⁰ Dinambe gore gwaha tike keneŋbe mel
go amaneŋ nuramiŋ. ¹¹ Irdeb ya bana hurkuŋ
diriŋa miliŋa goyen yeneŋbe dokolhoŋ yugu-
luŋ teŋ diriŋ goyen dolon iramiŋ. Irdeb det kura
diriŋ go unniŋ yeŋ yawayamiŋ goyen hol yirdeb

unamiñ. Gol horaya det kura toropa yara kaké hamiñ teñ hiyen gwahade goyabe guram hamienj igiñ wor po yawayamin goyen unamiñ. ¹² Be, Al Kurunyen miyoñ beleñ mitere, “Mulgañ heñ Herot hitte ma kunaiñ,” yineñ hayhay yiryiñ. Irkeb beleñ hoyan mat nañam kwamiñ.

Yosep beleñ Yesuya miliñ Mariaya yade Isip kuriñ

¹³ Mel go kukeb Al Kurunyen miyoñ beleñ mitere Yosep hitte forok yeñbe, “Herot beleñ diriñ gayen maymeke kami yeñ nañkenenj tiya. Niñgeb huwarde diriñya miliñya gayen yade busaharde Isip nañare kuñ goñ hinayiñ. Irdeb ne po doyañ nirde hinayiñ. Mulgañ henaj dinmeke gab mulgañ henayiñ,” inyiñ. ¹⁴ Be, Yosep go biñ bak yeke huwarde wawuñ goyen po ire miliñya go yadeb busaharde Isip nañare kwamiñ. ¹⁵⁻¹⁸ Irkeb Herot gobe doyañ hemanjbe nañaj wañ wañ beleñ niñ mar gobe usi nirañ yeñ nurdeb biñ ar wor po yiriñ. Irkeb Betlehemya tiyun muknjenj biñyañ bana goñ niñ al diriñ dirjenj damam irawa mat bam beleñ gobe tumñañ gasa yirke kamnañ yeñ fulenja marmiñ hulyañ yiryiñ. Gobe nañaj wañ wañ beleñ niñ mar beleñ hañkapyä wor po nañamde dinambe kenaminde gor mat gagasiya damaya kapyan heñbe gogo, “Diriñbe damam irawa mat bam beleñbe gasa yirnayiñ,” yinyiñ. Go tiyyiñ gobe bikkeñ Al Kurunyen mere basañ al Yeremaia beleñ yiriñ goyen forok yiriñ. Meremiñbe gahade:

“Al beleñ al kura Rama taunde biñ misiñ katen esenj obam teñ epte ma teñ hike nuramij.

Eseŋ gobe Resel beleŋ dirŋeŋ weŋ kamde pasi
haminj goke eseŋ hinhin.

Ninjeb al kura beleŋ yolŋa irke bada hetek monj,”
yitiŋ hi. Yeremaia 31:15

Be, Yosepya diriŋmiŋmiŋya go kuŋ Isip hike
hikeb Herot go kamyinj. Irke gab mulgaŋ haminj.
Go tiyamiŋ gobe Doyaŋ Al Kurunj beleŋ, “Urnebe
Isip naŋa tubul teŋ waŋ waŋ niŋ hoy irmiŋ,”*
yiriŋ goyen mere basaŋ almiŋ Hosea mere irke
basaŋ heŋ tagalyiŋ goyen forok yiriŋ.

*Yosepya diriŋmiŋmiŋyabe Israel naŋare mulgaŋ
haminj*

¹⁹ Be, kame Herot go kamkeb Doyaŋ Al Ku-
runyen miyoŋ beleŋ Yosep Isip hinhinya goyen
mitere forok yenjbe, ²⁰ “Yosep, diriŋ ga mayniŋ
yenj hinhan marbe kamaŋ. Ninjeb huwarde
ire miliŋya yade Israel naŋare mulgaŋ henayinj,”
inyiŋ. ²¹ Irkeb huwarde ire miliŋya goyen yade
mulgaŋ heŋ Israel kwamiŋ. ²² Goyenbe al kura
beleŋ, “Akelaus beleŋ naniŋde gasuŋ teŋ Yuda
naŋare niŋ doyaŋ al kurunj Herot† hiyunj,” yeke
nurdeb kafura heŋ gor kutek ma iryinj. Irkeb
sopte po mitere Al Kurunyen miyoŋ beleŋ, “Galili
naŋare kunayinj,” inkeb Galili kwamiŋ. ²³ Kunjbe
taun kura Nasaret ineŋ haŋyende gor keperamiŋ.
Gobe bikkeŋ Al Kurunj beleŋ, “Nasaret niŋ al ineŋ
hinayinj,” yiriŋ goyen mere basaŋ marmiŋ mere
yirkeb basaŋ heŋ tagalamiŋ gwahade goyen po
forok yiriŋ.

* **2:15-18:** Hosea 11:1 † **2:22:** Herot gobe Israel doyaŋ irde
hinhin doyaŋ mar karkuwaŋ gote deŋe.

3

*Yon Baptais beleñ mere tagalde hinhin
(Mak 1:1-8; Luk 3:1-18; Yon 1:19-28)*

¹ Be, dama budam kukeb al kura Yon Baptais ineñ hinhan goyen Yudia nañare sawsawa po kuruñ nañä bana gon̄ wañbe saba tagal tagal miñ uryinj. ² Saba teñ hinhin gobe gahade: “Al Kuruñ beleñ alya bereyamiñ doyan̄ yirtek nalube bikkeñ binde hihi. Niñgeb yen̄ yufuk bana hitek yen̄ nurde hañ kenem mata buluñtiñ yubul teñ yen̄ ge bitiñ mulgan̄ henayinj,” yinen̄ hinhin. ³ Meten̄ goyen teñ hinhin al Yon Baptais goke bikkeñ Al Kuruñyen mere basañ al Aisaia beleñ gaha yirinj: “Sawsawa po kuruñ nañä bana gon̄ al kura forok yen̄be alya bereya beleñ Doyañ Al Kuruñyen mere nurde gama ird ird niñ dufay gitik teñ teñ ge gahade kuware tagalde hiyen̄:

‘Doyañ Al Kuruñyen beleñ kernañ.
Belen̄miñ sope irde huwa irnañ,’ yen̄ hiyen̄.”
Aisaia 40:3

⁴ Be, al gote uliñhorbe dapña kamel wuyneñ beleñ irtiñ goyen hor irdeb dapña sikken̄ gore po kañmiñ irde uliñhor goyen mal temdere giti irde hiyen. Irdeb biñgemiñbe gusuya yalañgu fimiñya po nene hiyen. ⁵ Irkeb Yudia nañä bana gon̄ niñ taun kuruñ Yerusalemya nañä bana gon̄ niñ taun hoyan̄ hoyan̄yabe Yodan fe siñä bana gon̄ niñ maryä kuruñ goyen Yon hitte kuñbe ⁶ mata buluñmiñ ge Al Kuruñ pohogay irkeb Yon beleñ Yodan fe bana baptais yirde hinhin.

⁷ Be, Yuda marte tikula sañiŋ po gama irde hanjen Farisi marya Sadusi marya budam Yon beleŋ al baptais yirde hinhindé gor wake yenerje, “Deŋbe mata buluŋ po teŋ haŋ gega, mali baptais tiniŋ yeŋ wayhaŋ? Deŋ gab dufaytiŋ buluŋ wor po kunere dirjen weŋ yara. Goyenbe mali baptais tetek gab Al Kuruŋyen bearar ma kentek yeŋ nurde haŋ? Ganuŋ beleŋ gwaha dinuŋ? Epte ma wor po busaharnaiŋ geb!

⁸ Niŋgeb Al Kuruŋyen bearar bana ma hitek yeŋ nurde haŋ kenem mata buluŋtiŋ yubul teŋ yeŋ ge bitiŋ mulgaŋ haŋ gote igineŋ Al Kuruŋ diliŋde mata igiŋ huwak goyen po teŋ hinayiŋ. ⁹ Irde dindiken ge yeŋ, ‘Neŋbe Abraham dirjen weŋ,’ ma yeŋ hinayiŋ. Al Kuruŋbe igiŋ hora gayen yade Abrahamyen dirjen weŋ yiryeŋ geb, mata buluŋtiŋ ma yubul tinayiŋbe meretiŋ gobe miŋ miŋmoŋ wor po hiyyen. ¹⁰ Be, saporbe bikken he miŋde kerd kerd niŋ ep irtiŋ hi yara Al Kuruŋ beleŋ mata buluŋtiŋ gote muruŋgem duntek binde wor po hi. Niŋgeb he kura igineŋ ma hen hiyen gobe ilde kak alare temeynaiŋ go gwahade goyen po, deŋ gayen mata buluŋtiŋ yubul ma tinayiŋbe Al Kuruŋ beleŋ dakira teŋ kak alare dimiyyen.

¹¹ “Nebe mata buluŋtiŋ yubul teŋ Al Kuruŋ niŋ bitiŋ mulgaŋ hekeb fe uliŋ po baptais dirde hime. Goyenbe harhokner al kura wayyen. Al gote tarenje kuruŋ wor po. Yeŋbe al turnuŋ yan wor po geb, ne gahade gare epte ma yeŋ ge teŋ meteŋ kuruŋ titek hime. Kahaŋ basaŋmiŋ teŋ kuŋ kuŋ gobe meteŋ kuruŋ moŋ gega, goyen

wor epte moŋ yeŋ nurde hime. Yeŋ beleŋ gab Holi Spiritya kakya beleŋ baptais diryen. ¹² Irde yeŋbe al kura wit igineŋ yawareŋ yeŋ kutum-miŋ tukunŋ iginenŋa sikkenŋa pota yirde iginenŋbe goyen yerd yerd ya bana yerde sikkenŋbe yade kumga tiyyen go gwahade goyen diryen. Niŋgeb al kame wayyen goreb meremiŋ ma gama irde hinayin marbe kak hugiŋen hitekde gor yimiyyen,” yinyin.

*Yon Baptais beleŋ Yesu baptais iryiŋ
(Mak 1:9-11; Luk 3:21-22)*

¹³ Goyarebe Yesu gob Yon beleŋ baptais niri yeŋbe Galili naŋare mat Yodan fete kuriŋ. ¹⁴ Wake keneŋbe Yon beleŋ pet teŋbe, “Ge beleŋ gab ne baptais nirtek gega, daniŋ bul mat, ‘Yeŋ beleŋ baptais niri,’ yeŋ ne hitte wayha?” inyin. ¹⁵ Irkeb Yesu beleŋ wol heŋbe, “Mekerke haŋkabe ne nurhem gwahade nira. Gogab Al Kurunyen dufay huwak wor po goyen tumŋaŋ deyya beleŋ kawan forok iryen. Gwaha tiyen gab igin yeŋ nurde hime,” inyin. Irkeb Yon beleŋ fe alare tukunŋ baptais iryiŋ.

¹⁶ Be, Yesu go baptais teŋbe fe tubul teŋ siŋare wayyiŋ. Wakeb goyare goyen po naŋkiŋ hol yirin. Hol yekeb Holi Spiritbe Yesu hitte nu foy teŋ kattiŋen teŋ yeŋ hende keperke yiŋgen kinyin. ¹⁷ Irkeb al melak kura naŋkinde mat, “Al gabe urne bubulkuŋne wor po. Yeŋ ge amanen wor po nurde hime,” yirin.

4

*Uñgura beleñ Yesu tuñjañ uryiñ
(Mak 1:12-13; Luk 4:1-13)*

¹ Be, baptais tiriñ go kamereb Uñgura Satan beleñ tuñjañ uri yenbe Holi Spirit beleñ bul irde sawsawa po kuruñ naña bana goñ tukuriñ. ² Be, nañkahalya wawuňya 40 gayen biñge kutjare hinhin. Ningeb go kamereb biñge buluñ wor po iryiñ. ³ Irkeb tuñjañ urtek al beleñ wañbe, “Ge gayen Al Kuruñ Urmiñ keneñbe hora ga yinke beret henäñ,” inyiñ. ⁴ Gwaha inkeb Yesu beleñ wol heñbe, “Al Kuruñyen asanđe, ‘Albe Al Kuruñ beleñ mere titiñ kuruñ goyen nurde sanjiñ heñ hanjen. Munañ biñge hende po ma hanjen,’ gwahade katiñ hi,” inyiñ.

⁵ Go kamereb Uñgura beleñ Yesu go Yerusalem Al Kuruñyen taun ineq hanjenende gor tukuñbe Al Kuruñyen ya balem kuruñ goyen hende hoyan wor pore kura gor tukuke huwaryiñ. ⁶ Irkeb sopte po inyiñ. “Al Kuruñyen asanđebe gahade katiñ hi:

‘Al Kuruñ beleñ ge niñ teñ miyoñmiñ hulyan yirke wañ haninđe ganarkeb solok yawayiñ goyen

hora uñkureñ beleñ muñ kura kahanje umulaw ma uryen,’ yitiñ hi. *Tikiñ 91:11-12*

Ningeb ge gayen fudinde Al Kuruñ Urmiñ keneñbe solok yawa,” inyiñ. ⁷ Irkeb wol heñbe, “Goyen goke wor, ‘Al Kuruñge tuñjañ ma urayiñ. Yenbe Doyañ Al Kuruñ geb,’ yeñ asanđe katiñ hi,” inyiñ.

⁸ Be, kura goya po tuŋaŋ ure yeŋbe Yesu goyen dugu kuruŋde kura gor tukuŋbe megen niŋ doyaŋ mar karkuwāŋ beleŋ naŋa doyaŋ yirde haŋ goya tareŋmiŋ turnuŋ yanŋa kuruŋ goyen tumiŋaŋ ikala iryiŋ. ⁹ Ikala irdeb, “Dokolhoŋge yuguluŋ teŋ dolon nirke gab det kuruŋ yenha gayen yubul teŋ guneŋ,” inyiŋ. ¹⁰ Gwaha inkeb wol heŋbe, “Satan, hoyan kwa! Asanđebe, ‘Al Kuruŋ po ga Doyaŋ Al Kurunge geb yende yufukde po heŋbe yeŋ po dolon irde hayin,’ yitin hi gobe ma nurde ha?” inyiŋ. ¹¹ Gwaha inkeb Uŋgura go tubul teŋ kuriŋ. Irkeb Al Kurunyen miyon beleŋ waŋ Yesu faraŋ uramiŋ.

*Yesu beleŋ Galili naŋare meteŋmiŋ miŋ uryiŋ
(Mak 1:14-15; Luk 4:14-15)*

¹² Be, kamebe Yesu go Yon Baptais teŋ fere teŋ koyare keramiŋ mere momon goyen nurdeb mulgaŋ heŋ Galili naŋare kuriŋ. ¹³ Kun Nasaret tiyuŋde hinhin. Muŋ kura hitŋeŋ teŋbe Kapeneam taunde kurkuŋ gor hinhin. Kapeneam taun gobe Galili fe ala kuruŋ goyen siŋare Sebulunya Naptaliyat megenđe hinhin. ¹⁴ Be, Yesu go Kapeneam kurkuriŋ gobe Al Kuruŋ beleŋ mere basaŋ almiŋ Aisaia momon irke basaŋ heŋ tagalyiŋ goyen fudinde wor po forok yiriŋ. Merebe gahade:

¹⁵ “Sebulun megenyā Naptali megenyābe Galili makaŋde kurkuŋ kurkuŋ beleŋ kuruŋde har.

Yeŋbe Yodan fe siŋa kurhan har. Megen gabe Galili naŋa bana har.

Goňbe Yuda mar moj al miň hoyaq manaq
goň haň.

¹⁶ Go mar gobe Al Kuruj ma nurde uneň mata
buluň bana po heň kidoma bana hitňeň teň
hanjen goyen hulsi kuruj kura kennayin.
Al kidoma bana heň kamtiň yara hanjen gobe
hulsi goyen forok yeke gote ureň bana hi-
nayin,” yitiň hi. *Aisaia
9:1-2*

¹⁷ Be, Yesu go Kapeneam heňyabe saba tagal
tagal meteňmiň miň uryin. Sabamiňbe gahade:
“Al Kuruj beleň alya bereyamiň doyaň yirtek
nalube binde hihi. Niňgeb yeň yufuk bana hitek
yeň nurde haň kenem mata buluňtiň yubul teň
yeň ge bitiň mulgaň henayin,” yeň hin hin.

*Komatmiň kura hoy yiryiň
(Mak 1:16-20; Luk 5:1-11)*

¹⁸ Be, Galili makaň fereňyan goyen kuň
heňyabe Saimon deňem kurabe Pitaya kulinj
Andruya makaňde kamaň temeyde hike yinyinj.
Ire itiňa gobe makaň dapňa yad yad mar. ¹⁹ Kuň
yenerňbe yinyinj. “Wayyi. Waň gama niryi. Irkeb
al yade Al Kuruj hitte yukuň yukuň mar direň,”
yinyinj. ²⁰ Gwaha yinkeb goyare po kamaňmiň
yago yubul teň Yesu gama iraryum.

²¹ Muň kura kutňeň teňbe ire itiňa hoyaq
Yemsya Yonyabe naniň Sebediya hakware heň
kamaňmiň sope yirde hike ²² yenerňbe hoy yiryiň.
Irkeb ire itiňa gore wor naniň Sebedi goyen
hakware gor po tubul teňbe Yesu gama iraryum.

*Garbam mar sope yiryiň
(Luk 6:17-19)*

23 Be, Yesu go Galili naŋa bana goyen kuŋbe Yuda marte gabu yayaŋ saba teŋ Al Kuruŋ beleŋ alya bereyamiŋ doyaŋ yird yird mere igiŋ goke tagaldeb alya bereya garbammiŋ kurayen kurayen manaŋ goyen guram yirke igiŋ heŋ hinhan. **24** Irkeb yeŋ mata tiyyiŋ goyen Siria naŋore niŋ mar wor nurtiŋ ala tiyamiŋ. Irdeb garbam kurayen kurayen goyen yukuteke sope yiri yeŋ Yesu hitte yawayamiŋ. Alya bereya uliŋ misiŋ kuruŋ miŋyaŋ, uŋguram yaŋ, bu tonen miŋyaŋ, tonəŋ kukuwa miŋyaŋyabe uliŋ kamtiŋya goyen yad wayamiŋ. Irkeb tumŋaŋ guram yirde sope yiryiŋ. **25** Be, Galili naŋa, Dekapolis* naŋa, Yudia naŋa, Yodan fe siŋa bana goŋ niŋ marya Yerusalem taun kuruŋde gor niŋ marya budam waŋ Yesu gama iramiŋ.

5

Amaŋ heŋ hinayiŋ (Luk 6:20-23)

1 Be, Yesu beleŋ al buda kuruŋ go yeneŋbe doŋdoŋeŋde hurkuŋ kipiryiŋ. Komatmiŋ yago wor yeŋ hinhindé gor hurkamiŋ. **2** Irkeb sabamiŋ miŋ uryiŋ. Sabamiŋbe gahade:

3 “Be, al kura nindikenŋbe epte moŋ yeŋ Al Kuruŋ niŋ po nurde hinayiŋ mar gobe Al Kuruŋ beleŋ alya bereyamiŋ doyaŋ yirde hi bana goŋ hinayiŋ.

Niŋgeb goke amaŋeŋ nurde hinayiŋ.

* **4:25:** Dekapolis gote miŋbe “10 taun hanj.”

4 “Al Kura mata buluŋmij ge kandukŋej wor po nurde haŋ marbe Al Kuruŋ beleŋ biŋ yurum yiryeŋ.

Niŋgeb goke amaŋeŋ nurde hinayin̊.

5 “Al kura neŋ harhet harhet ma teŋ haŋ marbe kame Al Kuruŋ beleŋ megeŋ kuruŋ gayen yunke yende hiyyeŋ.

Niŋgeb goke amaŋeŋ nurde hinayin̊.

6 “Al kura Al Kuruŋ diliŋde mata huwak teŋ teŋ niŋ feya biŋgeya niŋ kamtiŋeŋ teŋ haŋ marbe Al Kuruŋ beleŋ mata huwak goyen yuneŋ hiyeŋ.

Niŋgeb goke amaŋeŋ nurde hinayin̊.

7 “Al kura al hoyan̊ niŋ bunijeŋ nurde yuneŋ haŋ mar gobe Al Kuruŋ wor bunijeŋ nurde yuneŋ hiyeŋ.

Niŋgeb goke amaŋeŋ nurde hinayin̊.

8 “Al kura binde dufay buluŋ ma kerde haŋ marbe Al Kuruŋ keneŋ hinayin̊.

Niŋgeb goke amaŋeŋ nurde hinayin̊.

9 “Al kura fulenŋaya kandukya yisikamde awalikde heŋ heŋ mata forok irde haŋ marbe Al Kuruŋ beleŋ diriŋne weŋ yinyeŋ.

Niŋgeb goke amaŋeŋ nurde hinayin̊.

10 “Al kura Al Kuruŋ diliŋde mata huwak teŋ hike al hoyan̊ beleŋ buluŋ buluŋ yirke kanduk kurayen kurayen yeneŋ haŋ marbe Al Kuruŋ beleŋ alya bereyamiŋ doyan̊ yirde hi bana goŋ hinayin̊.

Niŋgeb goke amaŋeŋ nurde hinayin̊.

11 “Be, ne gama nirde hike al beleŋ goke igiŋ ma nurde sukal dirde buluŋ buluŋ dirde mere buluŋ

kurayen kurayen ultiŋde irde hinayin. Goyenbe goke ma nurde amaŋ heŋ hinayin. ¹² Kanduk teŋ hinayin gote muruŋgembe Al Kuruŋ beleŋ kuruŋ dunyen. Niŋgeb goke amaŋeŋ nurde hinayin. Mata gobe tineŋ moŋ. Bikkeŋ Al Kuruŋyen mere basaŋ mar yirde hinhan gwahade goyen po, deŋ wor gwaha dirde hinayin,” yinyin.

*Hulsiya fawya
(Mak 9:50; Luk 14:34-35)*

¹³ Irdeb sopte po yinyin. “Deŋbe al haŋ kuruŋ gate faw yara. Fawbe meteŋ miŋyan. Goyenbe daha wet kura teŋ buluŋ hiyyenbe daha mat sopte igiŋ irtek? Epte moŋ. Niŋgeb faw buluŋ hitiŋ gobe wok irtek. Irkeb al beleŋ ufurka teŋ kuŋ hinayin.

¹⁴ “Irde deŋbe al megen haŋ kuruŋ gate hulsi yara. Taun kuruŋ kura doŋdoŋde hi gobe epte ma banare hiyen. ¹⁵ Gwahade goyen po al kura epte ma hulsi usuŋ urde teŋ koron po aw uryen. Gwahade yarab teŋ hende biŋguŋ irkeb al ya biŋ bana hinayin goyen tumŋan hulsire hinayin. ¹⁶ Gwahade goyen po deŋbe hulsi yara heŋ Al Kuruŋ diliŋde mata wukken goyen al yikala yirde hinayin. Gogab matatin igiŋ goyen yeneŋbe Al Kuruŋ sanŋiŋ miŋyan goyen isoka irde hinayin.

Al Kuruŋyen mere saŋiŋ ire yeŋ wamiriŋ

¹⁷ “Be, moŋgo ne gayen neneŋbe dufaytiŋdeb, ‘Yeŋ beleŋbe Moseyen sabaya Al Kuruŋyen mere basaŋ marte sabaya goyen walde pasi hewe yeŋ wayyiŋ,’ yeŋ ma nurnayin. Nebe saba goyen wale yeŋ ma wamiriŋ. Gwaha titŋeŋbe mere gote miŋ wor po goyen teŋ kawan irmeke nurnan

yenj wamiriŋ. ¹⁸ Fudinde wor po dinenj hime. Megenja naŋkiŋya hiriryen goya goyen sabamiŋ gote mere bilmiŋ katinj goyen uŋkureŋ muŋ kura bana ma kuyenj. Heŋ henjbe sabamiŋ gote iginenj tumiŋaŋ forok yenayinj. ¹⁹ Niŋgeb al kura sabamiŋ kura gama irtek metenj moŋ wor po goyen pel irde go ma gama irdeb al hoyanj wor go goya gama irde ma inyenj al gobe Al Kuruj beleŋ alya bereyaminj doyanj yird yird bana gonj dejenj moŋ hiyyenj. Munanj al kura sabamiŋ gama irde al hoyanj saba yiryeŋ al gobe Al Kuruj beleŋ alya bereyaminj doyanj yird yird bana gonj dejenj kuruj wor po hiyyenj. ²⁰ Fudinde wor po dinenj hime. Deŋ mata huwak teŋ hinayinj goyen Farisi maryya Moseyen saba maryat mata huwak goyen fole ma irnayinjbe fudinde wor po epte ma Al Kuruj beleŋ alya bereyaminj doyanj yirde hi bana gonj hurkunayinj.

Kanduk sope ird ird mata

²¹ “Be, bikkenjbe Moseyen sabareb taytiŋ yagobe, ‘Al ma gasa yirke kamnayinj. Munanj al kura gwaha tiyyenjbe merere huwarde muruŋgem buluŋ tiyyenj,’ yintiŋ goyen deŋbe nurde hanjen gogo. ²² Goyenpoga nebe go hende gaha dinenj tihim: al kura kadom inenj tiyyenj al gobe merere huwaryenj. Gwahade goyen po, al kura kadom, ‘Dufaygem moŋ,’ inyenj wor merem yaŋ heŋ Yuda marte doyanj mar diliŋde huwaryenj. Irde al kura beleŋ kadom kura, ‘Gebe kukuwa,’ inyenjbe kak alare kuyenj.

²³ “Niŋgeb Al Kuruj galak ire yenj altare gor det yukanj heŋyab kadge kura beleŋ buluŋ nurd

guntiŋ goyen bege bak yekeb ²⁴ detge go alta diliŋ mar gor po yubul teŋ kunj kadge goya kanduk go sope irde awalik heŋ gab mulgaŋ heŋ Al Kurun galak irayiŋ.

²⁵ “Be, al kura merem yaŋ girde merere gukuŋ hikeyab aran̄ po kanduktirin̄ go belen kunj henja sope iriryen̄. Moŋgo kunj merere huwarkeb mere nurd nurd al beleŋ gade kimyan̄ titmin̄ haniŋde giryen̄. Irkeb kimyan̄ titmin̄ beleŋ gade fere girde koyare gernayiŋ geb. ²⁶ Fudinde wor po dineŋ hime. Kat siŋare kwen̄ yenbe hora gwahade kerayiŋ gintiŋ goyen tumŋaŋ po kerde pasi irde gab siŋare kwayiŋ geb,” yinyiŋ.

Al berem yanbe huwak po hinayiŋ

²⁷ Irde sopte yinyiŋ. “Be, mere kurabe gahade yen̄ hike nurde hanjen̄: ‘Al berem yanbe bere hoyan̄ ma duwan yirde hinayiŋ. Irde bere wor al hoyan̄ ma duwan yirde hinayiŋ,’ yitin̄.

²⁸ Goyenpoga nebe go hende gaha dineŋ tihim: al kura bere kura keneŋ gwaha irmewoŋ yen̄ biŋ huwaryen̄ gobe bikken̄ bere hoyanya duwan teŋ teŋ mata buluŋ goyen biŋde tiyyen̄. ²⁹⁻³⁰ Moŋgo ulge kurhan kura beleŋ mata buluŋ tike ulge tumŋaŋ kak alare kwak geb, buluŋ tiyyen̄ go po teŋ siŋa irayiŋ. Delge yase beleŋ mata buluŋ tikeb goyen marde temeyayiŋ. Hange yase beleŋ mata buluŋ tikeb go wor walde temeyayiŋ.

Bere takira teŋ teŋ mata

(Matiyu 19:9; Mak 10:11-12; Luk 16:18)

³¹ “Be, deŋbe ‘Al kura berem takira tiye yenbe takira teŋ teŋ asan̄ kaŋ haniŋde kerdebe takira tiyyen̄,’ gwaha yen̄ hike nurde hanjen̄.

³² Goyenpoga nebe go hende gaha dinen tihim: al kura berem go al hoyan ma duwan irde hikeya epte ma takira tiyyen. Takira tike bere go kuj al hoyan tiyyenbe bere goya un gergej goya Al Kurun diliinde leplep mata teñ har yen yinyen. Goyenbe Al Kurun beleñ un bikkek gore yirke tahar yen un bikkek go miñge iryen.” yinyin.

Biña teñ teñ mata

³³ Be, Yesu go sopte gaha yinyin: “Bikkeñ Moseyen sabarebe taytiñ yago, ‘Biña teñ heñya usi ma teñ hinayin. Al Kurun hitte biña teñbe biña tiyayin goyen po gama irayin,’ yintiñ goyen deñ wor nurde hanjen gogo. ³⁴⁻³⁵ Goyenpoga nebe go hende gaha dinen tihim: nañkiñbe Al Kurunyen maroro gasuñ. Irde megenbe yende kahan kerd kerd gasuñ. Irde Yerusalembe Doyañ Al Kurun gote taun. Niñgeb biña tiniñ yen goya det goyen goya deñe ma yurnayin. ³⁶ Tonantin yuwaljen uñkureñ kura goyen tarentinде epte ma umñam hoyan irnayin. Niñgeb biña teñya tonantin ma deñe urnayin. ³⁷ Hugineñ mere fudinde po yen hinayin. Niñgeb mere kura fudinde kenem, ‘Fudinde,’ yenayin. Munaj fudinde moñ keneñbe ‘Fudinde moñ,’ po yenayin. Go hende mere kura sopte tinaiñbe mere gobe Al Buluñ hitte mat wayyeñ.

Wol heñ heñ mata

(Luk 6:29-30)

³⁸ “Be, mere kurabe gahade yen hike nurde hanjen: ‘Al kura beleñ delge upul tikeb ge beleñ wor wol heñ diliñ upul tiyayin. Irde misiñge yufele tikeb ge beleñ wor wol heñ misiñ yufele

tiyayinj,’ yitiŋ. ³⁹ Goyenpoga nebe go hende gaha dineŋ tihim: al kura buluŋ dirke goya matamiŋ go wol ma hawayinj. Al kura waŋ uluŋge yase beleŋ seŋ gurke goya wol ma heŋ kurhan wor tigiri teŋ unayinj. ⁴⁰ Irde al kura uliŋhorge goke po teŋ merere gerez̄ tikeb buniŋeŋ irde meŋe dibage manaj unayinj. ⁴¹ Irde al kura parsay girde, ‘Kandukne teŋ 1 kilomita kwa,’ ginkeb faraŋ ure yeŋ nurde kandukminj teŋ tebaŋ 1 kilomita kwayinj. ⁴² Irdeb al kura det kuraŋ amu heŋ gusunjaŋ girkeb mali po teŋ unayinj. Munaj al kura waŋ detge kura belŋeŋ tewe ginkeya ga basiŋa ma irayinj.

*Asogo
(Luk 6:27-28,32-36)*

⁴³ “Be, mere kurabe gahade yeŋ hike nurde hanjen gogo: ‘Kadtinj yago niŋ amaneŋ nurd yuneŋ hinayinj. Irde asogotinjbe buluŋ buluŋ yirde hinayinj,’ yitiŋ. ⁴⁴⁻⁴⁵ Goyenpoga nebe go hende gaha dineŋ tihim: Al Kuruŋbe al iginya buluŋya tumnajanđe naŋŋaya kigariŋya yuneŋ hiyen. Ningeb asogotinj ge amaneŋ nurde yuneŋ hinayinj. Irde buluŋ buluŋ dirde hinayinj mar gobe Al Kuruŋ beleŋ faraŋ yuri yeŋ Al Kuruŋ gusunjaŋ irde hinayinj. Gogabe deŋbe Al Kuruŋ tareŋmiŋ kuruŋ wor po gote dirŋen weŋ igit̄ hinayinj. ⁴⁶ Be, al kura deŋ ge amaneŋ nurde duneŋ hinayinj mar goke po amaneŋ nurnayinjbe Al Kuruŋ beleŋ gote muruŋgem dunyen yeŋ nurde haŋ? Moŋ. Tekst yad yad marbe mata buluŋ mar yinen hanjen goyen wor kadom ge amaneŋ nurde igit̄ igit̄ yirde hanjen. ⁴⁷ Yuda mar moŋ al miŋ hoyanj

wor kadom mere gird teñ igin igin yirde hanjen. Ningeb kadtin yago po mere yirde igin igin yirde hinayinbe matatinbe mel gote folek yeñ nurde han? Mor. ⁴⁸ Nantin Al Kurun tareñ minyan gobe huwak wor po geb, deñ dirneñ wen wor gwahade go po huwak hinayin,” yinyin.

6

Al faran yurd yurd mata

¹ Be, Yesu beleñ sopte gaha yinyin: “Be, Al Kurun diliñde mata igin teñ hiniñ yeñbe keñkela dufay heñ ga mata teñ hinayin. Al denke po ga mata teñ hiniñ ma yeñ hinayin. Gwaha tinayinbe Adotin Al Kurun sanin minyan gore matatin gote murungem ma dunyen. ² Usi marbe al beleñ deneñ turun dirnañ yeñbe al buniñeñ faran yurniñ yeñ gabu yayañ, kurabe beleñyañ huwarde bigul fu irde ga mata teñ hanjen. Goyenbe deñ goya gwaha ma teñ hinayin. Fudinde wor po deneñ hime. Matamín gote murungembe al beleñ turun yirde hinayin goya go po tenayin. Kamebe hubu wor po geb. ³ Ningeb al buniñeñ kura faran yurniñ yeñbe balmin po mata teñ hinayin. Hantiñ yase beleñ mata igin kura tike goya hantiñ tapa beleñ go ma nuryen. ⁴ Gwahade goyen po al buniñeñ faran yurniñ yeñbe al ma deneñ hikeya faran yurd hinayin. Irkeb Nantin Al Kurun tareñ minyan gore al faran yurd yurd mata banare teñ hinayin gote murungem dunyeñ.

*Al Kurun mere ird ird mata
(Luk 11:2-4)*

5 “Be, usi marbe Al Kuruŋ mere irniŋ yeŋbe al deneŋ turuŋ dirnaŋ yeŋ gabu yayan, kurabe beleŋ kogorhonyaŋ al budam kuŋ waŋ teŋ hanjyende gor huwarde Al Kuruŋ mere irde hanjen. Goyenbe deŋ goya gwaha ma teŋ hinayin. Fudinde dineŋ hime. Matamin gote muruŋgembe al beleŋ turuŋ yirde hinayin goyare gog po tenayin. Kamebe hubu wor po. **6** Niŋgeb Al Kuruŋ mere irniŋ yeŋbe yatin bana hurkuŋ yame taŋbe Nantiŋ Al Kuruŋ banare hi goyen mere irde hinayin. Gogab Nantiŋ beleŋ banare heŋ balmin mata teŋ hinayin goyen deneŋbe gote muruŋgem dunyen.

7 “Yuda mar moŋ al miŋ hoyaq beleŋ uŋguraminiŋ dolon yirde henja mereniniŋ nurnayin yeŋ mere sobamde po yeŋ tebaŋ teŋ hanjen. Goyenbe deŋbe Al Kuruŋ mere irniŋ yeŋ goya gwaha ma teŋ hinayin. **8** Adotin Al Kuruŋbe deŋ beleŋ gusuŋaŋ ma irkeya bikkeŋ det goke nurde haŋ yeŋ nurde hi. Niŋgeb mel go teŋ haŋ gwaha ma teŋ hinayin. **9** Niŋgeb Al Kuruŋ mere irniŋ yeŋbe gaha yeŋ hinayin:
Adoniniŋ, gebe kuruŋ wor po.
Hugiŋen turuŋ girde hitek.

10 Gere alya bereya doyaŋ yird yird mata goyen kawan forok irayin.

Irdeb dufayger meteŋ teŋ gote igineŋ ge hayende gor igin wor po forok yirde hayen gwahade goyen po,

megen gayen wor forok yirde hayin.

11 Irdeb haŋkayen biŋgebe gwaha mat nene ep nenayin yeŋbe gwahade po dunen hayin.

- 12** Irdeb al hoyan beleñ buluñ dirke mata buluñmiñ halde yunen hityen gwahade goyen po,
mata buluñniniñ halde duneñ hayin.
- 13** Irdeb dubul tike tuñan buluñ bana ma kattrek.
Irde Al Buluñ haniñde mat dumulgañ tiyayin.
- 14** Niñgeb al kura buluñ dirkeb mata buluñmiñ goyen halde yunnayin. Gogab Adotin tareñmiñ kuruñ gore wor mata buluñtiñ halde dunyen.
- 15** Munañ al kura buluñ dirkeb halde ma yunnayin gobe Adotin tareñmiñ kuruñ gore wor mata buluñtiñ go ma halde dunyen.

Binje kutja ird ird mata

16 “Be, usi marbe binje kutja irde heñyabe kimiñ algup neke tupi sam tikeb al beleñ yeneñ mel gabe gwaha teñ hanj yeñ dennanç yeñ nurde mata teñ hanjen. Goyenbe deñ goya gwaha ma teñ hinayin. Matamiñ gote muruñgembe al beleñ turuñ yirde hinayin goya po tenayin. Kamebe hubu wor po. **17** Niñgeb binje kutjare hinayin goyen al beleñ gwaha teñ hanj yeñ ma denenç hinayin. Goyenbe Adotin banare hi gobe nurde hiyen. Niñgeb mata balmiñde teñ hinayin goyen gote muruñgem dunyen.

Megen niñ samuñ

(Luk 12:33-34)

19 “Be, megen niñ samuñbe sisige beleñ wallyayin, kurab kawe mar beleñ kawe dirnayin. Irde kurabe tiktuk irde buluñ henayin. Niñgeb dindikeñ ge nurde samuñ yade buda ma yirde

hinayinj. ²⁰ Gwahade yarabe samunṭinj goyen yade al faraŋ yurde hinayinj. Irkeb Al Kurunj beleŋ gote murunjem iginj wor po goyen kame dunenj yenbe gasunjminde yerde hiyenj. Gobe det kura beleŋ epte ma buluŋ yirnayinj. ²¹ Dufaytinj kurunjbe samunṭinj hiyenjde gor po hiyenj geb, gago momonj dirde hime.

²² “Be, diltinjbe ultinjde hulsi yara. Niŋgeb diltinj iginj hinayinjbe hulsire haŋ yara Al Kurunyen samuŋ banare hi goyen keneŋ keŋkela bebak teŋ hinayinj geb, heŋ heŋtiŋ iginj wor po hiyyenj. ²³ Munanj diltinj bulunjbe samunjmiŋ epte ma keneŋ bebak teŋ megen niŋ samuŋ niŋ po nurde hinayinj geb, heŋ heŋtiŋ gobe kidoma beleŋ po aw duryenj. Niŋgeb Al Kurunyen samuŋ banare hi goyen keneŋ bebak titek yarabe bebak ma tinayinjbe heŋ heŋtiŋbe buluŋ wor po hiyyenj. ²⁴ Albe epte ma wawuŋ uŋkurenjde po doyaŋ al irawa niŋ meten teŋ yunyenj. Epte moŋ wor po. Gwaha titŋenjbe doyaŋ al kurabe harhok unyenj. Munanj kurabe amanenj nure unenj keŋkela awalik irde hiyenj. Niŋgeb gwahade goyen po, epte ma Al Kurunyā horaya tumnjanjde meten teŋ yunnayinj.

*Heŋ heŋge niŋ ug po ma dufay hawayinj
(Luk 12:22-31)*

²⁵ “Niŋgeb fudinde dineŋ hime. Megen gar henja daха mat binjeya feya netek, irde ul-niniŋdebe da yade umŋa teŋ hitek yenbe heŋ heŋtiŋ ge uguŋ po ma dufay heŋ hinayinj. Binjeba iginj gega, gore po epte ma heŋ heŋtiŋ iginj iryenj. Ultiŋ umŋa mananj gwahade po ultiŋ iginj ma

iryen. ²⁶ Be, nu niŋ nurnaŋ. Yeŋbe biŋge ma harde hanjen. Irde sak yeke yade biŋge yadi yerd yerd yare ma yerde hanjen. Goyenbe Al Kuruŋ beleŋ paka yirde hiyen. Al Kuruŋ saŋiŋ miŋyaŋ beleŋ nu wor gogo keŋkela po doyaŋ yirde hiyen. Munaj deŋbe nu gote folek wor po geb, dahadem Al Kuruŋ beleŋ denej wasak tike biŋge kamnaiŋ? Epte moŋ geb. ²⁷ Deŋ gayen kura megen gar heŋ heŋ niŋ uguŋ po dufay henaiŋbe iŋiŋ nalutinŋ goyen muŋ kura siŋgir irde ulyanđe hinaiŋ? Epte moŋ.

²⁸ “Irde danij geb ultiŋ umŋa niŋ uguŋ po dufay heŋ hanjen? Yamuŋ fuwalabe yeneŋmiŋ iŋiŋ muŋ wor po goke nurnaŋ. Yeŋbe uliŋ umŋa niŋ meteŋ ma teŋ uliŋhor kura ma gada yirde hanjen. ²⁹ Goyenbe fudinde wor po dinenj hime. Bikkenj Israelyen doyaŋ al kuruŋ Solomonbe uliŋ umŋa kusamuŋ wor po yerde hinhan. Goyenpoga uliŋ umŋaminiŋ iŋiŋ wor po gore yamuŋ fuwala goyen epte ma fole yirtek hinhan. ³⁰ Yamuŋ fugala gobe nalu sobamde ma hanjen. Hanča hinaiŋ, gisebe al beleŋ walde kakde yemeyde hanjen. Be, gwahade goyen po, yamuŋ fugala gobe det kuruŋ kura gogo moŋ gega, Al Kuruŋ beleŋ doyaŋ yirde umŋa yirde hiyen geb, deŋbe danij ulniniŋ umŋa ma gitik teŋ dunyen yeŋ goke uguŋ po dufay heŋ hanj? Deŋbe Al Kuruŋ niŋ hekkeŋ wor po ma nurde hanj. ³¹ Niŋgeb da biŋge netek, da fe netek, irde da yade ulniniŋ umŋa titek yeŋ goke dufay uguŋ po ma heŋ hinaiŋ. ³² Megen niŋ mar ne niŋ ma nurde hanj gore gab det budam kuruŋ gwahade goyen yad yad niŋ uguŋ po dufay

hej goke kanduknej nurde hanjen. Goyenbe Adotin Al Kurun sanjin minjan gobe det goke nurde han yen bikken denej hiyen.³³ Niñgeb deñbe Al Kurun belej doyan dird dirdya mata huwak teñya nj wa nurde hinayin. Irke gab Al Kurun belej deñ det kuraj nurde hinayin kurun goyen wor dunen hiyen.³⁴ Niñgeb sopte fay urkeb daha titek yen goke dufay uguñ po ma hej hinayin. Fay urke gab gwaha kura tiye yen nurnayin. Hanjkayen kandukbe hanjkayen po, munan giseyenbe giseyen po geb,” yinyin.

7

Kadtinde mata goke buluñ mat ma yawayin (Luk 6:37-38,41-42)

¹⁻² Be, Yesu go sopte gaha yinyin: “Al kura kadom mata tike kenenbe, ‘Nebe igin, munan yenbe buluñ teñ hi,’ yiyyenbe al go wor Al Kurun belej gwaha po iryen. Al kadtin kurate mata daha mat kennayinbe Al Kurun wor gwaha mat dinyen. Ningeb al kadtin belej mata kura tike goya deñ belej, ‘Neñbe huwak,’ yen nurde, ‘Al gobe danin buluñ tiya?’ ma yen hinayin. Mongo Al Kurun belej deñ wor gwaha po diryen geb.³ Deñbe kadtinde mata buluñ muknej muñ wor po mukun yara goyen yeneñ goke yen han. Goyenbe dindikende mata buluñbe he parwek karkuwaj yara diltin pet teñ han goyen go ma po nurde han.⁴ He parwek gore huginen diltin pet titin han goyen ma yeneñya dahade ningeb, ‘Kadne, mukun delger hi go teñ siña ire?’ innayin?⁵ Dulin usi mar wor wor, meheñdeb

dindikeñde diltinjde niñ he parwek go wa yade sinja yirnayinj. Irde gab diltinj kenkelä nañkenenjebe kadtinj diliñde mukunj goyen iginj yad sinja yirnayinj.

⁶ “Be, deñbe det kura Al Kurunj untek goyen yade kulu ma yunen hanjen. Irde selwenj yara det damum hende hoyan goyen yade bu binde ma yemeyde hanjen. Gwaha yirkeb samun iginj kura gogo yen ma nurde mali yufurka tinayinj. Niñgeb gwahade goyen po, al kura Al Kurunyen merebe titmiñen miñ miñmoñ yen nurde han mar gobe Al Kurunyen det mali mali ma yunen hinayinj. Mongo mel gore tigiri teñ buya kuluya beleñ diseñ sak dirtinjñ dirnayinj geb,” yinyinj.

*Al Kurunj gusuñajan ird ird niñ bada ma henayinj
(Luk 11:9-13)*

⁷⁻⁸ Irdeb sopte po gaha yinyinj: “Be, al kura beleñ det kurañ nurde Al Kurunj gusuñajan irkeb unyenj. Irde det kurañ nañkenenj kurut yekeb ikala iryenj. Irde yenj beleñ alya bereyaminj doyañ yirde hi bana goñ hurkuñ hurkuñ yame goyen mayde tebañ irkeb yame hol ird unyenj. Niñgeb deñ wor det kura niñ nurde Al Kurunj gusuñajan irtinjde po hikeb dunyenj. Det goke nañkenenj kurut yitiñde po hikeb dikala diryenj. Irde yenj beleñ alya bereyaminj doyañ yirde hi bana goñ hurkuñ hurkuñ yame mayde tebañ irkeb yame hol ird dunyenj.

⁹ “Be, deñ gayen al ganuñbe dirinjmiñ beleñ binjé niñ yekeb hora teñ unyenj? ¹⁰ Irde makaj dapñja niñ yekeb kunere teñ unyenj? ¹¹ Deñ mata buluñ mar wor dirintinj yago beleñ det kurañ

yekeb det iginj po yunniŋ yen nurde haŋyen. Niŋgeb Adotinj Al Kuruŋ saninj miŋyan gobe deŋ megen niŋ mar gote folek geb, gusuŋan irkeb det iginj wor po goyen dunyen geb.

¹² “Gwahade niŋgeb mata teŋ hinayinj kuruŋ gobe al hoyan beleŋ neŋ gwaha gwaha dirde hiwoŋ yen nurde haŋ gwahade goyen po, deŋ wor gwahade po yirde hinayinj. Moseya Al Kuruŋyen mere basan marya beleŋ saba teŋ hinhan gote miŋ wor pobe gago geb.

*Yame dirŋej bana hurkunayinj
(Luk 13:24)*

¹³⁻¹⁴ “Be, kak alare kuŋ kuŋ yamebe kuruŋ, irde gor kuŋ kuŋ beleŋbe meteŋen moŋ. Niŋgeb al budam yame goyen bana hurkuŋ haŋ. Munan Al Kuruŋya huginj heŋ heŋ gasunđe gor kuŋ kuŋ yamebe dirŋej muŋ wor po. Irde beleŋ manan meteŋen. Niŋgeb al yunkureŋ yunkureŋ beleŋ muŋ po gab yame goyen keneŋ bebak teŋ haŋ. Niŋgeb deŋbe yame dirŋej bana gore hurkunayinj.

Heya he gote igineŋya

¹⁵ “Be, Al Kuruŋyen mere basan mar falkuk niŋ keŋkela heŋ hinaŋ ko. Go mar gobe dapŋa fulenjam moŋ sipsip yara heŋ wanayinj. Meremiŋbe iginj yara gega, biŋ bana dufaymiŋbe buluŋ wor po geb, kulu duwi beleŋ al isitiŋ yara heŋ heŋtiŋ buluŋ wor po irnayinj. ¹⁶ Gwahade mar gobe matamiŋde po gabe fudinde Al Kuruŋyen mere basan mar ma usi mar wet goyen yeneŋ bebak teŋ hinayinj. Al beleŋ wain igineŋbe kaŋ hoyan hende ma yade haŋyen. Fik he igineŋ

wor he mali hende ma yade hanjen. ¹⁷ Gwahade goyen po, he iginbe igineŋ igin po forok yirde hiyen. Munaŋ he buluŋbe igineŋ buluŋ po forok yirde hiyen. ¹⁸ Niŋgeb he iginbe igineŋ buluŋ ma forok yiryeŋ. Munaŋ he buluŋbe igineŋ igin ma po forok yiryeŋ. ¹⁹ Niŋgeb he kura igineŋ igin ma forok yiryeŋ gobe ilde kak alare temeynayin. ²⁰ Niŋgeb gwahade goyen po, matamiŋ beleŋ gab mel gobe gwahade mar yen yeneŋ bebak tinayin.

²¹ “Be, alya bereya megen heŋya, ‘Doyaŋ Al Kuruŋ, Doyaŋ Al Kuruŋ,’ nineŋ haŋ gega, al yuŋkurenŋ beleŋ po Al Kurunyen alya bereya henayin. Adone Al Kuruŋ sanŋiŋ miŋyan gote du-fay goyen keŋkelə nurde go po gama irde haŋ mar po gab Al Kurunyen alya bereya henayin. ²² Nalu funaŋde goyenterbe al budam beleŋ, ‘Doyaŋ Al Kuruŋ, Doyaŋ Al Kuruŋ, neŋbe sanŋiŋger mереge basaŋ heŋ tagalde hinhet. Irde tareŋger uŋgura yakira teŋ mata tiŋeŋ kurayen kurayen yirde hinhet. Niŋgeb neŋbe gere alya bereya,’ ninnayin. ²³ Goyenbe ne beleŋ kawan po, ‘Mata buluŋ mar, nebe go ma wor po nurd dunęŋ hime. Hoyan kunaŋ!’ yineŋ.

*Al irawayen ya ird ird mata
(Luk 6:47-49)*

²⁴ “Be, gwahade niŋgeb al kura merene nurde gama iryen al gobe ya ire yeŋbe tola metemiŋ dukunŋ po talde hora po daluŋ unyeŋ go gwahade goyen. ²⁵ Kigariŋ kurun kateŋ figilu teŋen yaŋ kuyen. Irde menje sanŋiŋ yare gor kuyen gega, tolambe sanŋiŋ po yimiytiŋ geb, epte ma tobo tike katyen. ²⁶ Goyenbe al kura merene nurde ga

gama ma iryeñ al gobe al kukuwa kura mulowo hende ya iryeñ go gwahade goyen. ²⁷ Niñgeb kigariñ kurun̄ kateñ figilu teñej yan̄ kuyen̄, irde meñe sanj̄ yare gor kukeb tolambe mulowo hende yimiyytiñ geb, ya gobe kateñ buluñ wor po hiyyen̄,” inyin̄.

²⁸⁻²⁹ Be, Yesu go sabamiñ pasi irkeb gor hinhan mar gore meremiñ go tonñej yan̄ wor po nuramiñ. Irdeb hurkuñkat tenjbe, “Ey, sabamiñ gabe Moseyen saba marte saba yara moñ be!” yamiñ.

8

Al busuka miñyañ sope iryiñ (Mak 1:40-45; Luk 5:12-16)

¹ Be, sabamiñ go pasi irdeb dugure gor mat kateñ kuñ hikeb al budam gama irde kuñ hinhan. ² Irkeb busuka miñyañ al kura gore wañ kimiñ mar dokolhoñ yuguluñ teñbe, “Doyañ Al Kurun̄, dufayger wilaknej nurdeb sope nirke igin̄ hewen̄,” inyin̄. ³ Irkeb al go uliñde hanij kerdeb, “Igiñ guram gireñ. Niñgeb igin̄ hawa!” inyin̄. Irkeb goyare po busuka go tubul tike igin̄ hiriñ. ⁴ Irkeb, “Igiñ haha gake al kura momon̄ irak yo. Gwaha titñeñbe Al Kurun̄ dolon̄ ird ird mata doyañ mar hitte kuñ sikkenje yikala yirke keneñbe fudinde igin̄ haha ginnayin̄. Irke gab Mose beleñ bikken̄ yirin̄ mata goyen gama irde dapñā kura mel go yunnayin̄. Irkeb ge niñ teñ Al Kurun̄ niñ dapñā go kumga tinayin̄. Irkeb al tumñañ fudinde igin̄ hihi yeñ gennayin̄,” inyin̄.

*Fuleŋa marte doyaŋ alyen dufaymiŋ tareŋ
(Luk 7:1-10)*

⁵ Be, gwaha teŋbe Yesu go Kapeneam taunde kuriŋ. Irkeb Roma gabmanyen fulenja marte doyaŋ al* kura gore faraŋ nuri yeŋ wayyiŋ. ⁶ Irdeb, “Doyaŋ Al Kuruj, meteŋ alne kura uliŋ kamke uliŋ misiŋ kuruj wor po kateŋ yare ferde hi,” inyiŋ. ⁷ Irkeb Yesu beleŋ, “Kuŋ sope ireŋ,” inyiŋ. ⁸ Irkeb al gore wol henbe, “Doyaŋ Al Kuruj, ge beleŋ ne al gahade gate yare kutek moŋ. Niŋgeb dulij mere po tikeb meteŋ alne igiŋ hiyyen. ⁹ Ne wor doyaŋ alner yufukde heŋ yende mere po gama irde himyen. Irde ne wor fulenja mar kura doyaŋ yirde hime geb, al goyen kura, ‘Kwa,’ inmekeb kuyen. Munanj kurabe, ‘Waya,’ inmekeb wayyeŋ. Irde meteŋ alne mananj, ‘Det ga ira,’ inmekeb gwaha po tiyyen,” inyiŋ. ¹⁰ Irkeb Yesu beleŋ al gote mere go nurde tulfut yirinj. Irdeb gama irde kuŋ hinhan mar goyen fulgaŋ kanjbe, “Fudinde wor po dinhem. Israel bana ga ne niŋ dufaymiŋ sanŋiŋ irtiŋ al kura gahade ma keneŋ himyen. Hubu wor po. ¹¹ Ga nurnanj ko. Kame kame Al Kuruj beleŋ alya bereyamiŋ doyaŋ yirde hi bana goŋ dula mata kuruj forok yiyyen. Goyenterbe Yuda mar moŋ al miŋ hoyan beleŋ megenj kuruj ga hike kwa gayen kurhan mat mat wanjbe Yuda marte asem yago Abraham, Aisakya Yekopya irde gasunŋminyan gasunŋminyan keperde dulanj teŋ hinayinj. ¹² Goyenbe Yuda marbe Al Kuruj beleŋ basiŋja yirtiŋ gega, ne niŋ dufaymiŋ sanŋiŋ ma irnayinj mar gobe yakira tike

* **8:5:** Fulenja marte doyaŋ al gabe fulenja mar 100 doyaŋ yirde hiyen.

sinjare kidoma bana goñ hinayinj. Irde esenbe misiñ yiseñ hinayinj,” yinyinj. ¹³ Irdeb fulenja marte doyañ al goyen, “Iginje kwa. Ne niñ dufayge sañij irde ha geb, gwahade forok yewoñ yen nurha gwahade po forok yiyyenj,” inyinj. Irkeb meten almirjbe Yesu beleñ mere tiyyinj nalu goyenter po iginj hiriñ.

*Yesu beleñ al budam sope yiryinj
(Mak 1:29-34; Luk 4:38-41)*

¹⁴ Be, Yesu go Pitayen yare kunjbe Pita teñak aygañ minyanj ferde hike kinyinj. ¹⁵ Irde kuñ haniñde tanarkeb aygañ go tubul tiyyinj. Irkeb bere gore huwarde biñge kañ yunyinj.

¹⁶ Be, kuñ hako ga kidoma heñ hikeb uñgura ketal yurtinj mar budam yawayamiñ. Irkeb Yesu beleñ uñgura go merere po yakira tiyyinj. Irde al garbam minyanj manañ tumjanđe sope yirke iginj haminj. ¹⁷ Gwaha teñ hinhin goke bikken Al Kurunyen mere basañ al Aisaia beleñ asanđe mere kura gahade kayyinj:

“Al gobe nende mata buluñya garbamniniñya pasi yiryenj,” yitiñ hi. *Asaia 53:4*
Niñgeb mere gote iginenjbe mata gogo forok yirde hinhin.

*Yesu gama irniñbe det kura yubul tinayinj
(Luk 9:57-62)*

¹⁸ Be, Yesu gob al budam wañ gabu irke yenenjbe komatminj yago goyen, “Fe ala kuruñ ga sinjä ironj mat kuniñj,” yinyinj. ¹⁹ Irkeb Moseyen saba tagal tagal al kura gore wañbe, “Tisa, nebe ge kuñ heñ taha kuruñ gobe gama po girde kuñ heñ,” inyinj. ²⁰ Irkeb wol heñ, “Kulu duwibe ferd

ferd gasuŋ miŋyaŋ. Nu wor hagam yaŋ. Goyen-poga ne Al Urmiŋ† gabe gor kura ferde usaŋ hetek gasuŋnem moŋ,” inyiŋ. ²¹ Irkeb komatmiŋ hoyan kura goreb, “Doyaŋ Al Kuruŋ, nebe gama gireŋ gega, kuŋ adone wa teŋ mete teŋ gab waŋ gama gireŋ,” inyiŋ. ²² Irkeb Yesu beleŋ, “Waŋ gama nira! Al kamtiŋ gobe tubul tike al ne niŋ ma nurde Al Kuruŋ diliŋde kamtiŋ yara haŋ mar gore gab teŋ mete tinayiŋ geb,” inyiŋ.

*Yesu beleŋ meŋe kuruŋ masi irke tik yiriŋ
(Mak 4:35-41; Luk 8:22-25)*

²³ Be, gwaha teŋbe hakwa kura go hende hurkuriŋ. Irkeb komatmiŋ yago wor go hende hurkuŋbe yeŋya kwamiŋ. ²⁴ Irke gwahade forok yewen tiya yeŋ ma nurkeya bemed po meŋe kuruŋ huwaryiŋ. Irkeb duba karkuwaŋ karkuwaŋ fumde waŋ hakwa mayde binde hurkuŋ ala heŋ hinhin. Goya goyenbe Yesube firtiŋde hinhin. ²⁵ Irkeb komatmiŋ beleŋ kuŋ isan̄ hen̄be, “Doyaŋ Al Kuruŋ, fe nene kamniŋ tihit geb, faraŋ dura!” inamiŋ. ²⁶ Irkeb huwarde, “Danij geb ne niŋ hekken ma nurde kafura heŋ haŋ?” yinyiŋ. Irdeb meŋyea makanya buluŋ wor po hiriŋ goyen masi yirke kamaryum. ²⁷ Irkeb mel go hurkuŋkat teŋbe, “Da albe gago? Meŋyea makanya wor yende mere nurhar!” yeŋ kadom gusuŋaŋ gird tiyamiŋ.

*Gadara marte naŋare kuriŋ
(Mak 5:1-20; Luk 8:26-39)*

† **8:20:** Al Urmiŋ gote miŋbe alya bereya Al Kuruŋ hitte Yumulgaŋ teŋ teŋ Al. Daniel 7:13 gorbe deňem Al Urmiŋ goyen hi.

²⁸ Be, meñe kamke mel go kuŋ kunte Galili fe ala siŋa kurhan Gadara marte naŋare forok yamiŋ. Irkeb al irawa kura uŋgura ketal yurtinj bembayan heŋ kuŋ haryen gore Yesu hitte wanyaryum. Al irawa gobe misiŋen yaŋ wor po geb, albe yeŋ haryenyan gor kutek moŋ. ²⁹ Be, irem gore Yesu hitte waŋbe, “Al Kuruŋ Urmiŋ, daha direŋ wayha? Nalu hako hikeya buluŋ dire yeŋ wayha?” inen kweŋ iraryum. ³⁰ Be, goya goyenbe bu buda kuruŋ kura sorte yarham po heŋ dulan teŋ hinhan. ³¹ Uŋgura gore Yesu goyen eseŋ mere irdeb, “Dakira tiye yeŋ nurdeb dad derke kuŋ bu buda iro ketal yurtek,” inaryum. ³² Irkeb, “Kunaŋ!” yinkeb uŋgura buda go al irawa goyen yubul teŋ kuŋ bu buda kuruŋ go ketal yurkeb kuŋ hamulare mat fe alare kateŋ fe nene kamaminj. ³³ Irkeb bu doyaŋ yirde hinhan mar gobe busaharde taunde kunte al irawa uŋguram yaŋya bu budaya hitte mata forok yiriŋ kuruŋ goyen goke al momoŋ yiramiŋ. ³⁴ Irkeb al taunde niŋ gobe tumŋaŋ Yesu kinniŋ yeŋ gir yeŋ wayamiŋ. Irde waŋ keneŋbe, “Naŋaniniŋde gar ma hayinj. Dubul teŋ kwayinj,” inen eseŋ mere iramiŋ.

9

*Al uliŋ kamtiŋ sope iryiŋ
(Mak 2:1-12; Luk 5:17-26)*

¹ Be, gwaha irkeb Yesu go hakwa hende hurkuŋbe mulgaŋ heŋ metenj teŋ hiyen taunde Kapeneam kuriŋ. ² Irkeb al uliŋ kamtiŋ kura goyen sapir hende tawayamiŋ. Irkeb Yesu belen mel gote dufaymiŋ yeŋ ge tareŋ irtiŋ go yeneŋbe

al goyen, “Diriŋ, kandukŋeŋ ma nurayiŋ. Mata bulunge halhem geb,” inyiŋ. ³ Gwaha yekeb Moseyen saba mar kura beleŋ go nurdeb, “Ey, Al Kuruŋ beleŋ po ga alyen mata buluŋ halde yunen hiyen gega, al gare gwaha tihim yeŋ hi geb, al gabe Al Kuruŋ sukal irde hi,” yeŋ dufay hamir. ⁴ Irkeb dufaymiŋ yenerŋ bebak teŋbe, “Danin geb bitinde dufay buluŋ kerde haŋ? ⁵ Daminbe meteŋeŋ yeŋ nurde haŋ? ‘Mata bulunge halde gunhem,’ yihim goyen ma ‘Huwarde kwa,’ yewen goyen? ⁶ Dufaytiŋdebe al garbam sope ird ird gobe meteŋeŋ yeŋ nurde haŋ. Ningeb nebe deŋ beleŋ meteŋeŋ nurde haŋ goyen ireŋ tihim. Irmek gab megen garbe ne Al Urmiŋ gabe alyen mata buluŋ halde sanjŋ minyaŋ yeŋ nenen bebak tinayiŋ,” yinyiŋ. Irdeb al uliŋ kamtiŋ goyen, “Huwarde gasunge teŋ yager kwa,” inyiŋ. ⁷ Irkeb al go huwarde yamiŋde kuriŋ. ⁸ Irkeb al buda gor gabu iramiŋ goyen mata go keneŋbe hurkuŋkat tiyamiŋ. Irdeb Al Kuruŋ beleŋ al guram yird yird tareŋ al yuntiŋ goke Al Kuruŋ turun iramiŋ.

*Yesu beleŋ Matiyu hoy iryiŋ
(Mak 2:13-17; Luk 5:27-32)*

⁹ Be, gwaha teŋ Yesu go gor mat hoyanje kunj henjabe al kura deŋem Matiyu goyen teks yad yad gasunge hike kinyiŋ. Irdeb, “Waŋ gama nira,” inyiŋ. Irkeb al gore huwarde Yesu gama iryiŋ.

¹⁰ Be, Yesuya komatminja Matiyuyen yare heŋ

biŋge nene hikeb teks yad yad marya* al kura Moseyen saba keŋkela ma gama irde hike, “mata buluŋ mar” yinen hanjen mar goya waŋ yeqya heŋ dulan teŋ hinhan. ¹¹ Irkeb Farisi mar beleŋ go yeneŋbe Yesuyen Komatmiŋ gusuŋaŋ yirdeb, “Daninj geb tisatiŋbe teks yad yad marya ‘mata buluŋ mar’ yinen hityen mar goya biŋge nene hanj?” yinamiŋ. ¹² Irkeb mere go nurdeb Yesu beleŋ, “Al uliŋde igin po hiyenbe guram al niŋ ma nuryeŋ. Al garbam miŋyaŋ beleŋ gab guram al niŋ nuryeŋ. ¹³ Nebe neŋ al huwak yeŋ nurde hanj mar goyen hoy yire yeŋ ma wamiriŋ. Goyenpoga neŋbe mata buluŋ mar yeŋ nurde hanj mar goyen hoy yire yeŋ wamiriŋ. Goke teŋbe Al Kuruŋ beleŋ, ‘Nebe al beleŋ galak nird nird niŋ ma nurde hime. Kadom buniŋeŋ gird gird mata goke amanŋeŋ nurde hime,’ yitiŋ goyen kuŋ miŋ gwahade yeŋ keŋkela dufay heŋ nurnaŋ ko,” yinyiŋ.

*Biŋge kutja mata niŋ Yesu gusuŋaŋ iramiŋ
(Mak 2:18-22; Luk 5:33-39)*

¹⁴ Be, gwaha yineŋbe gor hinhan. Irkeb Yon Baptaisyen komatmiŋ beleŋ waŋbe, “Neŋya Farisi maryabe biŋge kutja irde hityen gega, dahade geb komatge wenŋbe gwaha ma teŋ hanj?” ineŋ gusuŋaŋ iramiŋ. ¹⁵ Irkeb Yesu beleŋ wol henŋbe, “Albe tikiŋ mere miŋ alya tumŋaŋ henŋabe daniŋ esen hinayıŋ? Epte moŋ. Goyenbe

* **9:10:** Teks yad yad marbe Israel mar niŋ ma meteŋ teŋ hinhan. Roma gabman niŋ teŋ teks yade hinhan. Irde teks hora kurabe yingŋeŋ ge yade hinhan geb, mel goke Israel mar beleŋ igin ma nurde yuneŋ hinhan.

tikiŋ mere miŋ al goyen asogom beleŋ waŋ teŋ kuke gab yeŋ ge nurde binje kutŋa irde hinayin,” yinyinj. ¹⁶ Irde yeŋbe saba gergeŋ tagalde hi goyen goke maya mere mat gaha yinyinj: “Al kura amil gergeŋ walde teŋ uliŋhor bikkek erek yitiŋ goyen ma pet teŋ gada iryenj. Gwaha irkeb amil parwek gergeŋ gore uliŋhor bikkekde niŋ kan goyen yuluŋ teŋbe erek yitiŋ yameŋ gobe sopte buluŋ wor po iryenj. ¹⁷ Gwahade goyen po, al wain fimiŋ gergeŋ yade dapŋa sikken po wain fimiŋ heŋ heŋ irtiŋ bikkek bana goŋ ma unnayinj. Gwaha irnayinjbe wain fimiŋ gergeŋ goreb dapŋa sikken bikkek go kumga tikeb erek niyyenj. Irkeb wain fimiŋ wok yiyyenj. Dapŋa sikken go manaq gog po buluŋ hiyyenj. Albe gwaha ma teŋ haŋyen. Wain fimiŋ gergeŋbe wain fimiŋ heŋ heŋ dapŋa sikken gergeŋ bana po uneŋ haŋyen. Irkeb det irawakde buluŋ ma hiriryeŋ,” yinyinj.

*Bere dirŋeŋ kamtiŋya bere kura danduku
miŋyanja goyen sope yiryinj*
(Mak 5:21-43; Luk 8:40-56)

¹⁸ Be, Yesu go saba yirde hikeyab gor niŋ doyaŋ al kura waŋ Yesu diliŋ mar dokolhoŋ yuguluŋ teŋbe, “Wernebe gayamuŋ ga kama. Goyenbe kuŋ hange uliŋde kerkeb sopte huwaryenj,” inyinj. ¹⁹ Irkeb Yesu go huwarde al goya kwaryum. Komatminj yago wor gama irde kwaminj.

²⁰⁻²¹ Be, hako kuŋ hikeyab bere kura dama 12 gayen danduku manaq hiyen gore dufaymiŋde po, “Kuŋ meŋere niŋ uliŋhorminj po sisaj ureŋbe iginj hewenj,” yeŋ nurdeb kame beleŋ mat waŋbe Yesuyen meŋe diba uliŋhor goyen murunđe sisaj

uryinj. ²² Be, bere gore gwaha tikeb Yesu belen fulgañ kanj kinyinj. Irdeb, “Werne, kanduknej ma nurayinj. Dufayge ne niŋ sanŋin irha gore sope girke iginj haha geb,” inyinj. Irkeb goya goyen po iginj hirinj.

²³ Be, Yesu go kunjbe doyan al waŋ tupi teŋ kwaryum al gote yare forok yenjbe ya biŋde hurkuriŋ. Hurkuŋbe dolonđe niŋ buleluŋ fuk yird yird marya esen marya gabu irde hinhan go yinyinj. ²⁴ Irdeb, “Bere gabe ma kama. Dulinj ferde hi. Ningeb kat siŋare kunaŋ!” yinyinj. Irkeb mel goreb hinmaŋ faykeŋ iramiŋ. ²⁵ Be, al buda go yakira tike megen kuŋ pasi haminj. Irkeb Yesu po hurkuŋ bere go haninjde tanarkeb kamiyinjde mat huwaryinj. ²⁶ Irkeb gote mere momoŋminjbe al naŋa bana go hinhan gobe nurde tukutinj ala tiyamij.

Dilinj titmiŋya mohonj kattinjya guram yiryinj

²⁷ Be, Yesu mel go yubul teŋ kuŋ hikeb dilinj titmiŋ al irawa belen kuware, “Dewit Urmiŋ, buniŋen dirde faran dura be,” inen gama iraryum. ²⁸ Goyenbe Yesube nerd nerd yare hurkuriŋ. Irkeb al irawa goyen manan gama irde kukeb, “Der gayen epte sope diryen yeq ne niŋ dufaytirinj sanŋin irde har?” yineŋ gusuŋan yiryinj. Irkeb, “Gwahabe, Doyan Al Kuruŋ,” inaryum. ²⁹ Gwaha yekeb Yesu belen dilinjyan sisaj yurdeb, “Ne niŋ dufaytirinj tarenj irhar geb, nurhar gwa-hade po forok yiyyenj,” yinyinj. ³⁰ Irkeb dilinj wuk yeke naŋkenaryum. Irkeb, “Sope dirhem gake al kura ma po momoŋ yiriryeŋ,” yineŋ sanŋin po utanj yiryinj. ³¹ Gega irem go siŋare kuŋbe Yesu

beleñ sope yiryin goyen tagalde tukukeb al naŋa bana goŋ niŋ gobe nurde pasi hamiŋ.

³² Be, Yesuya komatmiŋya goyen siŋare heŋ kunj hikeb uŋgura ketal urke mohoŋ kattiŋ al kura goyen Yesu hitte tawayamiŋ. ³³ Irkeb Yesu beleñ uŋgura go takira tikeb al mohoŋ kattiŋ goyen mere tiyyiŋ. Irkeb al buda kuruŋ gobe hurkuŋkat teŋbe, “Israel naŋa bana gaŋ mata gahade kura ma keneŋ hityen!” yamiŋ. ³⁴ Goyenbe Farisi marbe, “Uŋgurayen kuruŋmiŋ gote tareŋde uŋgura yakira teŋ hi,” yamiŋ.

Al Kuruŋyen meteŋ marbe budam moŋ

³⁵ Be, Yesu go taunyanja tiyuŋyanja kuruŋ goyen kunjbe Yuda marte gabu yayaŋ mere igiŋ Al Kuruŋ beleñ alya bereyamiŋ doyaŋ yird yird goke saba yirde hin hin. Irde al garbam miŋ kurayen kurayen goyen sope yirde hike igiŋ heŋ hin han. ³⁶ Gwaha teŋ kuŋ heŋyab al buda go yinyiŋ. Irdeb al buda gobe sipsip kura yewek miŋmoŋ heŋ buniŋen buniŋen teŋ yinjeŋ gwaha mat kura sanjin hetek moŋ yara yenerŋbe buniŋen wor po nerd yunyiŋ. ³⁷ Irde komatmiŋ yago siraw mere mat, “Binjebe sak yeŋ ep haŋ gega, binje goyen yad yad meteŋ marbe budam moŋ. ³⁸ Niŋgeb binje meteŋ gote Doyan Al Kuruŋ gusuŋaŋ irkeb meteŋ mar budam yad yerke meteŋmiŋde gor kunj binje yade hinayiŋ,” yinyiŋ.

10

*Yesuyen mere basaŋ mar 12
(Mak 3:13-19; Luk 6:12-16)*

1 Be, Yesu beleñ komatmiñ 12 goyen yinke kuñ gabu irkeb garbammiñ kurayen kurayen sope yird yirdya uñgura yakira teñ teñ tareñya yunyinj. **2** Yesuyen mere basaŋ mar 12 gote deñembe gago: meheñdebe Saimon deñem kurabe Pita. Irde kulinj Andruya, Sebedi urmiñ waraŋ Yemsya kulinj Yonya. **3** Filipya Batolomiyuya Tomasya teks yad yad al Matiyuya. Irde Tadiusya Alfius urmiñ Yemsya. **4** Irde Saimon Selotyabe* Yesu asogom haniñde kiriyinj al Yudas Iskariotya.

*Mere basaŋ marmiñ meteñ yunyinj
(Mak 6:7-13; Luk 9:1-6)*

5 Yesube go mar 12 goyen yad yerke kuniñ tiyamiñ. Kuniñ tikeb saba gahade yiryinj: “Al miñ hoyanj Yuda mar moŋ hitte ma kunayinj. Irde Samaria marte taun kura bana ma po kunayinj. **6** Israel marbe Al Kurunyen sipsip gega, meremiñ ma nurde duwi haminj geb, yeñ hitte kunayinj. **7** Kuñ heňyabe, ‘Al Kurunj beleñ alya bereyaminj doyanj yird yird nalu gobe binde hihi,’ yineñ tagalde hinayinj. **8** Irde garbam mar sope yirde, al kamtiñ yisaŋ heñ, al busuka miňyaŋbe sope yirde, al uñguram yanbe uñgura go yakira teñ kuñ hinayinj. Tarenj gobe dulinj tahaŋ geb, gwahade goyen po deñ wor murunjem moŋ dulinj al faraŋ yurde hinayinj. **9-10** Irkeb meteñ teñ hinayinj goke al beleñ faraŋ durde hinayinj. Niňgeb kuniñ yeňbe hora uñkureň muň kura ma po teñ kunayinj. Irde kalwa ma yawarnayinj.

* **10:4:** Yesu hinhin goyenterbe Roma gabman asogo irde hanjen mar kura hinhan. Go mar gobe Selot yineñ hinhan.

Ulinjhorbe ultińde hań gog ep geb, hoyan̄ ma yawarnayin̄. Kahanjbašan̄ya genuŋya wor hoyan̄ ma yawarnayin̄. ¹¹ Taunyan̄ya tiyunyan̄ya kuńbe al kura gargar dirtek al goke nałkeneń yeneńbe yeńya hinayin̄. Yeńya heń kuń kuń meteńtiń pasi irhet yeń nurdeb yubul teń hoyanje wor kunayin̄. ¹² Be, al gote yare kuńbe ya miń mar goyen, ‘Al Kurun̄ beleń bitiń yisikamke ga hinayin̄,’ yinnayin̄. ¹³ Irke mel go deń ge igin̄ nurke yeneńbe biń kamke heń heń mata goyen gor po tubul tike hiyeń. Munan̄ igin̄ ma denke yeneńbe biń kamke heń heń mata gobe deń hitte mulgań hiiyeń. ¹⁴ Al kura gargar ma dirde meretiń ma nurkeb mel gore Al Kurunyen̄ mere pel irhet yeń bebak tinań yeńbe kahańtińde niń tupi go busań heń gab ya wet ma taun wet kura goyen tubul teń kunayin̄. ¹⁵ Fudinde wor po dinen̄ hime. Taun goyenter niń marbe kame Al Kurun̄ beleń al igin̄ya buluňya pota yiryeń natureb mata buluňmiń gote muruňgem buluń wor po tenayin̄. Bikkeń Sodomya Gomoraya taunde niń mar beleń mata buluń teń hinhan gote muruňgem tamin̄ gote fołek wor po tenayin̄ geb,” yinyin̄.

*Kanduk kurayen kurayen forok yenayin̄
(Mak 13:9-13; Luk 21:12-17)*

¹⁶ Be, Yesu go sopte gaha yinyin̄: “Deń kunayin̄ bana gońbe buluń dirtek marbe budam hań. Nińgeb sipsip yad yermekе kulu duwi kahal bana kutneń tiniń tahań. Nińgeb deń meteń teń kuń heńyabe kunere beleń keńkela dufay heń ga mata teń hanjen̄ go gwahade goyen po teń

hinayin. † Kalyinqibe buluŋ gog kura tiya yeŋ ma nurde hityen. Niŋgeb den wor matatiŋ gwahade po teŋ kuŋ hinayin. ¹⁷ Irdeb al niŋ nurde ga meteŋ ten hinayin. Mel gore merem yaŋ dirke merere huwarnayin. Irde kurabe gabu yayaŋ dukuŋ dusulak tinayin. ¹⁸ Ne niŋ buluŋ nurde haŋ mar beleŋ dukuŋ megen niŋ doyaŋ mar kurayen kurayen diliŋde merere derde hinayin. Irkeb ne niŋ gusuŋaŋ dirkeb mel goya Yuda mar moŋ al miŋ hoyanya a goyen momoŋ yirnayin. ¹⁹⁻²⁰ Niŋgeb waŋ dade merere dukuŋ gusuŋaŋ dirkeb daha yiniŋ tihit yeŋ barbar ma yenayin. Goyenter daha mat mere teŋ teŋ dufay dunen dunen albe deŋ moŋ. Goyarebe Holi Spirit beleŋ dufay dunke mere tinayin geb, goke kandukŋen ma nurde hinayin.

²¹ “Be, goyenterbe ire itinya igin ma heŋ kura beleŋ al hay heke wan gasa yirke kamde hinayin. Irde naniŋ beleŋ wor dirneŋ weŋ gwahade po yirnayin. Irde diriŋ beleŋ huwarde naniŋya miliŋyat mere ma nurde asogo yirde gasa yirke kamnayin. ²² Al tumŋaŋ ne niŋ igin ma nurde haŋ mar beleŋ asogo dirde hinayin. Goyenbe gwaha dirde hike goke kafura ma heŋ saŋiŋ po heŋ hinayin. Kun kuŋ funandebe Al Kuruŋ beleŋ dawaryen. ²³ Niŋgeb ne niŋ teŋ buluŋ buluŋ dirkeb busaharde hoyanya kuŋ hinayin. Fudinde wor po dineŋ hime. Denbe Israel naŋa bana niŋ taun kuruŋ gayen meteŋ teŋ kuŋ pasi ma irkeya ne Al Urmıŋ gayen mulgaŋ hewen.

† **10:16:** Yesu beleŋ kunere niŋ yiriŋ gobe buluŋ mat ma yiriŋ. Kunerebe keŋkelə dufay heŋ ga mata teŋ hanjen goke nurde yiriŋ.

24-25 “Be, dirinjbe saba alminj gote dufay epte ma fole iryen. Dufayminjbe kuŋ saba alminj gote dufayya tuŋande heŋbe gor po bada hiyyen. Be, meteŋ al wor doyaŋ alminjde meteŋ goyen fole ma iryen. Meteŋmiŋbe kuŋ doyaŋ alminj beleŋ meteŋ teŋ hi gwahade po teŋbe gor po bada hiyyen. Gwahade goyen po, deŋbe nere yufukner hanj. Niŋgeb al beleŋ ne buluŋ nirde uŋgurayen kurunjmiŋ Belsebul nineŋ hanj kenem deŋbe daha dirnayin. Buluŋ wor po dirnayin. Al mali deŋtiŋ ga moŋ yeŋ nurde dunenjbe mere buluŋ mat wor po dirde hinayin.

26 “Goyenpoga gwaha dirnayin mar goke ma kafura henayin. Dufayya mataya kura epte ma po banare hinayin. Banare hitiŋ kuruŋ gobe kame kawan po forok yeke al tumŋaŋ nurnayin.

27 Niŋgeb kamebe deŋ momoŋ dirde himyen gayen kawan po tagalde hinayin. Balminjde mere dirde himyen goyen wor kawan tagalde hinayin.

28 Al mudunke kamnayin mar goke kafura ma heŋ hinayin. Yeŋbe ultiŋ go po buluŋ irnayin. Munaŋ go kamere tontiŋbe epte ma daha wet kura irnayin. Gwahade yarabe ultiŋya tontiŋya kak alare yemeytek albe uŋkurenj go po gab kafura irde hinayin.

29 “Finfunjbe nu mukŋeŋ wor po gwahade kura yeŋ yentek moŋ gega, Al Kurunjbe biŋ sir ma yirde hiyen. Niŋgeb nu goyen kura daha wet kura tiyyen gob Al Kurunjbe nurde hike ga tiyyen.

30 Tonaŋtiŋ yuwalŋeŋ epte ma kapyan hetek goyen wor Al Kurunjbe gwahade hanj yeŋ keŋkela nurde hi. **31** Niŋgeb deŋbe Al Kurunj diliŋdeb

fiŋfuŋ buda damum gote fołek wor po yeŋ denenj hi geb, heŋ heŋtiŋ ge kafura ma heŋ hinayinj,” yinyinj.

*Yesu niŋ tagalde hinayinj
(Luk 12:8-9,51-53; 14:26-27; Mak 9:41)*

³² Be, Yesu go sopte gaha yinyinj: “Al kura al hoyan diliŋ mar dufayminj ne niŋ saŋinj irde hiyenj goyen tagalyenjbe ne wor Nanne saŋinj miŋyanj gote diliŋ mar, ‘Al gabe nere,’ inenj. ³³ Munaŋ al kura ne niŋ yeŋ al hoyan diliŋ mar, ‘Nebe ma nurde unhem,’ yinyenj al gobe ne wor kame Nanne saŋinj miŋyanj gote diliŋ mar, ‘Al gobe ma nurde unhem,’ inenj.

³⁴ Be, ga nurnaŋ ko. Nebe fulenjə mata isikamde kamde niŋ ma megen gar katmirinj. Ne wamirinj gake teŋbe fulenjare hinayinj. ³⁵ Nebe megen haŋ mar beleŋ mata gaha teŋ hinayinj yeŋ wamirinj. Mata gobe gahade:

‘Urmiŋ beleŋ naniŋ asogo iryeŋ.

Wiriŋ beleŋ milin asogo iryeŋ.

Bere beleŋ huwarde uŋde miliŋ asogo iryeŋ.

³⁶ Gwahade goyen po al asogo wor po yirtek marbe yiŋgeŋ miŋ bana gore po asogo yirnayinj.’ *Maika 7:6*

³⁷ “Irde al kura milinjə naniŋjə niŋ uguŋ po nurde ne ma gama niryenj al gobe epte ma komatne hiyyenj. Irde al kura urmiŋjə wiriŋjə niŋ uguŋ po nurde ne ma gama niryenj al goyen wor epte ma komatne hiyyenj. ³⁸ Irde ne niŋ teŋ kanduk yeneŋ kamde kamde niŋ bada henayinj marbe epte ma komatne henayinj. ³⁹ Irde al kura megen heŋ heŋmiŋ ge uguŋ po dufay heŋ hiyenjbe

Al Kuruňya epte ma hiriryeň. Goyenpoga ne niň teň al kura heň heňmiň ge ma nurde gama nirde hiyen al gobe Al Kuruňya heň heň gobe yende hiyyen.

⁴⁰ “Be, deň meteň teň kuň hikeya igin dirde gargar dirde hinayin gobe ne gayen nirde haň yeň nureň. Gwaha niryen gobe ne po moň. Nanne nad nerke wamiriň al goyen manan igin igin iryen. ⁴¹ Irde al kura, ‘Al gabe Al Kurunyen mere basaň al,’ yeň keneň igin irde gargar iryen al gobe mere basaň alyen muruňgem tiyyen. Irde al kura, ‘Al gabe al huwak,’ yeň keneň igin irde gargar iryen al gobe Al Kurun beleň al huwakyen muruňgem unyen. ⁴² Irde al deňem moň gar haň gayen kura komatne yeň keneň bebak teň fe kura unke melak bida iryenbe gote muruňgembe soň ma hiyyen,” yinyiň.

11

*Yesu beleň Yon Baptais niň yirinj
(Luk 7:18-35)*

¹ Be, komatmiň 12 goyen saba yirde yirdeb yubul tike kwamiň. Irkeb Yesube gor mat Galili naňa bana goň niň taun hoyanyaň wor Al Kurunyen saba yirde meremiň tagale yeň kuriň.

² Gwaha teň kuň hikeb Yon Baptais koyare hinhinde gor po heňbe Yesu Kristuyen mere moň goyen nuryiň. Irdeb komatmiň kura hulyaň yiryiň. ³ Irkeb kuňbe, “Ge gayenbe Yon beleň al kura kame wayyen yeke nurde hityen al goyenbe ge gago ma al hoyanň niň doyanň heň hitek?” inen gusuňaň iramiň. ⁴ Irkeb, “Mulgaň heň kuňbe

dindikeñ mere nurde hanjya mata teñ hime nenenj hanjya kurun goyen Yon momoñ irnayıñ. ⁵ Al diliñ titmiñbe nañkenenj hanj. Kahanj titmiñbe tareñ heñ harde kuñ hanj. Al busuka miňyañbe uliñ igin heñ hanj. Irde kirmiñ titmiñbe mere nurde hanj. Al kamtiñ mananj sopte huwarde kuñ hanj. Irde Al Kurunj beleñ megen niñ alya bereya farañ yurd yurd mere igin gobe al buniñeñ wor nurde hanj gayen kuñ momoñ irnayıñ. ⁶ Irdeb, ‘Al kura ne niñ teñ Al Kurunj niñ dufaymiñ tareñ irtiñ goyen go ma katyeñbe Al Kurunj beleñ guram irde sanjñ iryenj,’ yihi innayıñ,” yinyinj.

⁷ Gwaha yinkeb Yonyen komatmiñ go mulgañ heñ kwamiñj. Kukeb Yesu beleñ Yon niñ momoñ yire yeñbe gaha yinyinj: “Deñbe sawsawa po kurunj naña bana gonbe da kinniñ yeñ kwañ? Dulin yamuñ kura meñe beleñ tama yurtiñ goyen yinniñ yeñ kwañ? ⁸ Goyen moñ kenem da wor po kinniñ yeñ kwañ? Al kura umja igin titiñ kura kinniñ yeñ kwañ? Moñ. Al horam yañ umja igin teñ det igin igin niñ po nurde hanj marbe megen niñ doyanj mar karkuwañyen yayañ po hanj. ⁹ Goyenbe da kuñ kinniñ yeñ kwañ? Al Kuruñyen mere basañ al? Gwaha, fudinde. Gega yeñbe Al Kuruñyen mere basañ mar hoyanj goyen yara moñ. Yeñbe gote folek. ¹⁰ Al goyen goke teñbe Al Kuruñyen asañde gahade katinj hi:

‘Mere basañ alne teñ kermeké yeñ wa meheñ heñ kuyenj.

Meheñ heñ kunjbe beleñge sope irde gunyenj,’
yitiñ hi. *Malakai 3:1*

11 Be, yitin gwahade po meten tiyuŋ al gobe al hoyan mon. Yon Baptais beleŋ tiyuŋ. Niŋgeb fudinde wor po, bere beleŋ kawaŋ yırtıŋ haŋ kuruŋ gayen Yonyen meten goyen fole irtek epte mon hinhan. Yeŋ beleŋ meten tiyuŋ gobe meten hoyan kuruŋ gote fołek wor po tiyuŋ. Goyenbe yeŋbe ne gayen neŋkela ma heŋ hi. Niŋgeb al kura deňem mon gega neŋkela heŋ bebak teŋbe Al Kuruŋ beleŋ yende alya bereya doyan yirde hi bana goŋ hiyen al gobe Al Kuruŋ diliŋdeb Yon fołek yeŋ kinyen.

12-13 “Be, Moseyen sabaya Al Kurunyen mere basaŋ marte sabaya asanđe katin gobe Al Kuruŋ beleŋ yende alya bereya doyan yird yird goyen tagalke wan wan Yon Baptais wor tagaluŋ. Niŋgeb Yon hitte mat wan wan gayen nalu hitere gabe Al Kuruŋ beleŋ alya bereyamiŋ doyan yird yird mata kawan forok yeŋ hike yenenbe al budam bana goŋ kuniŋ yeŋ nurde kurut wor po yeŋ haŋ. Goyenbe tareŋmiňde teŋ hikeb Al Kuruŋ beleŋ alya bereyamiŋ doyan yird yird goyen buluŋ irde haŋ. **14** Yonbe bikkeŋ Elaia beleŋ meten teŋ hin hin gwahade meten tiyuŋ. Niŋgeb al kura kame Elaia wayyen yeŋ Moseyen sabaya Al Kurunyen mere basaŋ mar beleŋ tagaltıŋ goyen fudinde yeŋ nurde haŋ keneŋbe Yon Baptais gobe al gogo yeŋ nurnayıŋ. **15** Al kirmiŋ miňyaŋbe mere gayen keŋkela nurnaŋ ko.

16 “Be, gayenter niŋ marbe al matam dahade haŋ yeweŋ? Be, go mar gobe diriŋ kura gabu gasuňde heŋ kari teŋ heŋya yıŋgeŋ uliŋ kadom mohoŋde teŋ hanjen go gwahade. Diriŋ gobe

kari teñ heňya kadom ginej teñbe, ¹⁷ ‘Neñ belen buleluñ fuk irde tikiñ heñ dunhet gega, gege ma tahañ. Irde esinayıñ daw yeñ al hakwa ambo irde irdere niñ tikiñ heñ dunhet gega ma esahanj,’ yineñ kwep kwep yirde hanjen go gwahade.

¹⁸ Niñgeb dirinj teñ hanjen gwahade goyen po, mel gobe mere fudinde nurtek ma yirde hi. Niñgeb Yon Baptais belen beretya wainya ma neke keneñbe, ‘Al gobe unjuram yanj,’ inenj hinhan. ¹⁹ Munañ ne Al Urmiñ gabe binjeyä wainya nemeke nenenjbe, ‘Al gabe dulare niñ al wor po. Irde yeñbe teks yad yad marya Moseyen saba kenkelä ma gama irde hike “mata buluñ mar” yineñ hityen mar gote kadom,’ nineñ hanjen. Goyenpoga al kura dufay wukkej miňyanjbe matamij beleñ gab kawan forok irde hiyenj geb,” yinyinj.

Biñ mulgañ ma heñ haj mar

(Luk 10:13-15)

²⁰ Be, Yesu go gwaha yineñbe Al Kurunyen tarenjde mata tiñej kurayen kurayen budam teñ hike ga bebak ma teñbe mata buluñmiñ yubul ma teñ Al Kuruj hitte biñ mulgañ ma hamiñ mar goyen goke iginj ma nurde gaha yirinj: ²¹ “Be, deñ Yuda mar Korasin taundeya Betsaida taundeya haj marbe ne beleñ mata tiñej kurayen kurayen teñ himeke nenenj bebak titek yara gega, gwaha ma teñ asogo nirde haj. Niñgeb deñ Yuda marte mata gwahade goke Al Kuruj beleñ biñ ar yeke gote muruñgem buluñ wor po dunyenj geb, goke bunijenj nurd duneñ hime. Ne beleñ Yuda mar moñ al miñ hoyanj hanjen taunde Tairyá

Saidonya gor kuŋ mata tiŋen forok yirmiriŋ manhan mel gob aran̄ po bebak teŋ mata buluŋmiŋ ge kandukŋeŋ wor po nurde amil erekkek hor yirde tupi sam teŋ mata buluŋmiŋ go yubul teŋ Al Kuruŋ niŋ biŋ mulgaŋ hewoŋ. ²² Fudinde wor po dineŋ hime. Tairya Saidonya taunde niŋ marte mata buluŋ gote muruŋgembe kuruŋ yarham. Goyenbe deŋ Yuda mar merene gama ma irde hanjen gote muruŋgembe yende folek, buluŋ wor po tenayiŋ geb. ²³ Irde deŋ Kapeneam taunde niŋ mar, deŋbe dindikeŋ ge yen̄, ‘Neŋbe deŋniniŋ yan̄,’ yen̄ turuŋ turuŋ teŋ Al Kuruŋ niŋ bitiŋ ma mulgaŋ heŋ haŋ? Al Kuruŋ beleŋ kak ala bana demeyke kurkunayiŋ geb. Mata tiŋen kurayen kurayen deŋ hitte forok yeŋ hike yeneŋ haŋ gayen Sodom taunde forok yeŋ hinhan manhan gor niŋ mar beleŋ mata goyen yeneŋbe mata buluŋmiŋ yubul teŋ Al Kuruŋ niŋ biŋ mulgaŋ hewoŋ. Irkeb buluŋ ma irkeb gaha naŋa gayenbe taun gobe hiwoŋ. ²⁴ Fudinde dineŋ hime, kame Al Kuruŋ beleŋ al iginja buluŋja pota yiryeŋ nalureb Sodom niŋ marbe mata buluŋ teŋ hinhan gote muruŋgem buluŋ tenayiŋ. Goyenbe deŋ Kapeneam taunde niŋ marbe Sodom niŋ mar beleŋ kanduk tenayiŋ gote folek wor po tenayiŋ geb,” yinyiŋ.

*Kanduk miŋyaŋ marbe Yesu hitte wanayiŋ
(Luk 10:21-22)*

²⁵ Be, goya goyenbe Al Kuruŋ mere irde, “Adone, gebe naŋkiŋya megenja gote Doyan̄ Al Kuruŋ. Gebe al yiŋgeŋ dufaymin wukkek yen̄ nurde haŋ marya megen niŋ alyen saba

karkuwanj yawartinq marya hittebe metenj teñ hime kurun gate miñ goyen bana kerde hayen. Goyenbe dirinj beleñ naniñ milinj hitte tawunj hitinj yara al kura yingende saninjde epte moñ yenj nurde Al Kurunj beleñ gab faraq duri yenj hanj mar hitte yikala yiranj goke amanenj wor po nurde turunj girde hime. ²⁶ Fudinde, buniñenjgebe kurunj geb, mata gwahade forok iranj,” yirinj.

²⁷ Irdeb, “Adone belenbe det kurunj gayen doyañ yird yird metenj gobe ne nunyinj. Nebe yende Urmij wor po geb, yenj po gab keñkelä nurde nuneñ hi. Al hoyanjbe gwahade ma nurd nuneñ hanj. Irde Nannebe neya al kura ne beleñ basinjä yirde hime marya po ga nurd uneñ hite. Al hoyanjbe gwahade moñ. ²⁸ Niñgeb denj kanduk kurayen kurayen yeneñ goke bitinj misinj nurde hanj marbe ne hitte wanañ. Irkeb faraq durmeke bitinj yurum heke hinayinj. ²⁹ Nebe delne kamtinj, irde dufayne manaq kipirtinj. Niñgeb wañ sabane nurde gama nirnayinj. Irkeb faraq durmeke bitinj yurum hekeb hinayinj. ³⁰ Sabane nurde gama irnayinj dineñ hime gobe metenj moñ. Ne beleñ kanduk duneñ hime gobe hipirkenj geb, ne hitte wanañ,” yinyinj.

12

*Yesube Sabat nalu gote miñ al
(Mak 2:23-28; Luk 6:1-5)*

¹ Be, Yesu go Sabat nalu goyenter komatminj yagoya wit metenj kahalyanj kuñ hinhan. Kuñ henjabe komatminj yago goyen binje yirkeb wit bilminj kura yade iginenj nene hinhan. ² Irkeb

Farisi mar beleñ yeneñbe, “Mel ga yena! Mel gabe Sabat nature mata gwaha ma teñ hinayıñ yen bisam irtiñ goyen teñ hanj!” inamiñ. ³ Irkeb Yesu beleñ wol heñbe, “Deňbe Al Kuruňyen asaňde Dewitya kadom yagoya binje kamde mata tiyamıñ gote baranmıñ goyen ma wor po kapyan heñ nurde hanjen? ⁴ Dewitbe Al Kuruňyen ya balem bana hurkuňbe beret Al Kuruň untiliň himam, Al Kuruň dolon ird ird mata doyañ marte kudiňen goyen kadomya yad namiñ. Dewitbe Mose beleñ gwaha ma teñ hinayıñ yitiň goyen wor gogo tiyyiň gega, goke kanduk kura ma kinyiñ. ⁵ Irde Al Kuruň dolon ird ird mata doyañ marbe Sabat nature Al Kuruňyen ya balem bana heñ meteñ teñ heñbe Moseyen saba buluň irde hinhan. Goyenbe gote kanduk kura ma keneñ hinhan goyen Al Kuruňyen asaňde katiňbe ma kapyan heñ hanjen? ⁶ Fudinde dinhem. Mel gobe Sabat nature Al Kuruňyen ya balem bana meteñ teñ hikeb mata buluň tahanj ma yineñ hanjen. Munaj nebe ya gote folek geb, komatne yago neya tumňaň heñ Sabat nature mata tahanj gabe mata buluň moň geb. ⁷⁻⁸ Ne Al Urmiň gabe Sabat nalu gote Doyañ Al Kuruň. Niňgeb Al Kuruňyen mere asaňde, ‘Nebe al beleñ galak nird nird niň ma nurde hime. Kadom buniňen gird gird goke gab amanęñ nurde hime,’ yitiň goyen deň beleñ mere gote miň nurde haň manhan uliňde merem moň mar gayen buluň buluň ma yirde hiwoň,” yinyiň.

*Sabat nature al hanjıñ simsısimam kura sope iryiň
(Mak 3:1-6; Luk 6:6-11)*

⁹ Be, gwaha yineñbe gor mat kuñ Yuda marte gabu yare kuriñ. ¹⁰ Bana goñbe al kura haniñ simsima hitiñ goyen gor hin hin. Irke Farisi mar gore da misinđe kura uliñde merem yañ irniñ yeñbe Yesu gusunjañ iramiñ. “Sabat naturebe al kura garbam minyañ goyen sope irtek gobe Moseyen sabarebe iginj yitiñ ma dahade?” inamiñ. ¹¹ Gwaha inkeb, “Deñ gayen sipsiptiñ kura Sabat nature mete titmiñ bana kurkuyenjbe iginj keneñ wasak tinayiñ? Moñ, kuñbe teñ isañ heñ siñare kernayiñ geb. ¹² Al Kuruñ diliñdeb sipsipbe det dirñej, munañ albe det kuruñ wor po. Ningeb Sabat naturebe mata iginj iginj po ga teñ hitek,” yinyiñ. ¹³ Irde al go, “Hange giñ ira,” inyiñ. Irke haniñ giñ irkeb haniñ kurhan iginj hiyen go gwahade iginj wor po hiriñ. ¹⁴ Goyenbe Farisi mar gobe siñare kuñ yinjeñ uliñ daha mat Yesu mayteke kami yeñ mere sege iramiñ.

Yesube Al Kuruñ beleñ basiña irtiñ

¹⁵ Be, Farisi mar beleñ mata tiniñ teñ hin han goyen bebak teñbe gasuñ go tubul teñ hoyanđe kuriñ. Kukeb al budam po gama irde kwamiñ. Irkeb garbam minyañbe tumjañ sope yirke iginj ham in. ¹⁶ Gwaha yirde al buda go guram dirhem gake al hoyanñ ma momon yirnayiñ yeñ hayhay yiryiñ. ¹⁷ Mata kuruñ tiyyiñ gobe Al Kuruñ beleñ mere basañ almin Aisaia mere irke asanđe kayyiñ gote iginenj kawan forok yiriñ. Merebe gahade:

¹⁸ “Al gabe nere meteñ al, basiña irmiriñ goyen.

Yeñbe bubulkujne wor po yeñ nurde unenj hime.

Irde yeñ ge amanjeñ wor po nurde hime.

Holi Spirit teñ kermeket ketal uryenj.

Irkeb ne beleñ al iginjya buluñya pota yirde
gote muruñgem yunenj yunenj goyen megen
al hike kwa kuruj gayen momoñ yirde
tukuyenj.

¹⁹ Yenbe al kuraya kadom mohonje teñ kwep
kwep ma tiyyenj.

Irde beleñyanj mere kuware ma teñ hike
nurnayinj.

²⁰ Al kura bisike kokañ go gwahade, buluñ hiniñ
teñ hinayinj goyen buluñ ma yiryenj.

Irde al kura buluñ heñ hulsi aymuk irtiñ yara
hinayinj goyen wor buluñ ma yiryenj.

Matamij gobe bada ma hiyyenj.

Gwahade po teñ teñbe alya bereyamiñ
tumjanj yumulgañ teñ pasi iryenj.

²¹ Irke al miñ hoyanj Yuda mar moñ gore yeñ ge
hekkenj nurde faranj yurd yurd niñ doyanj
irde hinayinj,” yitiñ hi. *Aisaia 42:1-4*

Yesuya Belsebulya

(*Mak 3:20-30; Luk 11:14-23; 12:10*)

²² Be, gwaha yeñ hikeyabe al kura uñgura
ketal urtiñ goyen teñ wayaminj. Al gobe diliñ
titmiñ irde mohonj manañ kattinj. Be, al gobe
Yesu beleñ sope irkeb nañkenenj mere teñ tiyyinj.

²³ Irkeb gabu iramiñ mar beleñ mata go kenenj
hurkuñkat wor po teñbe, “Mesaia Dewit Ur-
miñ kame wayyenj yeñ hañyen gobe al gago
wet?” yamiñ. ²⁴ Goyenbe Farisi mar beleñ
mere go nurdeb, “Moñ, uñgurayen kuruñmiñ
Belsebulyen tarenjde uñgura gogo yakira teñ hi,”
yamiñ. ²⁵ Irkeb Yesu gobe al dufay heñ hinhan

goyen yenej bebak teñbe gaha yinyinj: “Tiyuŋ kuruŋ kura bana al beleŋ yinġeŋ uliŋ kadom asogo gird teñ bur yenayinj gobe sañinj ma heŋ buluŋ henayinj. Irde al miŋ dirñeŋ kura wor gwahade po, yinġeŋ uliŋ kadom asogo gird teñ bur yenayinjbe tumñaŋ sañinj ma heŋ hinayinj. Taunde niŋ al wor gwahade po, awalikde ma hinayinjbe epte ma sañinj heŋ hinayinj. ²⁶ Niŋgeb gwahade goyen po Satan beleŋ yeŋ yufukde haŋ uŋgura buda goyen haram yirde yakira tiyyenjbe dahadem sañinj henayinj? Hubu geb. ²⁷ Goyenbe den beleŋ Belsebulyen tareňde uŋgura yakira teñ hi ninej haŋ. Munaŋ den gama dirde haŋ mar wor uŋgura yakira teñ hanjen goyenbe ganuňyen sañinjde mata go teñ han yeŋ nurde haŋ? Belsebulyen tareňde ma Al Kuruňyen tareňde? Mel gobe uŋgura yakira teñ teñ sañinjbe Al Kuruŋ hitte mat waŋ hi yeŋ nurde haŋ geb, den beleŋ ne ninej haŋ gobe usi wor po irde haŋ yeŋ nurd dunnayinj. ²⁸ Niŋgeb nebe Al Kuruňyen sañinjde uŋgura yakira teñ himyen geb, Al Kuruŋ beleŋ doyaŋ dird dird gobe bikkej den hitte gago forok yihi.

²⁹ “Be, daha matbe al kura gore kuŋ al hoyan tareň minyaŋ gote yare hurkuŋ samuňmiňa det-minya yade kuyenj? Gwaha tiye yeňbe al gore kuŋ sañinj minyaŋ al go wa teñ fere teñ gab epte yamiňde niŋ detya samuňmiňa goyen yawaryej.

³⁰ “Be, al kura ne niŋ ma heŋ haŋ marbe asogone. Irde al kura Al Kuruŋ hitte al yukuŋ yukuŋ niŋ faraŋ ma nurde haŋ marbe al bur yirde meteŋ go buluŋ irde haŋ yeŋ nureŋ. ³¹ Niŋgeb

al kura mata bulunya sukal mereyamiŋ ge teŋ Al Kurun pohogay irkeb igin halde unyen. Goyen-poga al kura Holi Spirit sukal iryen gobe Al Kurun beleŋ epte ma wor po halde pasi ird unyen. ³² Al kura ne Al Urmin gayen asogo nirde mere bulun tiyyenbe pohogay nirke igin halde pasi irde uneŋ. Goyenbe al kura Holi Spirit beleŋ meteŋ teŋ hi yen nurd nurd ga asogo irde mere bulun tiyyen gobe epte ma wor po mata bulunmiŋ goyen halde unyen. Megen gar henja, ma kame Al Kurunyen nature gor wor epte ma halde unyen.

³³ “Hebe iginer beleŋ gab dikala dirke he igin ma he bulun yen hanjen. Niŋgeb iginer igin forok yewon yen nurdeb he go sope irde haran henayin. He goyen sope irde haran ma henayinbe iginer bulun bulunen forok yenayin. ³⁴ Deŋbe kunere duwi yara bulun wor po geb. Meretiŋya matatiŋyabe bulun ala po. Niŋgeb deŋ gwahade beleŋ mere kura igin ma po tinayin. Hubu wor po. Bitin bana dufay bulun beleŋ makin hitin gore mohontiŋde mat kat kuŋ hiyen. ³⁵ Niŋgeb al iginbe biŋde dufay igin hinayin goyen yade kawan yirde hiyen. Munaŋ al bulunbe biŋde dufay bulun hinayin goyen kawan yirde hiyen. ³⁶ Goke teŋbe fudinde wor po dineŋ hime, Al Kurun beleŋ al iginja bulunya pota yiryen nature gorbe melaktiŋ soŋ heke ne niŋ mere bulun mat yitiŋ kuruŋ goke merere huwarde danin gwaha yamiŋ goyen Al Kurun momon irnayin. ³⁷ Niŋgeb mohontiŋde mat mere kat kuyen gore gab nalu goyenter mere teŋ hanjen gote murungem igin dunyen ma bulun dunyen goyen

nurnayinj,” yinyinj.

Al Kuruñyen sañiñde det kura irke kinnij in-amij

(Mak 8:11-12; Luk 11:29-32)

³⁸ Be, Farisi mar kuraya Moseyen saba marya beleñ, “Tisa, Al Kuruñyen sañiñde mata tiñej kura irke kinnij yen nurde hite,” inaminj. ³⁹ Irkeb Yesu beleñ wol henje, “Dufay buluñ kerde mata manaq buluñ teñ hañ mar goreb mata tiñej Al Kuruñ beleñ po ga irtek goke po gusuñaj heñ hañyen. Goyenbe bikkej Al Kuruñyen mere basaq al Yona beleñ mata teñ mere tiyyin goyen po ga nurnayinj. Mata tiñej hoyan kura ma kennayinj. ⁴⁰ Yonabe makaj dapraqa kuruñ biñde wawuñ karwo goñ hinhin gwahade po, ne Al Urmiñ gayen wor megen biñde nañkahalya wawuñya karwo heñ. ⁴¹ Irde Niniwe taunde niñ mar gobe Yona beleñ kuñ Al Kuruñyen mere basaq heñ tagalkeb mata buluñmij yubul teñ Al Kuruñ niñ biñ mulgañ haminj. Goyenbe alya bereya gayenter gayenbe ne saba teñ hime gabe Yonayen saba gote folek gega, go ma nurde hañ. Ningeb Al Kuruñ beleñ al iginjya buluñya pota yiryeñ naturebe Niniwe niñ mar beleñ huwardeb merene ma nurde hañ mar gayen miñge yirnayinj. ⁴² Bikkej Solomon beleñ Israel naña doyan irde hinhinyabe naña gisaw niñ doyan bere kuruñ kura Siba beleñ Solomonyen dufaymij wukkej goyen nure yen wayyiñj. Goyenbe alya bereya gayenter niñ gayenbe ne Solomonyen dufay folek gare saba yirde hime gega ma nurde hañ. Ningeb kame

Al Kuruŋ beleŋ al iginjya buluŋya pota yiryeŋ natureb doyaŋ bere Siba beleŋ huwardeb merene ma nurde haŋ mar gayen merem yaŋ yiryeŋ.

43 “Be, uŋgura kura al uliŋde takira tike kat kuyeŋ gobe mali naŋa al ma hitek bana goŋ kuŋ usan̄ heŋ heŋ gasuŋ niŋ naŋkeneŋ kuŋ hiyen. Goyenbe gasuŋ kura ma kinyeŋ. **44** Irdeb, ‘Bikken hinhem gasuŋde gor mulgaŋ heweŋ,’ yiyyen. Irdeb mulgaŋ heŋ wan̄be gasuŋ bikkek gobe Al Kurunyen mere biŋde ma kiriyŋ geb, halde haraŋ heŋ sope irtin yara kinyeŋ. **45** Irdeb kuŋbe sopte uŋgura 7 yende sanjiŋ folek goyen yupi teŋ tumlaŋ wan̄be al goyen ketal urnayin. Gwaha tikeb al gobe haŋkapyä hinhin gwahade mon̄, buluŋ wor po hiyyeŋ,” yinyiŋ.

*Yesuyen kuliŋya haymiŋya
(Mak 3:31-35; Luk 8:19-21)*

46 Be, Yesu go hako po al buda kuruŋ goyen mere yirde hikeb milinjya kuliŋya beleŋ mere irniŋ yeŋ waŋ siŋare heŋ doyaŋ irde hinhan. **47** Irkeb al kura beleŋ go yeneŋbe kuŋ Yesu goyen, “Momkeya kolge weŋya ginniŋ yeŋ waŋ siŋare ga haŋ,” inyiŋ. **48** Irkeb wol heŋbe, “Ganuŋbe mamne? Ganuŋbe kolne yago?” inyiŋ. **49-50** Irdeb komatmin yago yeneŋ heŋyabe, “Al kura Nanne Al Kuruŋ sanjiŋ miŋyaŋ gote mere nurde go po gama irde haŋ marbe kolne, hayneya mamne yagoya. Niŋgeb mamneya kolne weŋyabe gago haŋ,” inyiŋ.

13

*Yasuŋ teŋ teŋ gote maya mere
(Mak 4:1-9; Luk 8:4-8)*

¹ Be, go naŋa fay goyenter po Yesube hiyen ya go tubul teŋ kuj fe ala kuruŋ siŋare kura gor kipiryinj. ² Irkeb sopte al buda karim ma waŋ gabu iramiŋ. Irkeb bada heŋ hakwa kura hin-hin hende gor hurkuŋ kipiryinj. Keperde hikeb al buda kuruŋ gob fe siŋare huwarde hinhan. ³ Hakware gor heŋyabe saba budam maya mere mat al buda go saba yiryoŋ. Maya meremiŋ kurabe gahade: “Yasuŋ al kura det muykeŋ tur ire yeŋ kuriŋ. ⁴ Meteŋde kuŋ tur irde tukuriŋ. Irkeb kurabe beleŋyaŋ katamiŋ. Irke nu beleŋ waŋ yeneŋbe namiŋ. ⁵ Kurabe hora heren megen halgayiŋyaŋ katamiŋ. Megen tolok moŋ geb, aran̄ po kawaŋ hamiŋ. ⁶ Goyenbe naŋa forok yeŋ temeykeb filginin̄ saŋiŋ moŋ geb, gwilgwal irde kamamiŋ. ⁷ Det muykeŋ kurabe yamuŋ hir-waŋeŋ yan̄ hinhan bana goŋ kateŋ kawaŋ hamiŋ. Goyenbe yamuŋ duwi gore hurkuŋ awrum yurke nonbo hamiŋ. ⁸ Munaŋ det muykeŋ kurabe megen igin̄ wor poyaŋ kateŋ kawaŋ hamiŋ. Irde muykeŋ uŋkureŋde matbe 100 igin̄ gwahade hamiŋ. Muykeŋ kurabe 60, munaŋ kurabe 30 gwahade ala igin̄ hen̄ tukamiŋ. ⁹ Al kirmiŋ miŋyaŋbe mere gayen keŋkela nurnaŋ ko,” yiriŋ.

*Daniŋ maya merere saba yird hinhin?
(Mak 4:10-12; Luk 8:9-10)*

¹⁰ Irkeb komatmiŋ yago goyen kuŋbe, “Daniŋ geb maya mere mat alya bereya saba yirde ha?” inen̄ gusuŋyaŋ iramiŋ. ¹¹ Irkeb, “Al Kuruŋ beleŋ

alya bereyamiñ doyan yird yird gote miñbe banare hi geb, al hoyan beleñ epte ma bebak titek. Goyen deñbe Al Kurunyen tarenđe miñ goyen igin bebak tinayiñ. ¹² Niñgeb keñkela wor po merene palja irde nurde hinayiñ. Al kura binde mat fudinde wor po Al Kurunyen mere nurde hiket Al Kurun beleñ meremin igin goyen uneñ tebañ irde hiyen. Munaj al kura gwahade moñ gobe Al Kurunyen mere binde mun kura hiyen goyen wor teñ siña iryen. ¹³ Al gwahade gobe det yennayiñ gega, epte ma det gote miñ nurnayiñ. Irde merebe nurnayiñ gega, epte ma mere gote miñ bebak tinayiñ. Niñgeb gwahade po teñ hinayiñ yeñbe gago maya mere mat saba yirde himyen.

¹⁴ Al gwaha teñ hañ gokeb Al Kurunyen mere basañ al Aisaia beleñ Al Kurunyen mere nurde asanje kayyiñ gobe gago forok yeñ hi. Merebe gahade:

‘Deñbe merene nurde hinayiñ, irde keneñ hinayiñ gega, bebak ma po teñ hinayiñ.

¹⁵ Fudinde wor po, mel gate binje sanjñ wor po.

Kirmiñbe migisun yurtiñ, irde diliñbe mala titiñ.

Moñ manhan kirmiñde nurde, diliñde yenerje binde matbe bebak wor po teñ ne hitte mulgañ heñ wake sope yirmewoñ,’ yitiñ hi.

Aisaia 6:9-10

¹⁶⁻¹⁷ Niñgeb fudinde wor po dineñ hime. Bikken Al Kurunyen mere basañ marya al huwak bikken hinhan gobe daha wor deñ beleñ mata kurun yenerje hañ gayen yentewoñ yeñ nurde hinhan. Goyenbe go ma yenerjea kamamiñ. Mere deñ

nurde haŋ gayen wor nurtewoŋ yeŋ nurde hinhan. Goyenbe ma nuramiŋ. Munaŋ deŋbe nalu iŋiŋde forok yaŋ geb, diltiŋde det igiŋ yeneŋ, kirmiŋtiŋde mere igiŋ igiŋ nurde haŋ gago. Niŋgeb goke amareŋ nurde hinayiŋ.

18 “Gwahade geb yasuŋ alyen maya mere gote miŋ momoŋ direŋ tihim geb, keŋkela nurde bebak tinaŋ ko. **19** Muyken beleŋyaŋ katamiŋ gote miŋbe da? Gobe al kura Al Kuruŋ beleŋ yende alya bereya doyaŋ yird yird saba gote miŋ nurde bebak ma tiyyeŋ. Irke uŋgura beleŋ waŋ saba go teŋ siŋa irde biŋ sam irke mere goke ma nuryeŋ go gwahade. **20** Megeŋ halgayiŋya hora arat heren det muyken katamiŋ gote miŋbe gahade: al kura Al Kurunyen saba tiŋeŋya nurdeb aran po igiŋ igiŋ yeŋ gama iryeŋ. **21** Goyenbe mere go keŋkela ma biŋde kurkuŋ kipiryen geb, ulyanđe ma Al Kurunyen mere goyen gama iryeŋ. Al Kurunyen saba nurde gama irde hiyeŋ gega, al beleŋ buluŋ buluŋ irke gote kanduk keneŋbe bada heŋ aran po Al Kurunyen saba go tubul tiyyeŋ. **22** Yamuŋ duwi forok yitiŋ bana det muyken katamiŋ gote miŋbe gahade: al kura Al Kurunyen saba nurde gama irde hiyeŋ. Irde megen niŋ mata teŋ teŋya megen niŋ samuŋ yad yad dufay beleŋ tuluŋ tikeb Al Kurunyen saba goyen igineŋ miŋmon hiyyeŋ. **23** Goyenpoga megeŋ igiŋyaŋ wor po katamiŋ gote miŋbe gahade: al kura Al Kurunyen saba nurde bebak teŋ gama irde hiyeŋ gob gote igineŋbe budam wor po forok yenayiŋ. Muyken kurabe igineŋ 100 forok yiryeŋ. Kurabe 60, munaj kurabe 30 forok yiryeŋ go gwahade.

Muykeñ buda gob iginen̄ kurayen kurayen forok yenayıñ,” yinyiñ.

Yamuñ buluñyen maya mere

²⁴ Be, Yesu go gwaha yineñ saba yire yeñbe maya mere hoyan̄ gahade yinyiñ: “Al Kurun̄ beleñ yende alya bereya doyan̄ yird yird gobe gahade: al kura wit muykeñ goyen meteñmiñde yukuñ tur yiryin̄. ²⁵ Goyenbe wawuñbe al tumñañ firtin̄de hikeb al gote asogom beleñ kuñ yamuñ duwi muykeñ goyen wit muykeñ tur ir-tinyan̄ goyen tur yirde yukuñbe kuriñ. ²⁶ Kame wit go kawañ heñ kuñ iginen̄ hiniñ teñ hikeb yamuñ duwi goyen manan̄ forok yeñ tukamin̄. ²⁷ Irkeb meteñ gote miñ alyen meteñ mar beleñ wanbe, ‘Doyan̄ al, gebe wit muykeñ haran̄ gega, yamuñ duwi gob daha mat forok yañ?’ inamiñ. ²⁸ Irkeb, ‘Asogone kura beleñ mata ga tiyuñ geb,’ yinyiñ. Irkeb meteñ marmiñ beleñ, ‘Ningeb kuñ wasiniñ?’ ineñ gusuñan̄ iramiñ. ²⁹ Irkeb, ‘Goñmiñ. Moñgo wasehet yeñ wit manan̄ tumñañ wasinak ge. ³⁰ Yubul tike tumñañde karkuwañ henayıñ. Sak nature gab wasitek. Goyare gab meteñ marne yamuñ duwi wa walde kumga teñ teñ niñ yad fere teñ yernayıñ. Munañ witbe yade yukuñ yadi yerd yerd ya kuruñde gor yernayıñ,’ yinyiñ,” gwahade Yesu beleñ mel go momon̄ yiryiñ.

Mastet bilmiňya yisyat maya mere

(Mak 4:30-32; Luk 13:18-21)

³¹ Be, Yesu go maya mere hoyan̄ wor yinyiñ. “Al Kurun̄ beleñ alya bereyamiñ doyan̄ yird yird gobe mastet he bilmiñ dirñeñ muñ wor

po go gwahade. Al kura beleñ mastet bilmiñ goyen teñbe meteñmiñde haryiñ. ³² Det hoyan muykenbe karkuwan, munañ mastet he muykenbe dirñen muñ wor po gega, kawañ henj kurun heñbe meteñde gor det haryiñ goyen fole yiryen. Irkeb nu beleñ wan hanij heren hagam yirde gor hinayiñ,” yinyiñ. ³³ Irdeb sopte po siraw mere hoyan yinyiñ. “Al Kurun beleñ yende alya bereya doyan yird yird gobe Bere kura yis teñ palawa kurunyä tigiri teñ tubul tikeb palawa go ditdi nene kurun hiyyen go gwahade goyen,” yinyiñ.

*Maya mere mat po saba yirde hinhin
(Mak 4:33-34)*

³⁴ Yesu beleñ al buda mere gwahade yirde hinhin gobe maya mere mat po yirde hinhin. Mere keñkelak mat ma yirde hinhin. Maya mere mat po yirde hinhin. ³⁵ Ningeb Yesu beleñ maya mere mat saba tagalde hinhin gobe Al Kurun beleñ mere basan almiñ mere irke asanđde kayyiñ gote iginenbe gogo forok yiriñ. Merebe gahade: “Sabanebe maya mere mat po tiyen.

Irde det banare hitiñ al kura bebak titek mon goyen tagaleñ,” yitiñ hi. ^{Tikiñ 78:2}

Yamuñ buluñyen siraw mere gote miñ

³⁶ Be, Yesu gobe al buda kurun go yubul teñ ya hiyende gor mulgañ hiriñ. Irkeb komatmiñ yago kuñbe, “Yamuñ duwi niñ maya mere mat tagalha gote miñ goyen momoñ dira,” inamiñ. ³⁷ Irkeb gaha yinyiñ: “Wit muyken igin kuñ haryiñ al gobe ne Al Urmiñ gayen. ³⁸ Meteñ gobe megen kurun gayen gake yihiim. Munañ wit muyken

gobe Al Kuruŋyen dirŋeŋ wenj. Yamuŋ duwi gobe Al Buluŋyen dirŋeŋ wenj. ³⁹ Irde yamuŋ duwi muykeŋ tur iryinj al gobe uŋgura. Sak nalu gobe nalu funaŋ, irde biŋge gabu ird ird mar gobe Al Kuruŋyen miyoŋ. ⁴⁰ Yamuŋ buluŋ wasenj kak alare yemeyke humga kunayinj go gwahade goyen po, nalu funaŋdebe al hitte mata gwahade forok yiyyenj. ⁴¹ Ne Al Urmiŋ gare miyoŋne yad yermeké kuŋ nere alya bereya haŋ bana goŋ mata buluŋ teŋ hanjen marya mata buluŋ tinaŋ yineŋ al biŋ yade hanjen marya go yukuŋ gabu yirnayinj. ⁴² Irde mel go yade kak ala buluŋ wor po bana goŋ yemeynayinj. Irkeb goŋ po heŋ eseŋ misiŋ yiseŋ hinayinj. ⁴³ Goyabe Al Kuruŋ diliŋde alya bereya huwak hanjen gobe Al Kuruŋ beleŋ doyaŋ yirde hiyenđe gor naŋa temeyke wuk yitiŋ yara wukkek igiŋ wor po hinayinj. Al kirmiŋ miŋyaŋbe mere gayen keŋkela nurnaŋ ko,” yinyinj.

Samuŋyen maya mere

⁴⁴ Be, maya mere hoyanj wor yinyinj. “Al Kuruŋ beleŋ yende alya bereya doyaŋ yirde hi gobe gahade: samuŋ kura damum hende hoyanj wor po megenj biŋde bana kirtinj hinhin. Kurareb al kura samuŋ gwahade gaŋ hi yeŋ ma nurdeya megenj goyen talde taldeb kinyinj. Keneŋbe sopte aw uryinj. Irdeb amanj wor po heŋ kuŋ detmiŋ kuruŋ goyen al yunke damu tikeb gote muruŋgem tukunjbe megenj goyen damu tiyyinj go gwahade. ⁴⁵ Al Kuruŋ beleŋ alya bereyamiŋ doyaŋ yirde hi gote maya mere kurabe gahade: al kura beleŋ selweŋ yara kura damum hende wor po goyen

goke naŋkeneŋ kuŋ hin hin. ⁴⁶ Kuŋ kuŋ igit muŋ wor po kura keneŋbe mulgaŋ heŋ yende samuŋ kuruŋ goyen al yunke damu tikeb muruŋgem teŋ tukuŋ det kusamuŋ wor po go damu tiyyiŋ go gwahade,” yinyiŋ.

Kamaŋ kuruŋyen maya mere

⁴⁷ Be, Yesu beleŋ sopte po gaha yinyiŋ: “Al Kuruŋ beleŋ yende alya bereya doyaŋ yirde hi gobe gahade: makaŋ dapŋa yawarniŋ yeŋ kamaŋ kuruŋ temeyamiŋ. Irdeb dapŋa miŋ kurayen kurayen yawaramiŋ. ⁴⁸ Dapŋa makiŋ hihi yeŋ nurdeb tuluŋ teŋ tukuŋ siŋare irde dapŋa igit be tiriyəŋ yeramiŋ. Munaŋ buluŋbe yemeyamiŋ go gwahade. ⁴⁹ Nalu funaŋde wor pore gorbe al hitte mata gwahade go forok yiyyen. Al Kuruŋyen miyoŋ beleŋ waŋ al huwakya al mata buluŋ teŋ hitiŋ maryā goyen pota yirnayiŋ. ⁵⁰ Irde mata buluŋ mar gobe yade kak ala kuruŋ bana goŋ yemeyke esen misiŋ yiseŋ hinayiŋ,” yinyiŋ. ⁵¹ Irdeb, “Maya mere kuruŋ dirhem gote miŋ keŋkelə nurhaŋ we?” yinke, “Gwaha,” inamin. ⁵² Irkeb, “Bebak tihit yahaŋ geb, deŋbe Moseyen saba al kura saba bikkek po moŋ sabane gergeŋ manaŋ nurde tumŋaŋ yanarde haŋ al go gwahade denen hime. Niŋgeb deŋbe al kura yamiŋ bana mat samuŋ bikkekya gergeŋya yade siŋare katyeŋ go gwahade goyen po saba bikkekya gergeŋya tumŋaŋ nurde haŋ,” yinyiŋ.

Nasaret taunde kuriŋ (Mak 6:1-6; Luk 4:16-30)

⁵³ Be, maya mere buda goyen momoŋ yirdeb gasuŋ go tubul teŋ kuriŋ. ⁵⁴ Kuŋbe taun gor

henj kurun hiriñde gor forok yenbe gor niñ Yuda marte gabu yare kuñ al saba yirke hurkuñkät teñbe, “Ey, al gabe damde kuñ Al Kurunyen dufay wukkenya mata tiñen kurayen kurayen ird ird tarenyä gayen yawaruñ!” yamiñ. ⁵⁵ Irdeb, “Al gabe kapenta urmiñ moñ? Yenbe Maria urmiñ. Kuliñ yagobe Yems, Yosep, Saimonyabe Yudasya moñ? ⁵⁶ Haymin yagob gar ma tumñaq hityen? Gega al gabe damde kuñ dufayya tarenyä yawaruñ?” yamiñ. ⁵⁷ Irdeb buluñ nurd unamiñ. Goyenbe Yesu beleñ, “Al Kurunyen mere basan marbe taunmiñde niñ marya tayñenyä beleñ palap ma yirde meremiñ ma nurde hañyen,” yinyiñ. ⁵⁸ Irdeb yeñ ge hekkenj ma nurde hinhan geb, gorbe mata tiñen budam ma forok yiryiñ.

14

Herot beleñ Yon Baptais mayke kamyiñ (Mak 6:14-29; Luk 9:7-9)

¹ Be, Yesu beleñ mata kurun teñ kuñ hinhin goyen Galili naña gote doyan al kurun Herot beleñ mere momoñmiñ nuryiñ. ² Irdeb meten marmin go, “Yon Baptais maymeke kamuñ al go goyen sopte huwaruñ geb, mata tiñen ird ird sanjiñ minyañ meten teñ kuñ hi gogo,” yinyiñ.

³⁻⁴ Be, Yon mayke kamyiñ gote barañmiñbe gahade: Yon diliñ gergen hinhinyabe Herot beleñ kuliñ Filip berem Herodias goran iryiñ. Irkeb Yon beleñ kawan po, “Mata gob buluñ wor po tiyan geb,” inkeb Herot beleñ goke iginj ma nuryiñ. Irdeb fulenja marmin yinke Yon fere teñ tukunj koyare keramiñ. ⁵ Irde maymeke kamwoñ yeñ

nurde hinhin gega, al beleñ Yon gob Al Kurunyen mere basaŋ al yeŋ nurd uneŋ hinhan geb, Yon mayde mayde niŋ kafura heŋ hinhin. ⁶ Be, Herot gobe milij beleñ kawaŋ kiriyŋ nalu go forok yekeb Herotya kadom weŋya gabu irde dulaŋ teŋ hinhan. Irde tikiŋ hekeb Herodias wiriŋ beleñ gor gabu iramiŋ mar goke gege tiyyiŋ. Irkeb Herot gobe amaj wor po hiriŋ. ⁷ Irdeb, “Det kuraŋ nurde gusuŋaŋ nirkeb igiŋ gunen,” inen diliŋ mar biŋa tiyyiŋ. ⁸ Irkeb milij beleñ gwaha inayiŋ inyiŋ gwahade po Herot inyiŋ. “Haŋka ga po Yon Baptais tonaj koronđe kerde tawaŋ nuna,” inyiŋ. ⁹ Irkeb doyaŋ al go kandukŋen nuryiŋ gega, bere go hitte biŋa tiyyiŋ goya al buda gor hinhan mar gore daha wet kura ninnak yeŋ nurdeb biŋa tiyyiŋ go po gama irde bere gore yiriŋ goyen po irde unyiŋ. ¹⁰ Irde fulenja marmiŋ hulyan̄ yirke koyare kunbe Yon biŋiŋ walamiŋ. ¹¹ Irdeb Yon tonaj gobe koronđe kerde tawaŋ bere go unkeb yeŋ beleñ tukuŋbe milij unyiŋ. ¹² Be, Yon komatmiŋ beleñ mere go nurdeb waŋ hakwam goyen tukuŋ mete tiyamiŋ. Gwaha teŋ kunbe Yon kamyiŋ goyen Yesu momoŋ iramiŋ.

*Yesu beleñ al 5,000 biŋe paka yiryiŋ
(Mak 6:30-44; Luk 9:10-17; Yon 6:1-14)*

¹³ Be, Yon kamyiŋ mere momoŋ goyen nurdeb Yesube komatmiŋa hakwa teŋ naŋa alməm moŋde duŋkureŋ balmiŋ hiniŋ yeŋ kwamiŋ. Irkeb naŋa bana go niŋ taunyaŋ niŋ marbe Yesube goŋ kwa yeŋ nurdeb makaŋ feren gama irde kwamiŋ. ¹⁴ Be, Yesu go kuŋ kuŋ fe siŋa kurhan forok yeŋbe al buda kuruŋ goyen

yeneñbe buniñen yinyiñ. Irde garbam miñyan marbe guram yirke igin hamiñ.

¹⁵ Be, wawuñ heweñ teñ hikeb komatmiñ yago beleñ Yesu goyen, “Nañña bana gab tiyuñ binde miñmoñ. Irde heñ ga moñ kidoma heweñ tiya geb, al buda kuruñ ga yinke tiyunyan kun yinjeñ binje kura damu teñ nenañ,” inamiñ. ¹⁶ Irkeb Yesu beleñ, “Moñ, danin kunayin? Deñ beleñ det kura yunke nenañ,” yinyiñ. ¹⁷ Irkeb, “Gwaha dinha goyenbe neñbe beret siptesononya makaj dapñja yadi iraw po hañ,” inamiñ. ¹⁸ Irkeb, “Yawañ nunnañ,” yinyiñ. ¹⁹ Irdeb al buda kuruñ go, “Yamuñyan kepernañ,” yinke keperde tukamiñ. Irkeb beret siptesononya makaj dapñja yadi irawaya goyen yade kotaj kañ nañkiñde nañkeneñ Al Kurunyen sañiñde guram yirde yubala teñ al yunnañ yineñbe komatmiñ yago yunyiñ. ²⁰ Al buda kuruñ gob binje go nen nen ep po namiñ. Irkeb komatmiñ beleñ binje dikñej buda iramiñ gobe tiri 12 gwahade makiñ yirtek hamiñ. ²¹ Be, binje namiñ mar al parguwak po kapyan hamiñbe 5,000 hiriñ.

*Yesu fe yuwaljeñ hende huwarde kuriñ
(Mak 6:45-52; Yon 6:15-21)*

²² Be, gwaha teñbe komatmiñ yago, “Arañen hakwa hende hurkuñ fe ala siñña kurhan kunañ,” yinke hakwa hende hurkuñbe yeñ wa meheñ heñ fe ala siñña kurhan kwamiñ. Irkeb Yesube gor heñ al buda kuruñ goyen, “Tiyuntiñyan tiyuntiñyan kunañ,” yinyiñ. ²³ Al buda go gwaha yineñbe Al Kurunyan mere tiyye yeñbe dugu dabayıñde kura gor hurkuriñ. Kuñ yeñ uñkureñ goñ hikeb

kidoma hiriñ. ²⁴ Munañ komatmiñ yagobe megeñ tubul teñ fe ala kuruñde hamiñ. Goyenbe meñe huwarke fe goyen makañ duba yara karkuwanj karkuwanj huwaramiñ. Irkeb hakwa gobe muñ kura ma sor iryiñ. ²⁵ Be, naña miñge heñ hikeb Yesu go fe yuwalneñ hende huwarde komatmiñ yago hitte kuriñ. ²⁶ Mel gore fe hende huwarde wañ hike keneñ kafura wor po heñbe, “Gabe unjgura!” yeñ uliñ barbar yeke daha tiniñ tiniñ tiyamiñ. ²⁷ Goyenbe aran po Yesu beleñ, “Kafura ma yo. Ne wañ hime geb. Tareñ henayiñ,” yinyiñ. ²⁸ Irkeb Pita beleñ, “Doyañ Al Kuruñ, gabe fudinde ge keneñbe ninke fe hende huwarde ge hitte kweñ,” inyiñ. ²⁹ Irkeb, “Igiñge waya,” inyiñ. Gwaha inkeb Pita go hakwa hende mat solok yeñ fe hende harde Yesu hitte kuriñ. ³⁰ Goyenbe kuñ heñyabe meñe keneñ kafura heñbe hako ga dolok yeñ keneñbe, “Doyañ Al Kuruñ, farañ nura!” yeñ kekew tiyyiñ. ³¹ Irkeb goyare po Yesu beleñ haninj temeyde tanardeb isañ hiriñ. Irdeb, “Daniñ dufay budam heñ ne niñ hekken ma nurde ha?” inyiñ. ³² Gwaha teñbe hakwa hende hurkaryum. Irkeb meñe kamyiñ. ³³ Irke gab hakwa biñde hinhan mar gore keneñ bebak teñbe dolon irde, “Fudinde wor po gebe Al Kuruñ Urmiñ,” inamiñ.

*Genesaret niñ garbam mar sope yiryiñ
(Mak 6:53-56)*

³⁴ Be, gwaha teñ kuñ kujbe Genesaret naña beleñ goñ forok yamiñ. ³⁵ Irkeb al gor niñ beleñ Yesu keneñ bebak teñbe mere kerke naña goyen bana niñ mar yinke garbam mar tumñañ Yesu

hitte yawayamiŋ. ³⁶ Irdeb, “Garbam mar gayen yubul tike meŋe diba ulger nin gote muruŋ po sisəŋ urdeb iŋiŋ henəŋ,” inəŋ esəŋ mere iramiŋ. Niŋgeb al garbam miňyaŋbe Yesu go sisəŋ urde tumiňaŋde iŋiŋ hamıŋ.

15

*Yesu beleŋ asem yagot mata walde yunyiŋ
(Mak 7:1-13)*

¹ Be, naŋja goyen bana meteŋ teŋ kuŋ hikeyabe Yerusalem taun kuruŋde mat Farisi mar kuraya Moseyen saba mar kuraya goyen Yesu hitte wanjbe, ² “Daniŋ geb komatge yagobe asininiŋ yagot mata ma gama irde haŋ? Yeŋbe dula tiniŋbe mali po biŋge nene haŋ. Haniŋ ma haldeya gwaha teŋ haŋ,” inamiŋ. ³ Irkeb wol herjbe, “Munaŋ deŋbe daniŋ geb asetiŋ yagot mata niŋ po teŋbe Al Kuruŋyen merebe pel irde buluŋ irde hanjen? ⁴ Al Kuruŋ beleŋbe, ‘Nantinyä mamtinyäbe palap yirde hinayin,’ yitiŋ hi niŋgeb, ‘Al kura naniŋya miliŋya mere buluŋ yiryen gobe mayke kamyen,’ yitiŋ hi. ⁵ Goyenbe deŋbe saba goyen tigiri teŋbe, ‘Al kura naniŋya miliŋya det kura faraŋ yurtek goyen ma yunenjbe, ‘Igiŋ faraŋ durmewoŋ gega, Al Kuruŋ uneŋ yeŋ basiŋa irmiŋ geb, go ma faraŋ duren,’ yinyen gobe mata buluŋ moŋ,’ yeŋ al saba yirde hanjen. ⁶ Niŋgeb al gwaha mat saba yirke Al Kuruŋyen mere ma gama irde naniŋya miliŋya palap ma yirde dulin hanjen. Deŋbe gwahade goyen po asetiŋ yagot mata niŋ teŋbe Al Kuruŋyen mere

buluŋ irde haŋyen. ⁷ Usi mar wor wor, Al Kurunyen mere basaŋ al Aisaia beleŋ asanđe kayyiŋ gobe fudinde wor po deŋ gake kayyiŋ. ⁸ Merebe gahade:

‘Mel gabe mohonđe po turuŋ nirde haŋ.
Gega biŋdebe ne niŋ ma nurde haŋ.
Hoyaŋde wor po haŋ.

⁹ Mel gabe megen niŋ marte saba po gama irde al saba yirde haŋ.

Mel gabe biŋ hende hende po dolon nirde haŋ,’ yitiŋ hi geb,” yinyiŋ. *Aisaia 29:13*

¹⁰ Be, Yesu gob mel Farisi marya Moseyen saba marya goyen gwaha yineŋbe al buda kuruŋ gor hinhan go yinke yeŋ binde wayamiŋ. Irkeb, “Mere ga nurde bebak tinaŋ ko. ¹¹ Det kura al mohonđe mat biŋde kurkuyen gore Al Kuruŋ diliŋde al go buluŋ ma iryeŋ. Goyenbe det kura mohonđe mat kat kuyen gore po gab Al Kuruŋ diliŋde al go buluŋ iryeŋ,” yinyiŋ. ¹² Gwaha yinkeb komatmin yago beleŋ waŋbe, “Farisi marbe mere taha goke igiŋ ma nurde haŋ goyen yeneŋ bebak taha?” inamiŋ. ¹³ Irkeb wol heŋbe, “He kura Nanne Al Kuruŋ tareŋmiŋ kuruŋ gore ma haryiŋ gobe filginiŋ manan tumŋaŋ wasiyeŋ. ¹⁴ Ningeb diliŋ titmiŋ buda gobe yeneŋ wasak tinaŋ. Mel gobe saba fudinde goyen ma bebak teŋbe al mata buluŋde yukuŋ haŋ. Al kura diliŋ titmiŋ beleŋ kadom yiŋgeŋ yara goyen beleŋ ikala irde tukuŋ hime yiyyen gobe tumŋaŋde kuŋ mete titmiŋde katiryeŋ,” yinyiŋ. ¹⁵ Irkeb Pita beleŋ, “Maya mere gote miŋ momoŋ dira,” inyiŋ. ¹⁶ Irkeb, “Deŋ manan dufaytiŋ muŋ kura ma wuk yeŋ

hanj? ¹⁷ Det kura al mohonje mat biñde kurkuyen gobe kamebe kat kuyen gobe ma nurde hanj? ¹⁸ Goyenbe det mere kura al mohonje mat forok yen hanjen gobe biñde mat wañ hanjen geb, gore gab Al Kuruj diliñde al go buluñ yirde hanjen. ¹⁹ Dufay buluñ, al gasa yirke kamde kamde mata, al kura berem yan gore bere hoyanya duwan teñ teñ mata, alya bereya fonjenje leplep mata, kawe mata, merere huwarde usi mat mere teñ teñ matayabe mere buluñ mat teñ teñ mata kuruj gobe al biñde mat pul yen hanjen. ²⁰ Det gwahade gore gab Al Kuruj diliñde al buluñ yirde hanjen. Haniñ hal hal mata keñkelä ma gama irde dula tinayıñ gore al buluñ ma yiryeñ,” yineñ saba yiryiñ.

*Kenan marte bere gote dufay sañij
(Mak 7:24-30)*

²¹ Be, Yesu go naña hinhin goyen tubul teñ Saidon taunya Tair taunyat naña bana goñ komatmiñ yagoya kwamiñ. ²² Irkeb taun iraw goyen bindere tiyuñ kura hinhinde gor mat Keñan mar bere kura gore Yesu hitte wañbe, “Doyan Al Kuruj, Dewit Urmiñ, bunijeñ nirde faran nura. Wernebe unjura beleñ wañ herñeñ irtiñ hi geb, buluñ buluñ wor po irde hanj,” ineñ eseñ uryiñ. ²³ Goyenbe Yesube meremiñ goyen muñ kura haywañ ma hiriñ. Irkeb komatmiñ yago beleñ, “Eseñ durde gama dirtiñde po hi geb, takira tike kwi,” inamiñ. ²⁴ Irkeb wol heñbe, “Nebe Israel mar Al Kurujen sipsip meremiñ ma nurde duwi hitiñ goke po wamiriñ geb,” yiriñ.

25 Irkeb bere gore wañ palap irde dokolhoñ yugu-lun teñbe, “Doyañ Al Kuruñ, farañ nura,” inyiñ. **26** Irkeb wol heñbe, “Dirinđe biñgebe epte ma goraj yirde yad kulumiñ yago yunke nenayin,” inyiñ. **27** Gwaha inkeb bere gore wol heñbe, “Doyañ Al Kuruñ, mere gobe fudinde ninha gega, dirinđe biñge dikneñ katnayıñ gob kulu wor nene hanjen. Niñgeb farañ nurayin,” inyiñ. **28** Irkeb Yesu beleñ, “Bere, ne niñ hekken wor po nurha geb, gusunjan nirha gote iginen forok yiyyen geb,” inyiñ. Be, wiriñ gobe goyare go po iginj hiriñ.

Al garbam kurayen kurayen sope yiryiñ

29 Be, Yesu go nañña goyen tubul teñ mulgañ heñ Galili fe ala kuruñ feren kuñ kunbe dugu dabayıñde kura gor hurkuriñ. **30** Irkeb al budam wor po yeñ hitte wayamiñ. Wañ heñyabe al kahañ nonbo hitiñ, diliñ titmiñ, uliñ albo yirtiñ, mohoñ kattinÿabe garbam hoyan minyan marya goyen sope yirke iginj henañ yeñ nurde yawañ kahañ minđe yeramiñ. Irkeb sope yiryiñ. **31** Al gabu iramiñ mar beleñ mohoñ kattiñ mere tike yenamiñ. Uliñ albok hitiñ goyen iginj heñ, kahañ buluñ hitiñ goyen huwarde kuñ wañ teñ, diliñ titmiñ nañkenen tike yeneñbe hurkunkat teñbe Israel marte Al Kuruñ go turuñ irde kasor iramiñ.

Al 4,000 biñge yunke namij (Mak 8:1-10)

32 Be, Yesu beleñ komatmiñ go yinke wakeb, “Al buda kuruñ gabe tumňaŋde hiteke kuñ kuñ yerenkek hihi. Goyenbe det go kura netek

miñmoj hahanj. Biñge ma nene tiyuñmij kuhnayinþe beleñyañ kamnayin geb, buniñej yenen hime,” yinyinj. ³³ Irkeb komatmiñ beleñ wol henþbe, “Tiyuñ binde miñmoj nañña gahade gab biñge damde niñ yade al buda kuruñ gahade gayen yunteke nenayin?” inamiñ. ³⁴ Irkeb, “Beretbe dahade hanj?” yinkeb, “Beretbe 7ya makañ dapña mukñej yadi kura goya po hanj,” inamiñ.

³⁵ Be, al buda gabu iramiñ go megen keprnañ yinke keperde tukamiñ. ³⁶ Irkeb beretya dapñaya go yadeb Al Kuruñ igin nurde unenþe beretya dapñaya go yubala teñbe komatmiñ yago al yukuñ yunnañ yeñ yunyinj. Irkeb gwaha po tiyamiñ. ³⁷ Al buda kuruñ gobe biñge go nene ep wor po namiñ. Irkeb Yesuyen komat beleñ biñge dikñej al beleñ ep nene yubul tiyamiñ goyen yade tiri 7 gwahade makin yirtek iramiñ. ³⁸ Bereya dirinya ma kapyan heñ al parguwak po kapyan haminþe 4,000 hirinj. ³⁹ Biñge yunke neke gabe, “Tiyuntinþañ tiyuntinþañ kunayinj,” yinyinj. Irdeb komatmiñya hakwa hende hurkuñbe nañña kura Magadan taun binde beleñ goñ kwamiñ.

16

*Mata tiñej kura ira inen gusuñjañ iramiñ
(Mak 8:11-13; Luk 12:54-56)*

¹ Be, Yesu go goñ hikeb Farisi marya Sadusi marya beleñ Yesu hitte wanþbe tuñjañ urniñ yen, “Mata tiñej Al Kuruñ beleñ irtek goyen kura irke kinniñ,” inamiñ. ² Irkeb Yesu beleñ, “Deñbe wawuñbaña heñ nañña buk yekeb, ‘Kadila hewen

tiya,’ yen hanjen. ³ Irde wampotbe, ‘Naŋa buluŋ hihi geb, kigariŋ kateŋ tiya,’ yen hanjen. Deŋbe naŋkiŋ keneŋ gab kadila hewenj tiya ma kigariŋ kateŋ tiya goyen keŋkelə nurde hanjen. Goyenbe gayenter niŋ mar goke teŋbe Al Kuruŋ beleŋ mata forok yirde hi goyen daniŋ geb yeneŋ bebak ma teŋ hanj? ⁴ Deŋ gayenter niŋ marbe mata buluŋ teŋ Al Kuruŋ harhoktiŋ uneŋ hanj geb, mata tineŋ kurayen kurayen goke po naŋkenen hanj. Goyenbe kura kinniŋ yekeb Yona hitte mata forok yirinj* go gwahade goyen po kame dikala direŋ,” yinenjbe mel goyen yubul teŋ hoyanje kurinj.

*Farisi maryā Sadusi maryat saba buluŋ
(Mak 8:14-21)*

⁵ Be, fe ala kuruŋ go warde siŋa kurhan kwamiŋya goyenbe komatmiŋ go biŋ sir yekeb beret kura ma yade ga kwamiŋ. ⁶ Be, Yesu beleŋ Farisi maryā Sadusi maryā goke komatmiŋ goyen, “Keŋkelə heŋ hinanj ko. Moŋgo mel gote yis beleŋ buluŋ diryenj geb,” yinyiŋ. ⁷ Gwaha yinkeb komatmiŋ beleŋ, “Beret kura ma yad wayhet geb, gogo dina,” yen yinŋeŋ uliŋ kadom mere gird tiyaminj. ⁸ Komatmiŋ go mere kusa irde hike yeneŋbe, “Daniŋ dindikenj uliŋ beretnininj miŋmoŋ yen hanj? Deŋbe ne niŋ ma hekkenj nurde hanj? ⁹ Muŋ kura ma po bebak teŋ hanj? Beret siptesonŋoŋ al 5,000 namiŋ gote dikŋeŋbe tiri dahade makinj yirtek haminj? ¹⁰ Goyen moŋ kenem beret 7 goyen al 4,000 naŋ gote dikŋeŋ

* **16:4:** Yonabe wawuŋ karwo makaj dapŋa kuruŋ milin gote biŋ bana heŋbe sopte siŋare katyiŋ. Gobe Yesu kamyiŋde mat yereŋkek heke sopte huwaryiŋ gote tuŋaŋej.

yade tiri dahade makin yirtek hanj? ¹¹ Farisi marya Sadusi maryat sababe yis belen palawa bana hilyan kutin yara al hoyan kuruñ gote dufay buluñ yirde hi goke dineñ hime. Beret niñ ma yen hime gayen daniñ geb bebak ma teñ hanj? Niñgeb sopte dineñ hime, Farisi marya Sadusi maryat yis belen buluñ diryenjkek geb, keñkelä henj hinayinj,” yinyinj. ¹² Be, gwaha yinke gab, “Yis beret bana irde hanjen goke ma dineñ hi. Farisi marya Sadusi maryat sababe yis yara goke hayhay dirde hi,” yen nuramiñ.

*Yesu, gebe Mesaia
(Mak 8:27-30; Luk 9:18-21)*

¹³ Be, Yesu go komatminjya nañä bana go tubul teñ kuñ Sisaria Filipai taun binde binde heñ heñbe gusuñan yiryinj. “Ne Al Urminj gayen gake al hoyan belen ganuñ yen hanj?” yinyinj. ¹⁴ Irkeb wol heñbe, “Al kura belen gebe Yon Baptais yen hanj. Munañ kura marbe Elaia gineñ hanj. Kurabe Yeremaia ma Al Kurunyen mere basañ mar hoyan kura goyen gineñ hanj,” inamiñ. ¹⁵ Irkeb, “Munañ denj gayenbe nebe ganuñ yen nurd nunenj hanj?” yinyinj. ¹⁶ Irkeb Saimon Pita belen, “Gebe Mesaia, Al Kurunj gwahader hitinj al gote Urminj,” inyinj. ¹⁷ Gwaha inkeb, “Mere gobe Nanne Al Kurunj sañij minyanj al gore ginke gab gago yaha. Al kura belen ma mere goyen momoñ gira. Niñgeb Al Kurunj belen guram girde sanij giryenj. ¹⁸ Gebe ne niñ dufayge hora yara tareñ irha geb, Pita gineñ hime. Niñgeb hora go hendebe nere alya bereya yereñ. ¹⁹ Irde Al Kurunyen alya bereya doyañ yird yird sanij goyen ge gunenj. Niñgeb ge

beleñ iginj yawayinjbe Al Kurunj wor iginj yiyyenj. Irde ge beleñ buluñ yawayinjbe Al Kurunj wor buluñ yiyyenj,” inyinj. ²⁰ Gwaha ineñbe tumñajnde komatminj goyen, “Al hoyan kura hitte ne niñ yenj, ‘Yeñbe Mesaia,’ ma yinnaiñj,” yineñ utanj yiryinj.

*Kamde kamdemiñ ge kawan tagalyinj
(Mak 8:31–9:1; Luk 9:22-27)*

²¹ Be, goyenter mat komatminj yago goyen kawan po, “Nebe Yerusalem kweñ. Kumekeb Yuda marte doyañ mar parguwakya Al Kurunj dolonj ird ird mata doyañ marte karkuwanjyabe Moseyen saba marya beleñ buluñ buluñ nirde mununke kamenj. Goyenpoga kamenj goyen yerenjek hekeb huwareñ,” yinyinj. ²² Irkeb Pita beleñ mere go nurdeb yenj muñ po tapat irdeb ineñ teñbe, “Doyañ Al Kurunj, gwaha ma tiyayinj. Mata gobe ge hitte ma po forok yiyyenj geb,” inyinj. ²³ Irkeb fulganj kañ Pita kenenjbe, “Satan, hoyan kwa! Gebe beleñne pet teñ ha geb. Dufay gobe Al Kurunyen moñ, alyen dufay po geb,” inyinj.

²⁴⁻²⁵ Gwaha teñbe komatminj yago goyen gaha yinyinj: “Al kura gama nirde kanduk yenenj yinjgeñ ge kafura heñ harhok nunyen al gobe kame toneñbe kanduk kinyeñ. Munanj al kura ne gama nirde kamde kamde niñ ma kafura heñ kanduk kurunj teñ uliñ misiñ kateñ hiyeñ al gobe toneñbe iginj hiyeñ. Niñgeb al kura ne gama nire yenjbe megen niñ dufayya mataya harhok yunyenj. Irdeb kanduk yenenj hiyeñ gega, yinjgeñ ge ma nurde gama po nirde hiyeñ. ²⁶ Al kura megen niñ samunj budam yade deñem yañ hiyyenj gega, al gobe Al Kurunj diliñdeb kamtiñ yara

hiyyen gobe daha tiyyen? Gobe igin moj, buluŋ wor po. Niŋgeb megen niŋ samuŋ kura teŋ gore Al Kurunyen bearar bana hiyen al gob epte ma damu teŋ tumulgaŋ titek. ²⁷ Ne Al Urmiŋ gab kamebe Nanne Al Kurunyen sanjŋ turnŋuŋ yaŋ goyen manaj kateŋ. Goya goyenbe miyonŋmiŋya kattek. Irdeb alya bereyat matamiŋ dahade dahade goyen gote muruŋgembe gwahade po yuneŋ. ²⁸ Goyenpoga den gar haŋ gayen kurabe ma kamdeya ne Al Urmiŋ gare Al Kurunyen tareŋde alya bereyamiŋ doyaŋ yirde heŋ goyen kennayin. Mere gabe fudinde wor po dineŋ hime,” yinyiŋ.

17

Yesu uliŋ hoyan hiriŋ (Mak 9:2-13; Luk 9:28-36)

¹ Be, naŋa fay 6 kamereb Yesu beleŋ Pita, Yemsyabe kuliŋ Yonya po yade dugu kuruŋde kura gor hurkamiŋ. ² Gor heŋbe Yesu go mel gote diliŋ mar po uliŋ hoyan hiriŋ. Dinsokdebe naŋa timiytiŋ yara hiriŋ. Ulin umŋa kerde hinhin go wor faykek wor po hiriŋ. ³ Gwaha tikeyab diliŋ mar po Moseya Elaiaya forok yeŋ Yesuya mere teŋ hinhan. ⁴ Irkeb Pita beleŋ Yesu goyen, “Doyaŋ Al Kuruŋ, gar gabe neŋ hitek gasuŋ igin muŋ wor po. Niŋgeb ge beleŋ ok yekeb deŋ al karwo hitek heŋ heŋ gasuŋ kura yireŋ. Kurabe ge niŋ, kurabe Mose niŋ, munanŋ kurabe Elaia niŋ,” inyiŋ.

⁵ Mere gwaha teŋ hikeyabe kigariŋkiŋ faykek wor po kura gore waŋ aw yuryiŋ. Irkeb al melak kura gagap bana goreb, “Al gabe Urne. Yeŋbe

bubulkuṇne wor po, yeŋ ge bener mat amanęj wor po nurde hime. Niŋgeb yende mere po nurde gama irde hinayıŋ,” yiriŋ.

⁶ Be, Yesuyen komatmiŋ beleŋ mere go nurdeb kafura wor po heŋ biŋ tadam mat megen katamiŋ. ⁷ Gega Yesu beleŋ waŋ yanardeb, “Kafura heŋ ma, huwarnaŋ!” yinyiŋ. ⁸ Gwaha yinke naŋkenenębe Yesu uŋkureŋ po hike kenamiŋ. Al hoyanbe hubu.

⁹ Be, dugure gor mat kateŋ heŋyabe Yesu beleŋ mel go saba yirde, “Haŋka det kenhaŋ gayen gake al hoyan kura momoŋ ma yirnayıŋ. Ne Al Urmiŋ gayen kamenđe mat sopte huwarmeke gab igiŋ tagalnayıŋ,” yinyiŋ. ¹⁰ Irkeb mel gore, “Daniŋ geb Moseyen saba mar beleŋ Elaia wa wake gab Mesaiae kame wayyeŋ yeŋ hanyen?” yeŋ gusunęŋ iramiŋ. ¹¹ Irkeb, “Elaia wa meheŋ heŋ det sope irke gab Mesaia wayyeŋ yeŋ hanyen gobe fudinde. ¹² Niŋgeb Elaiae bikken wayun. Goyenpoga alya bereyabe keneŋ bebak ma tiyan. Irde yiŋgenđe dufay po gama irde buluŋ buluŋ irde mayke kamuŋ. Mel goreb yeŋ iraŋ gwahade goyen po ne Al Urmiŋ gayen wor gwahade po nirnayıŋ,” yinyiŋ. ¹³ Irke gab, “Yon Baptais niŋ dineŋ hi,” yeŋ bebak tiyamiŋ.

*Diriŋ uŋguram yaŋ sope iryiŋ
(Mak 9:14-29; Luk 9:37-43a)*

¹⁴ Be, mel go dugure mat kateŋ al gabu kuruŋ iramiŋde gor forok yekeb al kura gore Yesu hitte waŋ diliŋ mar dokolhoŋ yugulun teŋbe, ¹⁵ “Doyan Al Kuruŋ, urne buniŋeŋ irde faraŋ ura. Bu toneŋ miŋyaŋ geb, uliŋ misiŋ kuruŋ kateŋ hiyen.

Kurareb kak alare kateŋ hiyen. Kurareb fe alare kateŋ hiyen. ¹⁶ Komatge yago hitte tawayhem gega, sope ma irhaŋ,” inyiŋ. ¹⁷ Irkeb, “Deŋ gayenter niŋ marbe dahade niŋgeb Al Kuruŋ niŋ dufaytiŋ muŋ kura sanjŋ ma irde haŋ? Tonanṭiŋ sanjŋ wor po, saba dirmaŋ dirmaŋeŋ. Gayak ga ma deŋya hityen gega, hako po haŋ. Diriŋ go tawanaŋ,” yinyiŋ. ¹⁸ Irdeb diriŋ go teŋ wakeb unŋura diriŋ bana hinhin go inen teŋ takira tike kat kuriŋ. Irkeb goyare po igiŋ hiriŋ.

¹⁹ Be, go kamereb yeŋ yuŋkureŋ po heŋ gab komatmiŋ beleŋ, “Daniŋ geb neŋbe unŋura go ma takira tihit?” inamiŋ. ²⁰⁻²¹ Irkeb, “Deŋ unŋura takira ma tahaŋ gobe Al Kuruŋ niŋ hekken nurde haŋ gobe kuruŋ moŋ. Niŋgeb fudinde wor po dinhem. Al Kuruŋ niŋ dufaytiŋ hek irde haŋ goyen mastet he bilmiŋ dirŋeŋ muŋ gwahadebe megen gar det kura irnayiŋbe meteŋeŋ ma diryeŋ. Niŋgeb dugu gayen ‘Gar mat singir teŋ iror kwa!’ inkeb gwahade po tiyyeŋ,” yinyiŋ.*

²² Be, Yesuya komatmiŋya gabu heŋbe tumŋaŋ Galili naŋa bana kwamiŋ. Irdeb Yesu beleŋ, “Ne Al Urmiŋ gabe mununtek al haniŋde nernayiŋ. ²³ Irke mununkeb kamen gega, yerenkek hekeb Al Kuruŋ beleŋ sopte nisaŋ heke huwareŋ,” yinyiŋ. Gwaha yinkeb komatmiŋbe kandukŋeŋ wor po nuramiŋ.

Al Kuruŋyen ya balem gote teks

* **17:20-21:** Asaŋ hoyanđebe gahade hi: 21 Goyenbe unŋura gwahade goke dindiken biŋe kutŋa irde Al Kuruŋ gusuŋaŋ irde takira tike gabe kat kuyen.

²⁴ Be, gwaha ten̄ kuj kujbe Kapeneam taunde forok yamiñ. Irkeb Al Kuruñyen ya balem niñ teñ teks yad yad mar beleñ Pita hitte wañbe, “Tisage gayen Al Kuruñyen ya balem niñ teñ teks kura yerde hiyen?” inamiñ. ²⁵ Irkeb, “Gwaha,” yinyiñ.

Be, gwaha yineñbe Yesu hinhin ya go biñde hurukueb goyare po Yesu beleñ, “Saimon, megen niñ doyan mar karkuwañ yuntek teks kurayen kurayen gobe ganuñ mar beleñ gab yerde hanjen? Urmiñ yago beleñ yerde hanjen ma al hoyan beleñ yerde hanjen? Gebe dahade nurde ha?” inen̄ gusuñañ iryiñ. ²⁶ Irkeb Pita beleñ wol heñbe, “Al hoyan beleñ yerde hanjen,” inyiñ. Irkeb, “Gwaha, doyan mar karkuwañ gote dirñen̄ weñbe naniñ yagon teks ma yerde hanjen geb. ²⁷ Goyenpoga teks ma yertekeb dufaymiñ buluñ henak geb fete kuj funal temeyayiñ. Irde dapñä meheñde wor po tawayiñ gobe mohoñ takila teñ teks yertek hora kura kenayiñ. Hora go tukunje neya geyat teks kerayiñ,” inyiñ.

18

Ganuñbe deñem kuruñ wor po hiyyen?
(Mak 9:33-37; Luk 9:46-48)

¹ Be, goya goyenbe komatmiñ hoyan beleñ Yesu hitte wañbe, “Ganuñbe Al Kuruñ beleñ alya bereyamin̄ doyan yirde hire gor niñ deñem yañ wor po hiyyen?” yen̄ gusuñañ iramiñ. ² Irkeb diriñ dirñen̄ kura inke komatmiñ yago hinhande gor wan̄ huwaryiñ. ³ Irkeb Yesu beleñ, “Fudinde wor po dineñ hime. Dirin̄ gahade gayenbe yinjeñ al deñem yañ heñ heñ niñ ma nurde hanjen.

Gwahade goyen po al kura yiŋgeŋ al deňem yan
heŋ heŋ niŋ ma nurde haŋ marbe Al Kurunŋ belen
yende alya bereya doyan yirde hi bana goŋ igiŋ
hurkunayiŋ. ⁴ Niŋgeb al kura diriŋ gahade ga
hinayiŋ marbe Al Kurunŋ diliŋde deňem yan wor
po yeŋ yinyeŋ. ⁵ Irde al kura deňem moŋ diriŋ
gahade gayen ne niŋ teŋ gargar iryenŋbe ne gayen
niryeŋ.

⁶ “Goyenbe al kura diriŋ sanŋiŋ miŋmoŋ ga-
hade gayen ne niŋ dufaymiŋ tareŋ irtiŋ goyen
al kura belen mata buluŋ tike keneŋ gama irde
buluŋ tiyyenŋbe mata buluŋ miŋ uryeŋ al gobe
muruŋgem buluŋ wor po tiyyenŋ. Niŋgeb al hoyan
gama ma irkeya mata buluŋ miŋ uryeŋ al gobe
hora kuruŋ kura teŋ binjinde feŋ teŋ makaj alare
temeyke kamyen. Gogab gote muruŋgem buluŋ
wor po goyen ma tiyyenŋ.

⁷ “Mata buluŋ titek dufaybe al biŋyaŋ hugiŋeŋ
forok yeŋ tuŋaŋ yurke kateŋ haŋyen. Niŋgeb
megen niŋ mar dufay buluŋ go teŋ haŋ gobe
Al Kurunyen bearar bana haŋ geb goke buniŋeŋ
nurde hime. Dufay buluŋ gobe hugiŋeŋ al biŋyaŋ
forok yeŋ hiyeŋ gega, al kura dufay go gama irde
mata tinayiŋ mar gobe Al Kurunyen bearar bana
hinayiŋ geb goke buniŋeŋ nurde yuneŋ hime.
⁸ Niŋgeb hange kura belen girke mata buluŋde
katayiŋbe hange go walde temeyayiŋ. Moŋgo
hange uŋkureŋ gore girkeb ulge tumjaŋ kak
hugiŋeŋ hitinđe gor kutek goke teŋbe hange gore
buluŋde gukutek go po walde temeyayiŋ. Irdeb
igiŋ hange kurhan titmiŋ manaj gasuŋ igiŋde
kwayiŋ. Irde kahaŋge wor gwaha girkeb go wor

gwahade po irayin. Irdeb iginde kwayin. ⁹ Irde delge kurhan beleñ girke mata buluñde katayinje delge go marde temeyayin. Moñgo delge uñkurenj gore girkeb ulge tumñan kak alare kutek goke teñbe delge gore buluñde gukutek go po marde temeykeb igin delge kurhan titmir manan gasun iginde kwayin,” yinyin.

*Sipsip duwi hitin gote maya mere
(Luk 15:3-7)*

¹⁰⁻¹¹ Irde sopte po gaha yinyin: “Be, al kura deñem moñ dirin gahade gayenbe Al Kuruñyen miyon beleñ doyan yirde hanj. Irde miyon gobe Al Kuruñ sanin miyanañ gote diliñ mar huginjen hanjen. Niñgeb al gahade goyen deñem moñ yen injogogha ma yirde hinayin.*

¹² Be, ga nurnan! Al kura sipsipmiñ 100 hinayin. Irke uñkurenj kura kadom yubul teñ hoyanje kuyen. Irkeb gonjin yen tubul tiyyen? Moñ! Sipsipmiñ 99 go yukuñ doñdonde kura gor yubul teñbe kuñ nañkinjen. ¹³ Fudinde wor po dinen hime. Uñkurenj muñ goke nañkenenj kuñ kuñ keneñ teñbe aman wor po hiyyen. Munan 99 goke gwahade wor po ma nuryen. ¹⁴ Gwahade goyen po, Nantiñ Al Kuruñ sanin miyanañ al gobe al kura dirin gahade gayen uñkurenj kura Al Kuruñ tubul teñ kanduk bana kuñ kuñ gokeb igin ma nurde hi,” yinyin.

Kadge kura buluñ girkeb daha tiyayin?

* **18:10-11:** Asañ hoyanjebe gahade hi: 11 Ne Al Urmiñ gabe alya bereya Al Kuruñyen dirjeñ weñ gega, mere ma nurde duwi hitjen tiyan goyen yumulgañ tiye yen wamirin.

¹⁵ Irde sopte po, “Be, kadge kura buluŋ buluŋ girkeb kuŋ yeŋ po hikeya gabe mata buluŋmiŋ goke momoŋ irayinj. Irke mere go nuryeŋbe al gob sopte kadge Al Kuruŋ urmiŋ gigeŋ yara hiyyeŋ. ¹⁶ Goyenbe merege ma nurke kenem al hoyan uŋkureŋ ma iraw gwahade yade ga kwaiyinj. Gogab al irawa ma karwo gore merege goyen tumŋaŋ fudinde yenayinj. ¹⁷ Al hoyan yukayinj gote mere wor ma nurke keneŋbe mata buluŋmiŋ goyen Al Kurunyen dirŋeŋ weŋ hoyan goyen momoŋ yirayinj. Yende mere wor ma po nurkeb al gobe Al Kurunyen diriŋ moŋ, mata buluŋ al yeŋ keneŋ hinayinj.

¹⁸ Fudinde wor po dineŋ hime. Al Kurunyen alya bereya doyaŋ yird yird saŋiŋ goyen deŋ duneŋ. Niŋgeb deŋ beleŋ igiŋ yenayiŋbe Al Kuruŋ wor igiŋ yiyyeŋ. Irde deŋ beleŋ buluŋ yenayiŋbe Al Kuruŋ wor buluŋ yiyyeŋ.

¹⁹ Sopte dineŋ hime. Der al iraw kura megen gar heŋya det kuraŋ nurde dufaytirinj uŋkureŋ po irde Nanne Al Kuruŋ tareŋ miŋyaŋ al goyen gusuŋaŋ iriryenbe yeŋ beleŋ epte irde dunyeŋ. ²⁰ Gwahade niŋgeb al irawa ma karwo gwahade kura, ‘Neŋbe Yesuyen alya bereya,’ yeŋ wan gabu irnayiŋbe ne manan̄ wan yeŋya hitek,” yinyiŋ.

Meteŋ al buniŋeŋ miŋmoŋyen maya mere

²¹ Be, gwaha yinkeb Pita beleŋ wanbe, “Doyaŋ Al Kuruŋ, kadne kura beleŋ buluŋ nirkeb wawuŋ dahadere mata buluŋmiŋ go halde uneŋ? Wawuŋ 7 ma dahade?” yeŋ gusuŋaŋ iryiŋ. ²² Irkeb, “Wawuŋ 7 po moŋ. Buluŋ girde hikeb hugiŋeŋ halde po uneŋ hayinj,” ineŋbe ²³ mata goke

maya mere mat gaha yirinj: “Niñgeb Al Kuruñ beleñ yende alya bereya doyan yirde hi bana goñ niñ matabe gahade: doyan al kura beleñ meteñ marmiñ horamiñ yawaramiñ go wol henaj yinyiñ. ²⁴ Irkeb al kura doyan almiñ hitte hora kuruj wor po tiriñ al goyen doyan almiñ hitte tawayamiñ. ²⁵ Gega al gobe hora kuruj go epte ma wol hetek hiriñ geb, doyan almiñ gore, ‘Al gote beremya diriñmiñ weñya detminyä goyen tumñaj yukuñ al hoyaj yunke damu tinaj. Irkeb hora gobe ne teweñ,’ yirinj. ²⁶ Irkeb meteñ al go diliñ mar gor po dokolhoñ yuguluñ teñbe, ‘Bemel nirde ma. Horage kuruj gobe wol heñ gunej geb,’ inej esej mere iryinj. ²⁷ Irkeb buniñej keneñbe, ‘Hora go wol heñ heñ ge ma nurayiñ,’ inej tubul tike kuriñ. ²⁸ Goyenbe kuñ meteñ al kadom hora dirñej muñ kura unke ma wol hitiñ al goyen kinyiñ. Irde hapekde teñbe, ‘Arañeñ horane wol hawa!’ inyiñ. ²⁹ Irkeb kadom go kimiñ mar dokolhoñ yuguluñ teñbe, ‘Bemel nirde ma yo. Horage wol heñ gunej geb,’ inyiñ. ³⁰ Goyenbe al go buniñej ma irde kadom go tagal uneñbe, ‘Horane wol heke gab teñ siña irnayiñ,’ yinke tukuj koyare keramiñ.

³¹ “Be, meteñ mar kadom beleñ mata go keneñbe biñ ar yamiñ. Irdeb kuñ doyan almiñ go mata kuruj al gore tiyyiñ goyen momoñ iramiñ. ³² Irkeb doyan al beleñ meteñ almiñ go hoy irke wakeb, ‘Geb meteñ al buluñ. Horane epte ma wol hetek geb, esej mere nirkeb buniñej girde goñmiñ ginmiñ. ³³ Ne beleñ buniñej girde kandukge kuruj go pasi irde gunmiñ gwahade

goyen po, ge beleñ wor danij geb kadge gwaha ma iranj?’ inyinj. ³⁴ Doyañ al go biñ ar wor po yekeb, ‘Al go koyare kernaj!’ yinyinj. Irdeb, ‘Horane tumnajan wol heke gab tubul tike kuyenj,’ yinyinj. ³⁵ Nanne Al Kurunj sañiñ minyanj gore denj wor mata gwahade goyen po diryenj. Niñgeb kadtinj yago buluñ dirnayinj goyen bitinjde mat wor po halde yuneñ hinayinj. Mali hende hendem ma tinayinj,” yinyinj.

19

*Al beleñ bere yakira teñ teñ mata
(Mak 10:1-12)*

¹ Be, Yesu go mere gwahade mat al saba yirdeb Galili nañja tubul teñ Yodan fe gama irde Yudia nañare kuriñ. ² Kuñ hikeb al budam gama irde kuñ hinhan. Irke al garbam minyanjbe sope yirke iginj heñ hinhan. ³ Gwaha teñ hikeyabe Farisi mar kura beleñ tuñjan urniñ yen wanjbe, “Al kura miñ goke kuram moñ berem takira tiyyen gobe Moseyen sabarebe iginj yitiñ we?” inamiñ. ⁴ Irkeb wol heñjbe, “Hanjkapyä wor po tikula kerdyabe Al Kurunj beleñ al irde, bere irde iryiñ goyen Al Kurunyen asanje katiñ hi gobe ma kapyanj heñ hanjen? ⁵ Al Kurunj beleñ gwaha yiryinj geb, goke teñjbe albe naniñya milinjya yubul teñ kuñ beremya gabu hiriryenj. Irke al beleñ yeneñmiñ iraw goyen Al Kurunj diliñdebe uñkurenj po yinyenj. ⁶ Niñgeb irem gobe hoyaj hoyaj ma hiriryenj. Uñkurenj po hiriryenj. Gwahade geb Al Kurunj beleñ alya bereya yade gabu yiryenj gobe al beleñ epte ma bur yirnayinj,” yinyinj. ⁷ Irkeb mel goreb,

“Gwahade kenem daniŋ geb Mose beleŋ igit̄ bere takira teŋ teŋ asaŋ kaj uneŋbe takira tiyayin̄ yiriŋ hi?” yeŋ gusuŋaŋ iramiŋ. ⁸ Irkeb wol heŋbe, “Deŋbe tonanṭiŋ sanj̄ wor po, mere ma nurtek goke teŋbe Mose beleŋ gwaha dinyin̄. Goyenbe hanjk̄apyā wor po miŋde matbe gwahade moŋ. ⁹ Niŋgeb al kura berem al hoyanŋa ma duwan teŋ hikeya takira teŋ bere hoyanŋa tiiyyenbe Al Kurun̄ diliŋde mata buluŋ tiya yeŋ kinyen̄,” yinyin̄.

¹⁰ Irkeb komatmiŋ beleŋ, “Be, gwahade kenem bere ma teŋ dulin̄ heŋ heŋ gobe igit̄,” yamin̄. ¹¹ Gwaha yekeb, “Al berem moŋ dulin̄ hitek yahan̄ gobe al tumŋaŋ gwahade hitek moŋ. Al yuŋkuren̄ igit̄ gwahade po hinayin̄ yeŋ yirtiŋ mar gore po gab gwahade hinayin̄. ¹² Al kurabe bere niŋ ma wor po nurde hanjen̄. Goyen mar gobe kurab gwahade po kawaŋ hitiŋ. Munan̄ kurabe al beleŋ po miŋ miŋyaŋ gwahade yirtiŋ. Munan̄ kura marbe Al Kurun̄ beleŋ yende alya bereya doyaŋ yirde hi gote meteŋ po teŋ hiniŋ yeŋ bere ma yade hanjen̄. Niŋgeb al gwaha titek mar po gab igit̄ gwaha teŋ hinayin̄,” yinyin̄.

*Diriŋ mukŋeŋya Yesuya
(Mak 10:13-16; Luk 18:15-17)*

¹³ Be, diriŋ mukŋeŋ go Yesu beleŋ haniŋ yerde Al Kurun̄ gusuŋaŋ irke guram yirde sanj̄ yiri yeŋ naniŋya miliŋya beleŋ yawayamiŋ. Irkeb komatmiŋ yago beleŋ yineŋ teŋ utaŋ yiramiŋ. ¹⁴ Goyenbe Yesu beleŋbe, “Utaŋ yirde ma. Diriŋ mukŋeŋ go yubul tike ne hitte yawanaŋ. Al kura Al Kurunyen̄ al hewe yeŋbe diriŋ beleŋ naniŋya miliŋya hitte kuŋ kuŋ niŋ kama ma heŋ

hanjen go gwahade hiyyen gab Al Kurunj belej yende alya bereya doyan yird yird gobe yende hiyyen,” yinyin. ¹⁵ Gwaha yinejbe dirin muknejen go guram yirde yubul tenbe hoyanje kurinj.

Al samuñmiñ budam
(Mak 10:17-31; Luk 18:18-30)

¹⁶ Be, goj hikeb al kura gore Yesu hitte wañbe, “Tisa, da mata igin ten gab Al Kurunja huginej hiren?” inen gusuñjan iryinj. ¹⁷ Irkeb, “Daniñ geb det igin niñ gusuñjan nirde ha? Al Kurun unjkureñ po ga al igin geb. Yenja huginej hej hej niñ nurde ha kenem Moseyen saba goyen gama irde hayinj,” inyinj. ¹⁸ Irkeb al gore, “Saba damin damin niñ yen ha?” inyinj. Irkeb, “Al ma gasa yirke kamnayinj, al berem yañbe bere hoyan duwan ma irde hiyen, kawe ma tiyayinj, merere huwarde usi mat ma mere tiyayinj. ¹⁹ Irde momkeya nanakeya palap yirde meremiñ nurde hayinj. Irde gigen ge amanenj nurde hayen gwahade goyen po kadge hoyan niñ wor amanenj nurde hayinj,” inyinj. ²⁰ Irkeb al gore, “Go ninha gobe tumñanje nurde gama irde himyen. Da mata wor po soñ hej himyen geb, goyen tiyayinj yen nineñ ha?” yen gusuñjan iryinj. ²¹ Irkeb, “Al Kurunj diliñde al huwak wor po hewe yeñbe kuñ samuñge kurunj goyen al yunke damu tikeb hora go yade yukanj al det niñ amu hej hañ mar goyen yunayinj. Irkeb Al Kurunj belej nere hihi yen genke gab wañ gama nirayinj,” inyinj. ²² Irkeb al foñen gobe samuñja detmiñja budam wor po geb, Yesuyen mere nurdeb binde kanduknejen wor po nurdeya kurinj.

²³ Gwaha tikeb komatminj yago goyen, “Fudinde wor po dinej hime. Al samuñmiñ budam wor pobe Al Kuruj beleñ yende alya bereya doyañ yirde hi bana goñ hurkuñ hurkuñ gobe meteñej wor po geb. ²⁴ Dapñja kuruj kamelbe det haraj heñ heñ kutum yamenj dirñej muñ wor po goyen bana epte ma hurkuyen. Gwahade goyen po, al samuñmiñ budam wor Al Kuruj beleñ alya bereyamiñ doyañ yirde hi bana goñ epte ma hurkunayin. Niñgeb det irawa goyen tumñajde meteñej. Goyenbe damiñbe meteñej wor po yeñ nurde hañ? Al samuñmiñ budam gobe meteñej wor po geb,” yinyiñ. ²⁵ Irkeb komatminj yago beleñ mere go kukuwamijenj wor po nurdeb, “Niñgeb ganuñ mar po gab Al Kuruj beleñ yawaryen?” inamiñ. ²⁶ Irkeb mel go yeneñbe, “Mata gobe alyen tareñdebe epte moñ. Goyenpoga Al Kuruñyen tareñdebe det kura meteñej miñmoñ,” yinyiñ.

²⁷ Irkeb Pita beleñ, “Be, neñbe detnininj tumñaj yubul teñ gama girtiñ. Niñgeb kamebe da yawartek?” inyiñ. ²⁸ Irkeb gaha yinyiñ: “Fudinde wor po dinej hime. Nalu funañde Al Kuruj beleñ megeñya nañkiñya gergen yiryeñ nature goyenter ne Al Urmij gabe sañiñne turluñ yanÿa maroro gasuñner keperde alya bereyane doyañ yireñ. Irde deñ 12 gama nirde hañ mar gayen manañ maroro gasuñtiñyañ keperde nere alya bereya tumñaj, al miñ 12 Israel yinej hinayiñ goyen doyañ yirnayiñ. ²⁹ Irde al kura nere alya bereya niñ teñ yamiñ, haymiñ, babam, itiñ, kulinj, naniñ, miliñ, diriñmiñmiñyabe meteñmiñya

yubul tinayiñbe gote muruñgembe budam wor po yawarnayiñ. Irde Al Kurunya hugiñej heñ heñ goyen manaq yende hiyyen.³⁰ Goyenpoga al kura yiñgen ge yeñ, ‘Nebe gwaha gwaha timiñ geb, gote muruñgem kuruñ al hoyanje gote folek wor po teweñ,’ yiyyen al gobe diriñej muñ tiyyen. Munañ al kura nebe hako hime yeñ nurde hiyen al gobe muruñgem kuruñ wor po al hoyanje gote folek tiyyen. Ningeb al meheñde hiyen al gobe kame hiyen. Munañ kame hiyen al gobe meheñde hiyen,” yinyiñ.

20

Wain meteñ marte siraw mere

¹ Be, meremiñ goke teñbe siraw mere matbe gaha yinyiñ: “Al Kuruñ beleñ alya bereya doyan yird yird mata kurabe gahade: al deñem yan kura wain meteñner al yawarmeke wañ meteñ tinañ yeñbe wampot muñ po kuriñ. ² Kuñbe, ‘Hañka nañkahal meteñ tinayiñbe denari* uñküreñ uñküreñ duneñ,’ yinyiñ. Irkeb igin yeñ nurdeb meteñde kwamiñ. ³ Be, kuñ 9 kilok nañña gwahade hekeb wain meteñ miñ al go gabu irde hanjen gasuñde gor kuñ al hoyan dulin meteñ miñmoñ hinhan goyen yinyiñ. ⁴ Irdeb, ‘Deñ wor kuñ meteñner meteñ tinañ. Irkeb hora gwahade igin dunen yeñ nurde hime goyen dunen,’ yinyiñ. ⁵ Irkeb kwamiñ. Al go sopte po nañña bañkahalya 3 kilok wawuñbanaya wor kuñ meteñ mar yad

* **20:2:** Denari: Al beleñ wampot mat meteñ teñbe wawuñbanan nañña sul yeke bada heñbe gote hora tiyyenbe denari uñküreñ tiyyen.

yerke meteŋmiŋde kuŋ meteŋ tiyamiŋ. ⁶ Be, 5 kilok wawuŋbana wor po kuŋbe al hoyan kura meteŋ miŋmoŋ dulin hike yinyiŋ. Irdeb, ‘Danin dulin meteŋ miŋmoŋ wor po hike naŋa hubu heweŋ tiya?’ yinyiŋ. ⁷ Irkeb, ‘Moŋ, al kura beleŋ meteŋ kura ma dunkeb gago dulin hite,’ inamiŋ. Irkeb, ‘Deŋ manaŋ kuŋ wain meteŋner meteŋ tinaŋ,’ yinyiŋ.

⁸ “Be, ŋumtuk urkeb meteŋ miŋ al goreb meteŋmiŋ doyaŋ ird ird al goyen gaha inyiŋ. ‘Meteŋ tahaŋ mar goyen hoy yirde murumgem yunayiŋ. Funaŋ wor po waŋ meteŋ tahaŋ mar go wa damu yirayiŋ. Irde kuŋ kuŋ funaŋbe wampot muŋ yeŋ wa wayhaŋ mar goyen damu yirayiŋ,’ inyiŋ. ⁹ Funaŋ wor po wayamiŋ mar gobe denari uŋkureŋ uŋkureŋ yawaramiŋ. ¹⁰ Niŋgeb go yeneŋbe wampot mat meteŋ tiyamiŋ mar gobe hora hende wor po tiniŋ tihit yeŋ nuramiŋ. Gega yeŋ manaŋ denari yuŋkureŋen po yawaramiŋ. ¹¹ Horamiŋ go yadeb meteŋ miŋ al goke igin ma po nurde biŋ ar yamiŋ. ¹² Irde, ‘Al gayamun ga waŋ meteŋge tahaŋbe neŋ hora tihit gahade po tahan. Neŋbe wampot mat naŋa misiŋ ma yeŋ meteŋ kurun wor po tihit,’ inamiŋ. ¹³ Gega meteŋ miŋ al gore huwarde kuramiŋ kura goyen, ‘Kadne, al hoyan po igin yirde, deŋbe buluŋ ma dirhem. Deŋbe igin denari uŋkureŋ goke meteŋ titek ma yahaŋ?’ ¹⁴ Dufaynerbe al kamere meteŋ teŋ nunhaŋya deŋyabe murungem tuŋande duneŋ yeŋ nurhem. Niŋgeb horatin yade kunan. ¹⁵ Horabe nigen geb daha wet kura ire yeŋbe gwahade po ireŋ. Gega danin geb

al bunięę yirde faraŋ yurhem goke igit ma
nurhanj? yinyinj. ¹⁶ Al Kurun beleŋ yende alya
bereya doyaŋ yird yird matabe gwahade geb,
al kame hiyen al gobe meheňde hiyen. Munan
meheňde hiyen al gobe kame hiyen,” yinyinj.

*Yesu beleŋ kamde kamdemij ge sopte tagalyij
(Mak 10:32-34; Luk 18:31-34)*

¹⁷ Be, Yesu go Yerusalem kuŋ heŋyabe komat-
minj 12 goyen po yapat yiryinj. ¹⁸ Irdeb, “Neŋbe
Yerusalem kuŋ hite gago. Irde ne Al Urmiŋ
gayen al kura beleŋ tagal nunkeb Al Kurun dolon
ird ird mata doyaŋ marte karkuwanya Moseyen
saba marya beleŋ nade fere nirnayinj. ¹⁹ Yeŋ
beleŋ mayke kami yeŋbe al miŋ hoyan Yuda mar
mon hitte nad nerke kwenj. Irkeb yeŋ beleŋbe
giwgiw nirde nusulak teŋbe kuruse hende mu-
nunke kamenj. Gega kamenđe mat kuŋ yereňkek
hekeb sopte huwareŋ,” yinyinj.

*Sebedi beremde gusuŋaŋ
(Mak 10:35-45)*

²⁰ Be, Sebedi berembe urmiŋ waraŋ yade Yesu
hitte wayamiŋ. Waŋbe dokolhoŋ yuguluŋ teŋbe
gwaha nirwoŋ yeŋ Yesu gusuŋaŋ iryinj. ²¹ Irkeb,
“Daniŋ wor po nurde ha?” inyinj. Irkeb bere
gore, “Igiŋ yeŋ keneňbe ge beleŋ alya bereya
doyaŋ yirde hayinđe gorbe urne waraŋ gayen
ketalger heŋ tumňaŋde al doyaŋ yirde hinayinj,”
yiriŋ. ²² Irkeb Yesu beleŋ, “Miŋ gwahade niŋ
gusuŋaŋ hihit yeŋ nurdeya ma gusuŋaŋ hahaŋ
geb. Kanduk kurun teweŋ teŋ hime gayen epte
tenayinj?” yinyinj. Irkeb, “Epte tetek,” inaminj.
²³ Irkeb Yesu beleŋ, “Fudinde kandukbe tiriryenj

gega, neya hej al doyan yird yird niŋ gusuŋaŋ nirhaŋ gobe ne belen igiŋ ma buluŋ ma dinen. Ne ketalner kurhan kurhan hej deňem yaŋ hej hej gobe Nanne beleŋ hakot al basiŋa yirtiŋ haŋ gore yawarnayıŋ,” yinyiŋ.

²⁴ Be, komatmiň hoyan 10 gore mere go nurdeb ire itiňa goke biŋ ar yamiŋ. ²⁵ Irkeb Yesu beleŋ tumlaŋ hoy yirdeb gaha yinyiŋ: “Megen niŋ doyan mar karkuwanbe al kafura yirkeb yeŋ yufukde po hanjen. Irde yende meteŋ marmiň manaŋ deňniniŋ yaŋ hihit yeŋ nurdeya al kanduk yuneŋ hanjen. ²⁶ Gega deňbe gwahade moŋ. Al kura deŋ kahal bana gayen al kuruŋ hewe yeŋ nuryen gobe yiŋgen ge ma nurde dende meteŋ al po hiyyen. ²⁷ Niŋgeb deŋ bana al kura doyan al hewe yeŋbe yiŋgen ge ma nuryen. Irde deŋ ge po dufay hej dende meteŋ al po hiyyen. ²⁸ Gwahade niŋgeb, ne Al Urmiň gayen wor al beleŋ igiŋ igiŋ nirnaŋ yeŋ ma katmiriŋ. Ne beleŋ po al igiŋ yire yeŋ katmiriŋ. Irdeb alya bereya búdam gote mata buluŋmiň gote murunjem yiŋgen yawartek goyen ne beleŋ yawareŋ goke teŋ darine wok irde kameŋ yeŋ katmiriŋ,” yinyiŋ.

Al irawa diliŋ titmiň naŋkenaryum

(Mak 10:46-52; Luk 18:35-43)

²⁹ Be, Yesuya komatmiňa goya Yeriko taun tubul teŋ kuŋ hikeyabe al buda kuruŋ gama irde kuŋ hinhan. ³⁰ Goya goyenbe al irawa diliŋ titmiň kura beleŋ siŋare keperde hinaryum. Irde Yesu gago waŋ kuŋ hi yinke nurdeb, “Doyan Al Kuruŋ, Dewit Urmiň, buniŋeŋ nud duneŋ faraŋ dura be!” yeŋ hokde po gwaha inaryum. ³¹ Irkeb

al buda gore nurde yineŋ teŋbe, “Balmiŋ hiri!” yinamiŋ gega, ug po, “Doyaŋ Al Kuruŋ, Dewit Urmıŋ, buniŋeŋ nurd duneŋ faraŋ dura be!” inaryum. ³² Irkeb Yesu go tek yeŋ huwarde hoy yirdeb, “Daha dirwoŋ yeŋ nurde har?” yinyiŋ. ³³ “Doyaŋ Al Kuruŋ, naŋkenyewoŋ yeŋ nurde har.” inaryum. ³⁴ Be, Yesu gob buniŋeŋ wor po yeneŋbe diliŋyaŋ sisəŋ yurkeb goyare po naŋkeneŋ gama irde yeŋ kuŋ hinhin beleŋ gon kwaryum.

21

*Yesu Al Kuruŋyen ya balem bana hurkuriŋ
(Mak 11:1-11; Luk 19:28-40; Yon 12:12-19)*

¹ Be, Yesuya komatmiňa go Yerusalem binde binde haminj. Tiyuŋ kura deŋem Bettfage gobe Olip dugu dabayıŋ beleŋ hinhin. Be, Yesube gor forok yeŋbe komatmiŋ irawa kura hulyaŋ yirdeb, ² “Kuri. Kuŋ tiyuŋ iroyenter forok yeŋbe donki al diriŋ foŋeŋ kura gor milinyaŋ yeŋ titiŋ yeneŋbe yugu teŋ yade wayiryeŋ. ³ Al kura beleŋ goke daha wet kura dinkeb, ‘Doyaŋ Al Kuruŋ beleŋ goke yihi,’ inkeb yubul teŋ dunkeb yade wayiryeŋ,” yinyiŋ. ⁴ Yesu go tiyyiŋ gobe bikken Al Kuruŋyen mere basaŋ heŋ heŋ al beleŋ yirin goyen fudinde forok yen yeŋ ge tiyyiŋ. Merebe gahade:

⁵ “Yerusalem* nin mar goyen gaha yinnanj.

‘Doyaŋ Al Kuruŋtiŋ deŋ hitte wanj hi.

Al gobe yinġen ge turuŋ turuŋ ma teŋ hi.

Ninġeb al gobe donki hende wanj hi.

* **21:5:** Deŋem hoyanbe Saion.

Doŋki gobe foŋeŋ,’ yinnayinj,” yitiŋ hi.
Aisaia 62:11; Sekaraia 9:9

⁶ Be, Yesu komatmiŋ go kuŋbe yinyiŋ gwahade po tiyaryum. ⁷ Doŋki foŋeŋya milinya go yawakeb komatmiŋ beleŋ uliŋhormiŋ yugu teŋ go hende ugamkeb hurkuŋ kipiryinj. ⁸ Al budam Doyaŋ Al Kuruŋniniŋ waya yeŋ uliŋhormiŋ yugu teŋ beleŋ yaŋ ugamamiŋ. Kurabe patila hanij yufuŋ tiyamiŋ goyen beleŋyaŋ sar irde tukamiŋ. ⁹ Al kurabe meheŋ hekeb kurabe kame hamij. Irdeb tumŋaŋ ala turuŋ iramiŋ.

“Dewit Urmij turuŋ irniŋ ko.”

“Doyaŋ Al Kuruŋyen deňemde waŋ hi gobe Al Kuruŋ beleŋ guram irde saŋiŋ iryeŋ!” *Tikinj 118:25-26*

“Al Kuruŋ turuŋ irniŋ ko.”

¹⁰ Be, Yesu go kuŋ Yerusalem forok yekeb taunde gor niŋ mar gob tumŋaŋ hurkuŋkat wor po teŋbe, “Al gab ganuŋ?” yaminj. ¹¹ Irkeb al buda goreb, “Al gabe Yesu Al Kuruŋyen mere basaŋ al. Yeŋbe Galili naŋa bana goŋ niŋ tiyuŋ Nasaret niŋ al,” yinamiŋ.

*Yesu beleŋ Al Kuruŋyen ya balem haraŋ hiriŋ
(Mak 11:15-19; Luk 19:45-48; Yon 2:13-22)*

¹² Be, Yesu go Al Kuruŋyen ya balem koya beleŋ po milgu irtiŋ bana goŋ gabu gasuŋ kuruŋde hurkuŋbe al buda gor det damu teŋ hinhan go kwep kwep yirde yakira tiyyinj. Irde hora kapyan heŋ heŋ mar beleŋ hora yirtin gasuŋya damure niŋ kalyiŋgi yawaŋ yerdeb keperde

hanjen gasunja goyen yade yaboloj teñ yunyinj. †
 13 irdeb, “Al Kurunyen mere asanđe katinjbe gahade: ‘Ya gabe ne mere nird nird gasunj. Gar wan gabu irde mere nird nird ya hiyyenj,’ gwahade yitinj hi. Goyenbe deñ beleñbe teñ ‘kawe marte gasunj’ irde hanj,” yinyinj.

14 Be, Yesu go ya balem bana gonj po hikeya al diliñ titminja kahañ simsimeamya goyen yeñ hitte wake sope yiryinj. 15 Irkeb dirinjbe bana gonj, “Dewit Urminj turunj irniñ ko!” yeñ hewhow teñ hinhan. Irkeb Al Kuruj dolonj ird ird mata doyanj mar pris buda gote karkuwanjmiñja Moseyen saba maryabe Yesu beleñ mata tineñ forok yiryinj goyen kenamiñ, irde dirinj beleñ Yesu goyen Dewit Urminj yeñ turunj iramiñ goyen nurdeb biñ ar wor po yaminj. 16 Irdeb wanj Yesu gusunjanj iramiñ. “Gebe dirinj mere teñ hanj gayen nurde ha?” inkeb wol heñbe, “Gwaha, nurde hime. Deñbe dirinj beleñ mata teñ hanj goke Al Kurunyen asanđeb, ‘Dirinj kahañyan hitinjya dirinj mamure niñya beleñ turunj nird nird niñ gitik yirtinj,’ yitinj gobe kapyanj ma heñ hanjenj,” yinyinj. 17 Gwaha yinenjbe yubul teñ Betani taunde kuñ go wawuñ gobe gor hinhin.

*Yesu beleñ fik he karan uryinj
 (Mak 11:12-14,20-24)*

18 Be, fay urkeb wampot muñ Yesu go mulgañ henj Yerusalem kuñ heñyabe beleñ binje iryinj.

† 21:12: Hora kapyanj heñ heñ marbe Roma gabmanyen horaya Yuda marte hora goyen al beleñ yeñ yunke Al Kurunyen ya balemde niñ hora teñ wolmienj al go yunke gab Al Kuruj galak irniñ yeñ ya bana gonj yerde hanjenj.

19 Irkeb fik he yuwalnej digula urtiŋ goyen beleŋ sinjare hike keneŋbe iginen minyaŋ daw yeŋ kuŋ kinyinj. Kuŋ miŋde mat kinyinjbe iginen miŋmonj, yuwalnej beleŋ po aw urtiŋ. Gwahade keneŋbe Yesu beleŋ he goyen, “Teban iginen ma hawayinj,” inen karan uryinj. Irkeb goyare po gwilgwal iryinj.

20 Be, Yesuyen komatmiŋ go fik he goyen goyare po kamtiŋ heke keneŋbe diliŋ fot yamiŋ. Irdeb, “Dahade geb he gob bemel po gwilgwal ira?” yamiŋ. **21** Irkeb Yesu beleŋ wol heŋbe, “Fudinde wor po dineŋ hime. Al Kuruŋ niŋ hekkenj nurde dufay irawam ma irnayinjbe ne beleŋ fik he irhem gwahade iginj tinayinj. Irdeb dugu wor, ‘Kuŋ makaŋ alare kurka,’ inkeb gwaha po tiyyenj. **22** Al Kuruŋ niŋ hekkenj nurde det kuraŋ gusuŋaŋ irkeb tumŋaŋ dunyeŋ,” yinyinj.

*Yesu tareŋmiŋ ge gusuŋaŋ iramiŋ
(Mak 11:27-33; Luk 20:1-8)*

23 Be, Yesu go Al Kuruŋyen ya balem koya beleŋ po milgu irtiŋ bana sawsawa al gabu irde hanjyende gor hurkun al saba yirde hinhin. Irkeb pris buda gote karkuwaŋmiŋa Yuda marte doyaŋ mar parguwakya beleŋ Yesu hitte wanjbe, “Mata teŋ ha kuruŋ gayenbe da tareŋde teŋ ha? Ganuŋ beleŋ iginj gwaha teŋ hayinj ginuŋ?” inamiŋ. **24** Irkeb, “Ne wor gusuŋaŋ kura direŋ tihim gayen wol henayinj. Irke gab nebe goyen saŋiŋde teŋ hime yeŋ momonj direŋ,” yineŋbe gaha yinyinj. **25** “Yon Baptais beleŋ al baptais yirde hinhin gobe Al Kuruŋyen tareŋde ma alyen tareŋde? Momonj nirnaŋ,” yinyinj. Irkeb mel goyen yiŋgeŋ uliŋ mere sege irdeb, “Daha intek?

Al Kurunyen sanjinde intek gob, ‘Munaŋ danij sabamiŋbe fudinde yeŋ gama ma irde hinhan?’ dinyen. ²⁶ Munaŋ alyen sanjinde yetek gob al buda kuruŋ gabe Yon Baptaisbe Al Kurunyen mere basaŋ al yeŋ nurde haŋ geb, biŋ ar yeke mudunnayin,’ yamin. ²⁷ Irdeb mel goreb, “Go ma nurde hite,” inamiŋ. Irkeb Yesu beleŋbe, “Ne wor al gore ok ninke teŋ hime ma dineŋ,” yinyiŋ.

Al kurat urmiŋ waraŋ gote maya mere

²⁸ Irdeb Yesu beleŋbe, “Ga dineŋ tihim gayen dahade nurnayin goyen tagalke nuren. Be, al kura urmiŋ irawam yaŋ hin hin. Kurarebe urmiŋ kuruŋ hitte kuŋbe gaha inyiŋ. ‘Eke, hanjkabe kuŋ wain meteŋde meteŋ tiyyayin,’ inyiŋ. ²⁹ Irkeb urmiŋ kuruŋ goreb, ‘Badne,’ inyiŋ. Goyenbe kamebe dufaymiŋ mulgaŋ hekeb kuŋ meteŋ tiyyayin. ³⁰ Be, al gob urmiŋ dirŋen hitte wor kuŋbe urmiŋ kuruŋ inyiŋ gwahade po inyiŋ. Irkeb urmiŋ dirŋen goreb, ‘Be, doyaŋ al, gwaha tiyeŋ geb,’ inyiŋ. Goyenbe kuŋ meteŋ ma tiyyayin. ³¹⁻³² Niŋgeb diriŋ damiŋbe naniŋde mere nurde gama iryin?’ yinyiŋ. Irkeb mel gore wol henbe, “Urmiŋ kuruŋ gore,” inamiŋ. Irkeb Yesu belen wol henbe, “Deŋbe Yon Baptais beleŋ waŋ Al Kuruŋ diliŋde huwak heŋ heŋ niŋ yekeb meremiŋ ma nuran. Irde matamiŋ goyen yenaŋ gega, meremiŋ fudinde yeŋ ma nurdeb Al Kuruŋ niŋ bitiŋ mulgaŋ ma hiyuŋ. Goyenbe teks yad yad maryā bere belen niŋyabe fudinde yeŋ nuran. Niŋgeb fudinde wor po dinhem. Teks yad yad maryā bere belen niŋyabe deŋ fole dirde yeŋ wa

Al Kuruŋ beleŋ alya bereyaminj doyan yirde hi bana goŋ hurkunayinj,” yinyinj.

Wain meteŋ doyaŋ irde hinhan mar gote maya mere

(Mak 12:1-12; Luk 20:9-19)

³³ Irdeb Yesu gobe tebaŋ gaha yinyinj: “Maya mere hoyan ga nurnaŋ. Al kura wain meteŋ harde koya kerde milgu irdeb wain fimiŋ gilyan heŋ heŋ niŋ mete talde det gitik yiryinj. Irdeb ya kawan kura al gor heŋ wain meteŋ go doyan ird ird niŋ iryinj. Irdeb meteŋ gobe meteŋ mar hoyan haniŋde kerdeb naŋa gisaw kuriŋ. ³⁴ Be, wain igineŋ yad yad nalu hekeb miŋ al gore meteŋ marmiŋ karwo hulyan yirkeb wain iginen kura yawarniŋ yeŋ kwamiŋ. ³⁵ Goyenbe mel goreb gasa yiramiŋ. Uŋkureŋ maydeb kurabe mayke kamyinj. Irdeb funaŋbe horare mayamiŋ. ³⁶ Be, al gob tebaŋ po meteŋ marmiŋ kura budam hulyan yirke kwamiŋ. Kukeb meheŋde yiramiŋ gwahade po yiramiŋ. ³⁷ Irkeb funaŋ wor pobe, ‘Urne hulyan ire. Gogab palap irde meremiŋ nurnayinj geb,’ yeŋbe urmiŋ teŋ kerke kuriŋ. ³⁸ Gega wain meteŋ doyaŋ irde hinhan mar gobe kadom momon gird teŋbe, ‘Meteŋ gate miŋ al gote urmiŋbe gago geb, mayteke kami. Gogab meteŋ gayen naniŋ miŋmon hekeb nende hiyyen,’ yaminj. ³⁹ Irdeb meteŋ miŋ alyen urmiŋ go teŋ tukun meteŋ siŋare mayke kamyinj. ⁴⁰ Gwaha tikeb meteŋ miŋ al gore wanje daha yiryeŋ yeŋ nurde haŋ?” yinyinj. ⁴¹ Irkeb Al Kuruŋ dolon ird ird mata doyaŋ marya Yuda marte doyaŋ mar parguwakya beleŋ wol heŋbe, “Mata

buluŋ tinayıŋ mar go gasa yirke kamnayıŋ. Irde meteŋmiŋ go teŋ al hoyan haninđe kiryenj. Irkeb mel gore gab wain iginenj yad yad naturebe yeŋ untekbe uneŋ hinayıŋ,” inamiŋ. ⁴² Irkeb Yesu beleŋ wol heŋbe, “Deŋbe Al Kuruŋyen mere gahade katinbe ma keneŋ hanjen? Merebe gahade:

‘Ya yird yird mar beleŋ igin moŋ yeŋ nurde pel iramiŋ hora goyen al hoyan beleŋ teŋ go hende ya sanŋiŋ wor po iryiŋ.

Go iryiŋ gobe Doyaŋ Al Kuruŋ beleŋ iryiŋ.

Niŋgeb Al Kuruŋ beleŋ iryiŋ gob dilniniŋdebe igin wor po yeŋ keneŋ hite,’ yitiŋ hi. *Tikiŋ 118:22-23*

⁴³ “Niŋgeb fudinde wor po dineŋ hime. Deŋbe Al Kuruŋ beleŋ alya bereyaminj doyaŋ yirde hi bana goŋ hitek gega, dakira teŋbe Al Kuruŋ diliŋde mata igin teŋ hinayıŋ mar goyen po gab yunyen. ⁴⁴ Niŋgeb Al Kuruŋyen asanđe hora niŋ yitiŋ gobe ne gago. Niŋgeb al kura hora go hende takteŋ mayyenbe mugol niyyenj. Irde hora gore kateŋ hika tiyyenj al gobe umetek tiyyenj. Niŋgeb al kura neneŋ bebak ma tinayıŋ mar hittebe kame mata gwahade forok yiyyenj,” yinyinj.

⁴⁵ Be, pris buda gote karkuwaŋminja Farisi marya go Yesuyen maya mere go nurdeb, “Neŋ ga po dineŋ hi,” yeŋ nuramiŋ. ⁴⁶ Irdeb daha mat kura teŋ fere titewoŋ yeŋ nuramiŋ. Irdeb Yesube al buda gore yeŋbe Al Kuruŋyen mere basaŋ al yeŋ nurde hinhan geb, al buda goke kafura haminj.

22

*Bere teñ teñde niñ dula mata gote maya mere
(Luk 14:15-24)*

¹ Be, Yesu go tebañ po maya mere mat al gaha yinyinj. ² “Al Kurun beleñ alya bereyaminj doyan yird yird goyen kurabe gahade: doyan al kurunj kura urminj bere tewe yekeb dula mata kurunj gitik tiyyinj. ³ Irdeb metenj marmij hulyanj yirdeb, ‘Kuñ dula mata gake al hoy yirminj mar goyen yinke wanaj,’ yinyinj. Goyenbe kuñ yinkeb bada haminj. ⁴ Irkeb metenj marmij hoyanj wor sopte hulyanj yirdeb gaha yinyinj. ‘Kuñbe, “Doyañ al kurunjnininj beleñ bulmakaw firfurnej gasa yirde det tumjanj gitik teñ ep ira. Irdeb wanayinj yeñ denj ge keya hihi geb wake kuninj,” yinnayinj,’ yinyinj.

⁵ “Be, metenj marmij gore kuñ al hoy yiryinj mar goyen yenerbe doyan alminj beleñ yinyinj gwahade po yinamiñ. Goyenpoga yende mere go ma nuramiñ. Irdeb dufaymiñde dufaymiñde kwamiñ. Al kurabe biñge metenjmiñde kuriñ. Munañ kurabe hora metenjmiñde kuriñ. ⁶ Al kura marbe doyan al kurunde metenj mar buda goyen yade buluñ buluñ yirde gasa yirke kamamiñ. ⁷ Gwaha tikeb doyan al kurunj go biñ ar yekeb fulenja marmij yad yerke kwamiñ. Kuñbe al buda metenj marmij gasa yiramiñ goyen gasa yirke kamkeb tiyunjmiñ go manañ kumga tiyamiñ.

⁸ “Gwaha teñbe doyan al kurunj go metenj marmij yeñya hinhan go hoy yiryinj. Irdeb gaha yinyinj. ‘Dawetbe tumjanj gitik teñ ep irtinj

gega, al watek mar wor pobe waŋ waŋ niŋ bada hahanj. ⁹ Niŋgeb kuŋ beleŋyaŋ alya bereya kura yeneŋbe mali po yinkeb dula mata tiyen tihimde gar wanayinj,’ yinyinj. ¹⁰ Gwaha yinkeb meten marmiŋ gobe taun bana goŋ niŋ beleŋ haniŋ haniŋ gama yirdeb kuŋ al bulunya iginja goyen yeneŋbe mali po yinke wayamiŋ. Be, al go waŋ keperamiŋbe yabe makinj wor po hiriŋ.

¹¹ “Irkeb doyan al kurunj beleŋ al gabu iramiŋ go yene yeŋ waŋbe al kura dula matare niŋ umŋa ma titiŋ goyen kinyinj. ¹² Keneŋbe, ‘Dula matare niŋ umŋa ma taha gega, daha mat bana gaŋ wayha?’ inkeb al gob mere ma po tiyyinj. ¹³ Irkeb doyan al kurunj goreb, ‘Teŋ kahanya haniŋa fere teŋ sinjare kidoma bana temeynaŋ. Gorbe esen misiŋ iseŋ bana goŋ hiyenj,’ yeŋ meten marmiŋ hulyanj yiryinj. ¹⁴ Be, maya mere ga nurhaŋ gwahade goyen po, Al Kurunj beleŋbe al budam hoy yirde hi gega, yuŋkureŋ yuŋkureŋ po gab nigen yeŋ basiŋa yirtiŋ haŋj,” yinyinj.

Farisi mar beleŋ teks kerd kerd niŋ Yesu gusuŋaŋ iramiŋ

(Mak 12:13-17; Luk 20:20-26)

¹⁵ Be, Farisi mar go meremiŋ nurde biŋ ar yekeb sinjare katenjbe Yesu go soŋ hekeb merere kertek yeŋ yingŋeŋ uliŋ mere sege iramiŋ. ¹⁶ Irdeb yingŋeŋde komatmiŋ yad yerke Yesu hitte kwamiŋ. Herot gama irde hanjen mar manaj yeŋya tumŋaŋ kwamiŋ. Kuŋbe Yesu goyen, “Tisa, gebe mata fudinde po ga teŋ hayen. Irdeb Al Kurunyen merebe fudinde mat po saba teŋ hayen. Gebe al deŋem yanja deŋem moŋya

goyen mereya matayabe tuŋjande po yirde hayen.
17 Niŋgeb gebe dahade nurde ha? Neŋ Moseyen saba gama irde hite mar gayen Roma gabmanyen doyan al kurun Sisar niŋ teks kertek gobe igiŋ ma dahade? Igiŋ momoŋ dirayıŋ?” inamiŋ.

18 Goyenpoga Yesu gob dufaymin buluŋ gob bikkeŋ yeneŋ bebak teŋbe, “Usi mar wor wor, daniŋ tuŋjan nirde hanj? **19** Teks yerde hanjen hora go nikala nirke kene,” yinyiŋ. Irkeb denari uŋkureŋ tawayamiŋ. **20** Irkeb al toneŋ hora hende gor keneŋbe, “Gabe ganuŋ toneŋya deňemya?” yinyiŋ. **21** Irkeb mel gore wol henjbe, “Sisaryen,” inamiŋ. Irkeb wol henjbe, “Gwahade niŋgeb, det kura niŋ Sisar beleŋ dinyen gobe Sisar unnayin. Munaŋ Al Kurun beleŋ det kura niŋ dinyen gobe Al Kurun unnayin,” yinyiŋ.

22 Be, Yesu beleŋ mere tiyyiŋ go nurdeb dinon kok yekeb tubul teŋ kwamiŋ.

*Sadusi mar beleŋ al kamtiŋ huward huward niŋ
 Yesu gusuŋaŋ iramiŋ*

(Mak 12:18-27; Luk 20:27-40)

23 Be, naŋa fay goyare goyen po Sadusi mar beleŋ Yesu hitte wayamiŋ. Go mar gobe al kamtiŋde mat epte ma huwarnayin yen hanjen. Be, mel go Yesu hitte wanjbe gusuŋaŋ iramiŋ.

24 “Tisa, Moseyen sabarebe, ‘Al kura dirin miŋmon henja berem tubul teŋ kamkeb kulin kura hiyyen gore itiŋde beretap go teŋbe itiŋ niŋ dirin forok irde unyen,’ gwahade yitiŋ hi.

25 Be, al kura kulin 6 miŋyaŋ goyen neŋya hityen. Al gobe bere tirin gega dirin miŋmon henja kamyiŋ. Irkeb kulin beleŋ beretap go tirin.

26 Goyenbe yej wor gwahade po dirin mijmonj heňya kamyinj. Irkeb yej kamekkenj gore wor beretap go tamiň goyen dirinj kura ma forok irdeya kamamiň. **27** Irke funanje bere go wor kamyinj. **28** Be, al goya kulin wenja gote berembe unjkureň gogo po hinhin geb, kame al kamtiň huward huward naturebe bere gobe ganunjde berem wor po hiyyenj?” inamij.

29 Gwaha inkeb Yesu belej wol henje, “Deňbe Al Kurunyen tareňja meremya asanđe katinj goyen kenej wuk ma yej hanjen. Gwahade geb soň hej go ma kenej haň. **30** Al kamtiň huwarnayinj natureb al belej bere yade bere belej al ma kunayinj. Yeňbe Al Kurunyen miyon yara po henayinj. **31** Al kamtiň huward huward matabe Al Kuruň belej asanđmijde, **32** ‘Nebe Abraham, Aisakyabe Yekopyat Al Kuruň,’ yirinj goyen gobe kapyanj ma hej hanjen? Mel gobe kamtiň gega, tonenje yeňja haň geb, gogo yirinj. Niňgeb Al Kurunje al diliň gergeren haň gote Al Kuruň, al kamtiň gote mon,” yinyinj. **33** Be, al buda gobe meremiň nurdeb dinoj kok wor po yaminj.

Moseyen saba gote miň wor pobe da?

(Mak 12:28-34; Luk 10:25-28)

34 Be, Yesu belej Sadusi marte gusuňaň go keňkelä po wol hekeb gwaha mat kura mere titiek moj hamij. Irkeb Farisi mar belej go nurdeb waň Yesu hinhinde gor gabu iramiň. **35** Irdeb unjkureňmiň kura Moseyen saba keňkelä nurde hitinj al gore waňbe tuňaň ure yej gaha inyinj: **36** “Tisa, saba kuruň gabe nurde hite. Goyenbe daminje saba kuruň gote folek wor po?” inyinj.

37 Gwaha inkeb Yesu beleñ wol heñbe, “Bubulkunje, tonge, dufaygeya tareñgeya tumñañ Doyañ Al Kurunje, Al Kuruñ hitte po hugiñen kuñ hiyen. **38** Gabe Moseyen saba kuruñ gote folek wor po. **39** Gote kurhanbe gigeñ ge amaneñ nurde hayen gwahade goyen po kadge hoyan niñ wor amaneñ nurde hayinj. **40** Moseyen sabaya Al Kurunyen mere basañ marya beleñ saba kayamiñ kuruñ gote miñbe irawa gago po,” inyinj.

Yesu beleñ Farisi mar go Mesaia niñ gusuñaj yiryinj

(Mak 12:35-37; Luk 20:41-44)

41 Be, Farisi mar go gabu irde hiket Yesu beleñbe gusuñaj yiryinj. **42** “Den gayen Mesaibabe ganuñde urmiñ yeñ nurde hañ?” Gwaha yinkeb Farisi mar gore wol heñbe, “Yeñbe Dewit urmiñ,” inamiñ. **43** Irkeb Yesu beleñbe, “Dewit urmiñ yeñ hañ gega, dahade niñgeb Holi Spirit beleñ Dewit ketal urkeb urmiñ goyen, ‘Gebe Kurunje,’ inyinj? Dewit beleñ Mesaia niñ gaha yiriñ:

44 ‘Al Kuruñ beleñ Doyañ Al Kurunje gaha inyinj: “Wañ ketalner heñ al deñem yañ wor po hawayinj. Irkeb asogo girde hañ mar goyen bul yirde yawameke gasa yirde yufurka tiyayıñ,” inyinj,’ yitiñ hi.

Tikiñ

110:1

45 Niñgeb kapyan heñ hanjen gwahade po, Dewit beleñ Mesaia goyen ‘Doyañ Al Kurunje’ inyinj. Niñgeb dahade geb Mesaia gobe Dewityen urmiñ hiyyenj? Gobe epte moñ geb!” yinyinj.

46 Be, gwaha yinkeb al kura beleñ muñ kura wol

ma hiriñ. Irde goyenter matbe al kura wañ Yesu tunjañ urde merem yan irniñ yeñ gusuñañ irde hinhan gobe bada po hamiñ.

23

Yesu beleñ Farisi maryá Moseyen saba maryat sikkeñ tagalyin

(Mak 12:38-39; Luk 11:43,46; 20:45-46)

¹ Be, Yesu gob komatmiňya al buda kuruňya goyen saba yirde heňyabe gaha yinyinj: ² "Moseyen saba gote miň tagal tagal meteňbe Moseyen saba maryá Farisi maryá beleñ teñ hanjen. ³ Niňgeb mel gore saba dirkeb keňkela gama irde hinayin. Goyenpoga yiňgeňbe saba teñ hanjen goyen ma gama irde hañ geb, matamij po gab gama ma yirde hinayin. ⁴ Mel gobe mata gama irtek meteňej wor po goyen budam forok yirdeb gama yirnayin yeñ tagalde hanjen. Irkeb albe kanduknej wor po nurde hanjen. Goyenpoga biňdebe muň kura gama irtek ma yirde hiyen. ⁵ Mata teñ hanjen kuruj gobe al beleñ dennaj yeñ mata teñ hanjen. Al Kuruj dolonj ird irdde niň bisi pelyej wor po kura Moseyen mere go hende katin goyen tonanje yerde hanjen. Irde Al Kuruj dolonj ird irdde niň uliň umňa muruň beleñ niň siňsaňej goyen ulyaň wor po yirdeb hor yirde hanjen. ⁶ Yeňbe dula mata karkuwaňya gabu yayaň kuň heňbe al deňem yanđe gasuňyañ po kepertek nurde hanjen. ⁷ Irdeb gabu gasuňyañ kuňbe al beleñ yeneň palap yirde 'Tisa' yineň yineň niň amanjeň nurde hanjen.

⁸ “Goyenbe Doyaŋ Al Kuruňtiŋbe uŋkureŋ po, irde deňbe tumjaŋ yende dirŋeŋ weŋ ningeb, deňbe daniŋ ‘tisa’ ma dinhaŋ yeŋ ma nurde hinayinj. ⁹ Nantinjbe Al Kuruŋ sanjiŋ miňyaŋ yeŋ uŋkureŋ gog po geb al kura ‘Ado’ ma ineŋ hinayinj. ¹⁰ Tisatiŋbe Mesaia yeŋ uŋkureŋ po geb, deňbe daniŋ ma ‘Tisa’ dineŋ haŋ yeŋ ma nurde hinayinj. ¹¹⁻¹² Ningeb al kura yinġen turuŋ turuŋ irde hiyen al gobe Al Kuruŋ beleŋ yeŋbe deňem moŋ iryeŋ. Irde al kura yinġen nebe deňnem moŋ yeŋ hiyeŋ al gobe Al Kuruŋ beleŋbe deňem yan iryeŋ. Ningeb deŋ bana gayen al kura doyaŋ al hewe yiyyeŋ al gobe dende meteŋ al hiyyen,” yinyiŋ.

*Farisi maryā Moseyen saba marte mata buluŋ
goke yiriŋ*

(Mak 12:40; Luk 11:39-42,44,52; 20:47)

¹³⁻¹⁴ Irdeb al buda gor gabu irde hinhan goyen gaha yinyiŋ: “Be, deŋ Moseyen saba maryā Farisi maryabe usi mar wor po. Deňbe Al Kuruňyen bearar bana haŋ goke buniŋeŋ wor po nurt duneŋ hime. Deŋ beleŋbe Al Kuruŋ beleŋ alya bereyamiŋ doyaŋ yirde hire gor kuŋ kuŋ beleŋmiŋ pet teŋ haŋ. Dindikenjbe bana goŋ ma hurkuŋ haŋ. Irde al hoyan goyen bana goŋ hurkuniŋ yeŋ kurut yeŋ haŋ mar wor beleŋmiŋ

pet teñ hañ.* **15** Deñ Moseyen saba marya Farisi maryabe usi mar wor po. Deñbe Al Kurunyen bearar bana hañ goke buniñeñ wor po nurt duneñ hime. Deñbe, ‘Al yawarteké mataniniñ gama irnañ,’ yenbe al uñkureñ muñ kura goke wor kahantinđe kurab hakwa hende kuñ nañja kurun gayen pasi heñ hanjen. Irkeb al gore matatiñ gama irkeb Al Kurunyen saba buluñ irde hanjen. Irkeb al gote mata buluñmiñje dende fołek wor po kak alare kutek po yirde hanjen.

16 “Deñbe al diliñ titmiñ beleñ al kadom beleñ ikala irde tukuyen go gwahade goyen teñ han. Niñgeb deñbe Al Kurunyen bearar bana hañ goke buniñeñ wor po nurt duneñ hime. Deñbe al saba gahade yirde hanjen: ‘Al kura Al Kurunyen ya balem deñe urde biñä tiyyen goyen ma gama iryen goke kandukñeñ ma nuryen. Goyenpoga al kura ya bana gol hora hiyen goyen deñe urde biñä tiyyen gobe gama po iryen,’ gwaha yeñ hanjen. **17** Dulin kukuwa! Diltiñ titmiñ buda! Dabe det kuruñ? Gol hora ma ya goyen? Gol hora yeñ uliñbe det himam moñ. Goyenbe ya goyen bana hi goke teñbe himam hiyyen. Niñgeb ya gobe det kuruñ. **18** Sabatiñ kurabe gaha yeñ hanjen: ‘Al kura alta deñe urde biñä tiyyen goyen ma gama iryen goke kandukñeñ ma nuryen. Goyenpoga Al Kuruñ galak ire yeñ alta hende

* **23:13-14:** Asañ hoyanjebe gahade hi: 14 Deñ Moseyen saba marya Farisi maryabe usi mar wor po. Deñbe beretapen samurña horaya komkom heñ hanjen. Goyenbe al hoyan beleñ deñeñ turuñ dirnañ yeñ Al Kuruñ mere irhet yeñbe mere ulyan wor po tuluñ teñ hanjen. Niñgeb deñbe gote murunjem buluñ wor po Al Kuruñ beleñ yunyeñ.

kirtinj goyen deñe urde biñā tiyyenj gobe gama po iryenj,’ yeñ hanjen. ¹⁹ Diltinj titmiñ buda! Dabe det kurunj? Alta ma det go hende hi goyen? Det go yeñ uliñbe himam moñ gega, alta hende kerkeb himam hiyyenj. Niñgeb altabe det kurunj. ²⁰ Niñgeb al kura alta deñe urde biñā tiyyenjbe alta go muñ po moñ, det go hende Al Kurunj galak irtinj go manañ deñe uryenj. ²¹ Irde al kura Al Kurunyen ya balem deñe urde biñā tiyyenjbe ya go muñ po moñ, det ya go bana hinayinj kurunj goyen manañ gog po deñe yuryenj. ²² Irde nañkinjbe Al Kurunyen maroro gasuñ. Niñgeb al kura nañkinj deñe urde biñā tiyyenjbe maroro gasuñ go po moñ, go hende keperde hi Al goyen manañ gog po deñe uryenj. Niñgeb biñā tinayinjbe go po gama irde hinayinj.

²³ “Be, deñ Moseyen saba marya Farisi maryabe usi mar wor po. Deñbe Al Kurunyen bearar bana hañ goke buniñej wor po nurt dunenj hime. Deñbe binje hapek yird yird det harde hanjen goyen yade buda 10 yirdeb uñkurenjbe Al Kurunj uneñ hanjen. Goyenbe deñbe Moseyen saba kurunj wor po goyen pel irde hanjen. Al kura deñ nurt yuneñ hañ mar po ga igin igin yirde, go ma nurt yuneñ hañ marbe gwaha ma yirde hanjen. Kadtiñ buniñej nurt yuntek goyen buniñej ma yirde hanjen. Irde Al Kurun ninj hekkeñ nurt tek goyen go ma po gwaha teñ hanjen. Goyenbe Al Kurunj galak ird ird mataya kadtiñ buniñej nurt yuneñ yuneñ mataya gobe tumjanj gama po irde hinayinj. ²⁴ Goyenpoga deñbe Moseyen saba karkuwañ karkuwañbe pel

yirdeb mukjēn mukjēn goke po gabe ug po yen hanjen. Goke teñbe denje fe niniñ yen det mukjēn muñ kirkida gwahade goyen goke keñkelä yakkelyan teñ yade siñä yirde gab nene hanj gega, dapñä kuruñ kamel netek moñ wor go ma nurde henja yohogo teñ hanj yara deneñ hime. Denje al kura diliñ titmiñ gore al kadom beleñ ikala irde tukuyen go gwahade teñ hanj.

²⁵ “Be, deñ Moseyen saba marya Farisi maryabe usi mar wor po. Deñbe Al Kuruñyen bearar bana hanj goke buniñen wor po nurt duneñ hime. Deñbe al hoyaj beleñ ultiñ siñare po deneñbe al wukkek yen deneñ hanj. Goyenpoga bitiñ banabe kudiñ mataya megen niñ mata buluñ hapekyan teñ teñ niñya beleñ po makin hitiñ. Niñgeb deñbe gisuya koronya siñare po haldeb biñdebe tikiñ yan yubul teñ hanjen yara deneñ hime. ²⁶ Niñgeb deñ diltiñ titmiñ Farisi mar, meheñdebe bitiñ bana mata buluñ hanj go wa yade siñä yirnayiñ. Irke gab siñare wor wuk yiyyeñ.

²⁷ “Be, deñ Moseyen saba marya Farisi maryabe usi mar wor po. Deñbe Al Kuruñyen bearar bana hanj goke buniñen wor po nurt duneñ hime. Deñbe bembä kura siñarebe umña irtiñ hanj. Gega biñ banabe al kiñkiniñya det mormokya beleñ po makin hitiñ hanj go gwahade goyen. ²⁸ Niñgeb al beleñbe al huwak yen deneñ hanjen. Goyenpoga bitiñ banabe usiya mata buluñ teñ teñ dufayya beleñ po makin hitiñ hanj.

²⁹ “Be, deñ Moseyen saba marya Farisi maryabe usi mar wor po. Deñbe Al Kuruñyen bearar bana hanj goke buniñen wor po nurt duneñ hime.

Deňbe Al Kuruňyen mere basaň mar asetiň yago beleň gasa yirke kamamıň gote bembä gergeň yirde haraň heň hanjen. Irde Al Kuruň diliňde al huwak hinhan mar gote bembä umňa yirde hanjen. ³⁰ Irdeb, ‘Nej gayen asininiň yago hinhan nalú goyenter hinhet manhan asininiň yago beleň Al Kuruňyen mere basaň mar gasa yirke kamde hinhan matamıň goyen yilwa yirte-woň,’ yen hanjen. ³¹ Gwaha yeň hanjen gobe deň gayenbe Al Kuruňyen mere basaň mar gasa yiramiň mar gote foňeňmiň goyen dindiken sikkeňtiň forok yirde haň geb. ³² Niňgeb asetiň yago mata buluň go miň uramıň goyen deň beleň tukunňbe sol irnayıň.

³³ “Deňbe kunere duwi wor po! Al Kuruňyen beararbe daha mat busahartek yeň nurde haň? Kak alare po ga kunayiň geb. ³⁴ Niňgeb Al Kuruňyen mere basaň maryä al dufay wukkek miňyaňya saba maryä yad yermeke deň hitte wanayıň. Goyenbe go mar goyen kurabe gasa yirke kamnayıň, kurabe kuruse hende gasa yirke kamnayıň. Munaň kurabe gabu yatinşaň yukan yusulak teň, kurabe gasa yirniň yeň taun kurar mat kurar gama yirde yukan hinayıň. ³⁵ Niňgeb al huwak kuruň megen gar hike gasa yirke kamnayıň gote kanduk goyenbe deň gayenter niň manan tenayıň. Gobe Abel mayke kamyiňde mat waň waň Berekia urmiň Sekaraia goyen Al Kuruňyen ya balem bana gasuň himamya altaya kahalte asetiň yago beleň mayke kamyiň gote kanduk. ³⁶ Niňgeb fudinde wor po dineň hime. Kanduk kuruň dineň hime gabe tumňaň deň

gayenter niŋ mar gare tenayinj,” yinyinj.

*Yerusalem niŋ mar goke buniŋen nuryinj
(Luk 13:34-35)*

³⁷ Irdeb sopte po, “Awo, Yerusalem niŋ mar, buniŋen wor po nurd duneŋ hime. Al Kurunj beleŋ deŋ ge nurde mere basaŋ marmiŋ yad yerke wanj hanjen. Goyenbe deŋ beleŋbe kurab hora po gasa yirde, kurabe mali gasa yirde hiké kamde hanjen. Tatirok milinj beleŋ dirjen yawaŋ tapeŋ beleŋ po aw yurde hiyen go gwahade goyen po, ne beleŋ deŋ goyen dade doyan dirde himewoŋ yeŋ hugiŋen dufay henj himyen. Goyenbe dindiken po merene pel irde yilwa nirde hanjen. ³⁸ Niŋgeb ga nurnaŋ. Al Kurunj beleŋ tauntiŋ tubul tiyyen. Irkeb naŋa hoyanje niŋ mar beleŋ wanj tauntiŋ goyen gwamuŋ urkeb det kura bana goŋ ma hinayinj. ³⁹ Nebe dubul teŋ kumekeb epte ma nennayinj. Irde kuŋ kuŋ kame sopte wayenj. Irkeb ne neneŋbe dindiken mo-hontiŋde wor wor, ‘Doyan Al Kurunyen deňemde waya al gabe Doyan Al Kurunj beleŋ guram irde iginj wor po iryenj,’ yeŋ turuŋ nирnayinj,” yinyinj.

24

*Al Kurunyen ya balem buluŋ heŋ heŋ niŋ yiriŋ
(Mak 13:1-13; Luk 21:5-19)*

¹ Be, Yesu gob Al Kurunyen ya balem goyen tubul teŋ hoyanje kuŋ hikeyab komatmiŋ yago beleŋ wanjbe, “Ya balem ga kena,” inamiŋ. ² Irkeb Yesu beleŋ, “Ya kenhaŋ kuruŋ gayenbe fudinde wor po dineŋ hime. Hora ya irtiŋ yenerŋ haŋ gabe uŋkureŋ muŋ kura epte ma gasuŋeŋde hiyenj.

Tumňaŋ pir irnayinj,” yinyinj. ³ Yesu go gwaha yinenjebe kuŋ Olip doŋdonje kipyryinj. Irkeb yeŋ yuŋkureŋ po heŋyabe komatminj yago beleŋ, “Da mata forok yeke yeneŋ gabe nalu funaŋ go waŋ waŋ nalube forok yewenj tiya yeŋ bebak titek?” inamiŋ. ⁴⁻⁵ Irkeb wol heŋbe, “Nalu funaŋ binde hekeb al budam waŋ, ‘Mesaiabe ne gago,’ yineŋ al budam wor po usi yirnayinj. Niŋgeb keŋkela heŋ hinaj ko. Mongo al kura beleŋ usi dirnayinj geb. ⁶ Kurabe fulenja karkuwaŋ forok yeke nurde hinayinj. Irde fulenja forok yenayinj mere momonj wor nurde hinayinj. Goyenbe goke kafura heŋ hurkuŋkat ma tinayinj. Mata gwahade gobe forok yeŋ hinayinj gega, nalu funaŋbe kame ga wayyenj. ⁷ Goyenterbe al miŋ kura beleŋ huwarde al miŋ hoyanya fulenja teŋ hinayinj. Gabman kura beleŋ gabman hoyanya fulenja gird teŋ hinayinj. Albe biŋge niŋ kamde hinayinj. Niniŋja karkuwaŋ naŋja kurar kurar forok yeŋ hinayinj. ⁸ Kanduk kuruj gob bere kura diriŋ kawaŋ kere yeŋ meheŋde wor po uliŋ misiŋ katyenj go gwahade goyen po, nalu funaŋ binde heŋ hikeb mata goyen forok yenayinj.

⁹ “Goyenterbe al beleŋ merem yan dirde buluŋ buluŋ dirde mudunke kamnayinj. Irde al miŋ kurayen kurayen kuruj gore ne niŋ iginj ma nurde deŋ haram dirde hinayinj. ¹⁰ Goyarebe al budam ne niŋ dufaymiŋ saŋiŋ irde hinayinj goyen yubul tinayinj. Irdeb kadom haram gird teŋ asogom haniŋde yerde hinayinj. ¹¹ Irde al budam beleŋ, ‘Neŋbe Al Kurunyen mere basan mar,’ usi teŋbe waŋ al budam usi yirde hinayinj.

12 Mata buluŋ beleŋ po naŋa tiyyen. Irkeb al kadom niŋ amanŋeŋ nurd nurd mata gobe hubu hiyyen. **13** Goyenbe al kura saŋiŋ heŋ kanduk go fole irde kuŋ kuŋ funanđebe Al Kuruŋ beleŋ al go tiyyen. **14** Mere igit Al Kuruŋ beleŋ doyaŋ dird dird goyen go wa megen kuruŋ ga tagalde tukuke al nurde hinayiŋ. Irke gab nalu funaŋ go forok yiyyen,” yinyiŋ.

*Kanduk kuruŋ wor po forok yiyyen
(Mak 13:14-27; Luk 21:20-28)*

15 Irdeb sopte yinyiŋ. “Al Kuruŋyen mere basaŋ al Daniel beleŋ asaŋde, ‘Det kura Al Kuruŋyen ya balem buluŋ wor po irtek goyen ya bana goŋ forok yiyyen,’ yitiŋ goyen forok yiyyen. (Mere kayhem gayen kapyan heŋ haŋ marbe keŋkelə dufay heŋ gab bebak tinan.) **16** Be, mata goyen forok yekeb Yudia naŋare hinayiŋ marbe busaherde dugure kuŋ bana kunayiŋ. **17** Goyenterbe al kura ya hende hiyeŋ goyen kateŋ yamiŋ bana hurkuŋ detne kura yade ga busahare ma yiyyen. **18** Al kura metenŋinj tubul teŋ kuŋ amilne teŋ ga ma yiyyen. **19** Goyen naturebe bere biŋ yanŋa bere diriŋ besare niŋ minyanjaɓe meteŋen wor po yiryen. **20** Ningeb kanduk kuruŋ goyen naŋa nalu bulunđe, ma Sabat nature forok ma yewoŋ yeŋ goke Al Kuruŋ gusuŋaŋ irde hinayiŋ. **21** Goyen natureb megen ga kanduk kuruŋ wor po tiyyen. Haŋkapyɑ Al Kuruŋ beleŋ tikula kiryiŋde mat waŋ ga hitere, irde kame wor kanduk gwa-hade kura ma kentek. Go kanduk goyenbe baran wor po duryen. **22** Ningeb Al Kuruŋ beleŋ nalu goyen sobamde po tubul tike manhan al tumŋaŋ

kamwoŋ. Goyenbe al nigen yirin goke teŋbe nalu go wer irde dolfon iryen. ²³ Goyen nature al kura beleŋ, ‘Mesaiabe gago hi,’ dinnayin, irde hoyan beleŋ, ‘Moŋ, iror hi,’ dinen iŋgogaha dirke goya go ma nurde gama yirnayin. ²⁴ Mesaia falkukya Al Kurunyen mere basaŋ mar falkukya beleŋ alya bereya Al Kurun beleŋ basiŋa yirtiŋ goyen usi yirteke katwoŋ yen mata tiŋeŋ karkuwaaŋ kurayen kurayen forok yirde hinayin. ²⁵ Mere gabe nalu go ma forok yen hikeya gago momoŋ dirde hime geb, keŋkela heŋ hinaŋ ko.

²⁶ “Ninjeb Al kura beleŋ, ‘Mesaiabe sawsawa po kuruŋ naŋore hi,’ dinke ga kuŋ kinniŋ kinniŋ ma tinayin. Irdeb, ‘Mesaiabe gaŋ banare hi,’ dinke goya fudinde yen ma nurnayin. ²⁷ Dagamel tikeb al naŋa waŋ wanja naŋa kurkurya beleŋ tumŋaŋde keneŋ hanjen gwahade po, ne Al Urmiŋ gayen wamekeb wawuŋ uŋkurende po megen niŋ mar kuruŋ gayen tumŋaŋde nen-nayin. ²⁸ Det kamtiŋ hinayinđebe det bidak nen nen nu beleŋ waŋ hanjen gobe bebakken wor po geb, goke epte ma kadom mohoŋde titek gwahade goyen po, ne Al Urmiŋ gayen wamekeb tumŋaŋ neneŋ nalu funaŋbe gago yen bebak tinayin.

²⁹ “Kanduk kuruŋ goyen kamere po,
‘Naŋa kidoma hiyyen, irde gagasi ma timiyyen.
Naŋkiŋde mat dinambe suk yen katnayin.
Irdeb det kuruŋ hende haŋ gobe hambor yiryen,’
yitin *Aisaia 13:10; 34:4*
gwahade po forok yenayin.

³⁰ “Goyenterbe ne Al Urmiŋ wayen timekeb mata kura naŋkiŋde forok yiyyen. Irkeb ne Al

Urminj gabe tareñne turñuñ yan goya kigariñkjñ faykek hende kateñ. Irkeb megen niñ mar ne niñ ma nurde hañ mar tumñañ neneñbe biñ misiñ nurde esinayıñ. ³¹ Miyonjne yad yermekе beleñ meheñ heñ ne wañ wañ niñ bigul fu irkeb al tumñañ nurnayıñ. Irde kateñbe alya bereya nañja kuruñ hike kwa bana goñ niñ basıñä yirtiñ goyen gabu yirnayıñ.

³² “Fik hebe yenen hanjen gogo. Fik he go beda urke yeneñbe kadila heweñ tiya yen hanjen. ³³ Gwahade goyen po, mere dirhem kuruñ gayen forok yeke yeneñbe nalu funañbe binde gag po wer ira yen nurnayıñ. ³⁴ Fudinde wor po dinen hime. Mata gobe forok yenayıñ geb. Irde mata go forok yenayıñ nature al hinayıñ mar gobe mata goyen yennayıñ. ³⁵ Irdeb megeñya nañkiñyabe hubu hiriryeñ. Goyenbe merenebe sañjñ miñyan geb, hubu ma hiyyeñ. Hugiñen alya bereya nurde fudinde wor po yen gama irde hinayıñ,” yinyiñ.

*Nalu funañbe bebakkeñ moñ
(Mak 13:32-37; Luk 17:26-30,34-36)*

³⁶ Irdeb sopte yinyiñ. “Nalu funañ goyen al kura bebakkeñ ma nurde hi. Hubu wor po. Adone po ga nurde hi. Urmiñya miyoñmiñya wor ma po nurde hañ. ³⁷ Ne Al Urminj gayen wañ wañ naturebe alya bereya bikkeñ Noa hinhin nature mata teñ hinhan gwahade teñ hinayıñ. ³⁸ Go mar gobe dula niñ po teñ, kukuwa fe nene, al beleñ bere yade, dirñeñ weñ yade al yertek niñ po teñ Al Kuruñ niñ ma nurde hinhan. Irde kuñ kuñ nalu forok yekeb Noa hakwa biñde hurkuriñ. ³⁹ Mel gobe kame mata gwahade forok yiyyen

yenj ma nurde hinhan. Irkeb fe ala kuruŋ forok yenj gwamuŋ yuryinj. Niŋgeb ne Al Urmiŋ gayen wor al beleŋ gwaha naŋa wayyen yenj ma nurde hikeya wayenj. ⁴⁰ Goyen naturebe mata gahade forok yiyyenj: al iraw kura meteŋmiŋde meteŋ teŋ hiriryenj. Irke Al Kuruŋ beleŋ unkürenj teŋbe kurabe tubul tiyyenj. ⁴¹ Irde bere irawa palawa irye yenj wit bilmij hora po karka teŋ hikeya bere unkürenjbe Al Kuruŋ beleŋ teŋbe kurab tubul tiyyenj. ⁴² Goke teŋbe keŋkela heŋ ga hinaŋ ko! Doyaŋ Al Kuruntiŋ waŋ waŋ nalube bebakkenj moŋ geb. ⁴³ Be, ga nurde ga hinaŋ ko. Ya miŋ al kura wawuŋ kurare kawe al beleŋ waŋ yane upew uryenj yenj nurde hiyenjdebe yaminj keŋkela doyaŋ irde hike kawe al beleŋ epte ma waŋ yaminj upew uryenj. ⁴⁴ Niŋgeb gwahade goyen po, ne Al Urmiŋ gare wor nalu goyare wayenj tiya yenj ma nurde hikeya wayenj geb, hugiŋenj ne niŋ pet teŋ doyaŋ nirde hinayinj,” yinyinj.

*Meteŋ al iŋinya buluŋyat maya mere
(Luk 12:42-46)*

⁴⁵ Irdeb maya mere mat gaha yinyinj: “Be, ganuŋ meteŋ albe dufaymiŋ wukkenj, irde gore doyaŋ almiŋ ge fudinde wor po meteŋ teŋ unenj hiyenj? Meteŋ al gwahade gobe doyaŋ almiŋ beleŋ naŋa gisaw kwe yenjbe meteŋ almiŋ goyen, ‘Meteŋ mar kadge doyaŋ yirde biŋge yuntek nalu hekeb yunenj hayinj,’ inenj kuyenj. ⁴⁶ Be, doyaŋ almiŋ go mulgaŋ heŋ wanjbe meteŋ al gore meremiŋ po gama irde meteŋ teŋ hike keneŋbe iginj iginj irkeb meteŋ al gobe amanj wor po hiyyenj. ⁴⁷ Fudinde wor po dinenj hime. Meteŋ al

gobe doyaŋ almiŋ beleŋ, ‘Samuŋne kuruŋ gayen wor doyaŋ irde hayinj,’ inyeŋ. ⁴⁸ Goyenbe daha wet kura teŋ meteŋ al goreb, ‘Doyaŋ alnebe naŋa gisaw po kuŋ niŋgeb, araneŋ ma waŋ hi,’ yeŋbe ⁴⁹ meteŋ mar kadom alya bereya goyen, ‘Merene ma nurde hanj,’ yineŋ gasa yirde dulanj po teŋ wain nene kukuwa heŋ hanjen marya wain nene hinayinj. ⁵⁰ Irkeb doyaŋ almiŋ go nalu goyenter wayyen yeŋ ma nurde hiyenđe gor mulgaŋ hiyyenj. ⁵¹ Irdeb mata buluŋmiŋ gote muruŋgem kuruŋ wor po unyenj. Irdeb meteŋ al go tukunj kak ala bana esen misiŋ yisen hanjende gor tukukeb usi marya gor hinayinj,” yinyinj.

25

Bere 10 gote maya mere

¹ Be, Yesu go sopte maya mere mat saba gahade yiryinj: “Nalu funaŋ goyenterbe Al Kuruŋ beleŋ alya bereyamiŋ doyaŋ yird yird goyen kurabe gahade: meteŋ bere foŋeŋ 10 beleŋ, ‘Doyaŋ alniniŋde urmiŋ beleŋ berem teŋ wayyen tiya go,’ yeŋ, ‘Kuŋ beleŋ tupi teŋ waninj,’ yeŋ hulsimiŋ yusuŋ yurde kwamiŋ. ² Bere siptesonjoŋbe dufaymiŋ wukkek moŋ. Munaŋ kurabe dufaymiŋ wukkek. ³ Bere siptesonjoŋ dufaymiŋ wukkek moŋ gobe hulsimiŋbe yawaramiŋ gega, femiŋ pet yeke sopte yuneŋ yuneŋbe kura ma yadeya kwamiŋ. ⁴ Munanj bere siptesonjoŋ dufaymiŋ wukkek gobe hulsimiŋ yade femiŋ kame yuntek manaŋ yaliŋ bana goya yade kwamiŋ.

⁵ “Be, bere teŋ mulgaŋ heŋ watek al gobe aranj ma wakeb bere 10 gobe dukpu yirke tumŋanj

feramiñ. ⁶ Irke kuñ wawuñ binde heke gab al kura gore kuware, ‘Bere tihi albe wañ hi! Niñgeb wañ tupi tinañ!’ yiriñ. ⁷ Be, bere 10 gore go nurdeb huwarde hulsiminj ommok hinhan goyen sope yirke melak sañiñ hamij. ⁸ Goyenbe bere dufayminj igin moñ goreb bere dufayminj wukkenj goyen, ‘Hulsininiñ kamniñ tahanj geb, femiñ kura dunnañ,’ yinaminj. ⁹ Irkeb, ‘Moñ geb, fe gabe denja neñja tumnajanđe epte ma diryenj geb, dindikenj kuñ al hitte damu tinayiñ,’ yinaminj. ¹⁰ Irkeb bere siptesonjoñ dufayminj wukkek moñ goyen fe damu niñ kukeb goyarebe bere tiriñ al go wayyiñ. Irkeb bere siptesonjoñ gitik teñ hinhan goyen al go wakeb tupi teñ yare dula mata kuruñ tiniñ tiyaminde gor kwamiñ. Irkeb yamebe tayamij.

¹¹ “Be, goyen kamereb bere siptesonjoñ hulsire niñ fe damu tiniñ yeñ kwamiñ go mulgañ heñbe, ‘Doyañ al, Doyañ al, yame hol irde dunke hurkuninj,’ inamiñ. ¹² Goyenbe al bere tiriñ gore wol heñbe, ‘Fudinde wor po dineñ hime. Denbe ma nurde duneñ hime,’ yinyiñ. ¹³ Be, maya mere dirhem gwahade goyen po ne Al Urmiñ wañ wañ nalu funañbe ma nurde hañ geb, gitik teñ hinayiñ,” yinyiñ.

*Al karwoyen siraw mere
(Luk 19:11-27)*

¹⁴ Irde sopte maya mere mat yinyiñ. “Be, Al Kuruñ beleñ alya bereya doyañ yird yird goyen kurabe gahade: al kura naña gisaw kwe yeñbe detne doyañ yirde hinayiñ yeñ meteñ marmiñ hayhay yiryiñ. ¹⁵ Irdeb meteñ al uñküreñbe

hora siptesonjoŋ unyiŋ. Kurabe hora irawa, irde kurabe uŋkureŋ unyiŋ. Meteŋ mar gobe al gwahade mat igiŋ meteŋ tinayiŋ yeŋ nurdeya gab hora goyen yunyiŋ. Irdeb yubul teŋ kuriŋ.

¹⁶ Meteŋ al hora siptesonjoŋ tiriŋ al gobe goyare po tukuŋ meteŋ uneŋbe go hende hora siptesonjoŋ iryiŋ. ¹⁷ Meteŋ al hora irawa tiriŋ al goyen wor gwahade po, tukuŋ meteŋ uneŋbe go hende hora irawa iryiŋ. ¹⁸ Goyenbe meteŋ al hora uŋkureŋ tiriŋ al gobe kuŋ mete taldebe doyaŋ alminjde hora goyen goŋ bana kiryiŋ.

¹⁹ “Be, doyaŋ al go naŋa gisaw kuŋ goŋ sobamde po heŋ heŋ gab wayyiŋ. Irdeb waŋ meteŋ marmiŋ hora yunyiŋ goyen daha yiramiŋ yeŋ gusunjan yiryiŋ. ²⁰ Irkeb meteŋ al hora siptesonjoŋ unyiŋ gobe sopte hora siptesonjoŋ yawaŋbe doyaŋ almiŋ gaha inyiŋ: ‘Hora siptesonjoŋ goyen doyaŋ irayiŋ yeŋ nuneŋ kwariŋ geb, gore sopte 5 irmiŋ gago,’ inyiŋ. ²¹ Irkeb doyaŋ almiŋ beleŋ wol heŋbe, ‘Gebe meteŋ igit wor po tiyan. Gebe meteŋ al igit, merene nuraŋ. Det ug ma gunmiriŋ gega, keŋkelə doyaŋ yiraŋ ningeb, det budam wor gunmeke doyaŋ yirayiŋ. Irdeb wake tumŋaŋ neya dula teŋ amaŋ heŋ hireŋ,’ inyiŋ.

²² “Be, al hora irawa unyiŋ al gore wor waŋbe gaha inyiŋ: ‘Hora irawa doyaŋ irayiŋ yeŋ nuneŋ kwariŋ gobe gore po meteŋ uneŋbe hora irawa tebaŋ irmiŋ gago,’ inyiŋ. ²³ Irkeb doyaŋ almiŋ beleŋ wol heŋbe, ‘Gebe meteŋ al igit, merene po nuraŋ. Det ug ma gunmiriŋ gega, keŋkelə doyaŋ yiraŋ. Ningeb det budam gunmeke doyaŋ yirayiŋ. Irdeb wake neya dula teŋ amaŋ heŋ

hireŋ,’ inyinj.

²⁴ “Be, meten al hora uŋkureŋ unyiŋ gore wanbe gaha inyinj: ‘Doyaŋ al, gebe al misiŋeŋ yan wor po nurde guneŋ himyen. Biŋge ge ma hartinj goyen yawarde hayen. Irde ge ma tur irtinj wor kuŋ waseŋ hanjen. ²⁵ Goke teŋbe kafura heŋ horagebe tukuŋ mete talde gon bana kirmirinj. Niŋgeb hora gebe gago,’ inyinj. ²⁶ Gwaha inkeb doyaŋ almiŋ beleŋ wol henbe, ‘Gebe kumhaka al, meten al buluŋ wor po. Gebe detne beleŋ ma hartinj goyen yawarde himyen, irde detne beleŋ ma tur irtinj goyen waseŋ himyen yen nurde ha? ²⁷ Gebe ne gwahade yen nurdeb horanebe hora yerde hanjen yare kerariŋ manhan horane tolok hitinđe ga temewoŋ,’ inenbe meten mar buda hoyan hoy yirke wakeb, ²⁸ ‘Hora go goran irde teŋ meten al hora 10 miŋyan al go unnaŋ. ²⁹ Al det unke keŋkelə doyaŋ irde iginen kuruŋ forok iryen al gobe tebaŋ det yawaryen. Irkeb detmiŋ budam wor po henayinj. Munan det unke kumhaka heŋ iginen ma forok yiryen al gobe yende det muŋ kura hiyen goyen wor goran irke det miŋmoŋ wor po hiyen. ³⁰ Niŋgeb meten al buluŋ gobe tukuŋ siŋare kidoma bana esen misiŋ yiseŋ haŋyende gor temeynanj,’ yinyin geb,” gwaha yirinj.

*Doyaŋ Al Kuruŋ beleŋ alya bereya matamde
pota yiryenj*

³¹ Be, Yesu go sopte gaha yirinj: “Ne Al Urmiŋ gabe tareŋne turŋun yan henbe miyoŋneya tumiŋan kattek. Goyenterbe Doyaŋ Al Kuruŋyen maroro gasunđe keperenj. ³² Irkeb al megen niŋ kuruŋ gayen ne hitte po gabu irnayinj. Irkeb

sipsipyā memeya yewek beleñ pota yirde hiyen go gwahade yireñ. ³³ Ne beleñbe sipsip yadeb hanne yase beleñ mat yerdeb memebe yade tapa beleñ yeren. ³⁴⁻³⁶ Irkeb ne Doyan Al Kurun gare al hanne yase beleñ mat hinayıñ goyen gaha yineñ: ‘Ne binje nirkeyabe binje nunamiñ. Fe niñ kammekeyab fe nunamiñ. Albak heñ kuñ himekeb gargar niramiñ. Uliñhornem moñ himekeb uliñhor nunamiñ. Garbam hemekeyab doyan nirde farañ nurde hinhan. Koyare himekeb wañ neneñ hinhan. Goke teñbe Nanne beleñ guram dira. Ningeb Al Kurun beleñ alya bereyamiñ doyañ yird yird bana goñ hurkuñ hurkuñ gobe tikula kiriyña deñ gake gitik irtiñ hiyen geb wañ tenañ,’ yineñ. ³⁷ Gwaha yinkeb Al Kurun diliñde al huwak goreb, ‘Daha nañña binje kamke geneñ binje guntiriñ? Irde daha nañabe fe niñ kamke geneñ fe guntiriñ? ³⁸ Daha nañña albak heñ kuñ hike gargar girtiriñ? Irde daha nañña uliñhorgem moñ hike geneñbe uliñhor guntiriñ? ³⁹ Daha nañña garbam heke doyan girde farañ gurtiriñ? Irde daha nañña koyare hike kuñ gintiriñ?’ ninnayiñ. ⁴⁰ Irkeb ne Doyan Al Kurun gare wol heñbe gaha yineñ: ‘Fudinde wor po dineñ hime. Nere al deñem moñ gayen kura gwaha iramiñ keneñbe ne gayen niramiñ,’ gwaha yineñ. ⁴¹⁻⁴³ Irdeb tapa beleñ mat hinayıñ mar gobe gaha yineñ: ‘Deñbe binje nirkeb binje kura ma nunamiñ. Irde fe niñ kammeke fe kura ma nunamiñ. Albak heñ kuñ himekeb gargar ma niramiñ. Uliñhornem moñ himekeb kura ma nunamiñ. Garbam himekeb farañ ma nuramiñ. Irde koyare himekeya wor

waŋ ma neneŋ hinhan. Goke teŋbe deŋbe Al Kurunyen bearar bana haŋ. Niŋgeb nubul teŋ kuŋ kak ala Satanya miyoŋmiŋya niŋ gitik irtiŋ bana goŋ kunanj,’ yineŋ. ⁴⁴ Gwaha yinmekeb al buda gore wol heŋbe, ‘Doyan Al Kurunj, daha naŋa bijgeya feya niŋ kamke geneŋ wasak titiriŋ? Irde daha naŋa uliŋhorgem moŋ hike kura ma guntiriŋ? Irde daha naŋa garbam heke doyan ma girdeb faraŋ ma gurtiriŋ? Irde daha naŋa albak geneŋ gargar ma girtiriŋ? Irde daha naŋa koyare hike go ma kuŋ gintiriŋ?’ ninayin. ⁴⁵ Irkeb ne Doyan Al Kurunj gare wol heŋbe gaha yinen: ‘Fudinde wor po dineŋ hime. Nere al deŋem moŋ gayen kura gwaha ma iramiŋ keneŋbe ne gayen faraŋ ma nuramiŋ,’ gwaha yineŋ. ⁴⁶ Mel gobe mata buluŋmiŋ gote muruŋgem hugiŋeŋ kanduk kuruŋ teŋ hinayin. Munaŋ Al Kurunj diliŋde al huwak gobe Al Kurunya hugiŋeŋ hinayin,” yinyin.

26

*Yesu mayniŋ yeŋ mere sege iramiŋ
(Mak 14:1-2; Luk 22:1-2; Yon 11:45-53)*

¹ Be, Yesu gob sabamiŋ kuruŋ goyen pasi irdeb tigiri teŋ komatmiŋ yago gaha yinyin: ² “Pasoba dula nalu kuruŋ gobe molye go yeŋ nurde haŋ gogo. Go naturebe ne Al Urmiŋ gayen kuruse

hende mununeŋ mununeŋ niŋ asogo haniŋde nernayiŋ,”* yiriŋ.

³ Be, goyenterbe pris buda gote karkuwanjmiŋya Yuda marte doyaŋ mar parguwak yagoya beleŋ pris buda gote kuruŋmiŋ Kaifasyen yare gabu iramiŋ. ⁴ Irdeb daha mat kura Yesu go usi irde teŋ mayteke kamyeŋ yeŋ mere sege iramiŋ. ⁵ Goyenbe yiŋgeŋ mere maydeb, “Dula nalu kuruŋ gayenter ma gwaha titek. Moŋgo goke igiŋ ma nurde al beleŋ fulenja dirnayiŋ geb,” yamiŋ.

Bere kura beleŋ det fimiŋ hamiŋeŋ igiŋ wor po goyen Yesu tonanje wok iryiŋ

(Mak 14:3-9; Yon 12:1-8)

⁶ Be, Yesu go komatmiŋ yagoya Betani taunde Saimonyen yare hinhan. Saimonbe bikkenj busuka manaj hinhan. ⁷ Be, Yesu go keperde hikeyab bere kura gore det fimiŋ hamiŋeŋ igiŋ wor po alabasta hora beleŋ po irtiŋ yaliŋ kusamuŋ goyen bana hitiŋ go tawaŋ tonanje wok iryiŋ. ⁸ Det fimiŋ damum hende wor po goyen bere gore Yesu tonanje wok irke keneŋbe komatmiŋ yago beleŋbe biŋ ar hende daniŋ buluŋ ira yeŋ gusuŋaŋ hamiŋ. ⁹ “Go tukuŋ al yunke

* **26:2:** Bikken Israel mar Isip naŋa tubul teŋ Kenan kunij tiyamiŋabe Al Kuruŋ beleŋ sipsip al dirin dirjeŋ gasa yirde darim yade yame kantayaŋ sam yirnayiŋ yinyiŋ. Munaŋ al kura gwaha ma tiyamiŋ marbe Al Kuruŋyen miyoŋ beleŋ waŋbe mel gote urmiŋ mataliŋya dapŋamij mataliŋya goyen tumŋaŋ gasa yirke kamamiŋ. Gega meremiŋ gama iramiŋ marbe miyoŋmiŋ beleŋ yubul tiyamiŋ goke dufay heŋ heŋ ge dula mata teŋ hinhan.

manhan hora kuruñde po damu tike hora go teñ al buniñej farañ yurwoñ,” inamiñ.

¹⁰ Be, Yesu go mere teñ hinhan goyen nurdeb, “Deñbe daniñ bere go tagal uneñ buluñ irhañ? Yenþe mata iginj wor po nira. ¹¹ Al buniñejbe derþa hugineñ hinayinj. Goyenbe nebe deñþa hugineñ ma hitek. ¹² Bere gare det fimiñ ulner wok ira gabe ne kammeke mete nирnayinj goke gitik nira. ¹³ Ningeb fudinde wor po dinen hime. Kame al beleñ ne niñ nañña kuruñ ga tagalde tukuñ henþabe bere gare mata tiya gake wor tagalde hinayinj, irde matamiñ goke dufay heñ hinayinj,” yinyiñ.

*Yudas Iskariot beleñ Yesu asogo haniñde kiriyin
(Mak 14:10-11; Luk 22:3-6)*

¹⁴ Be, Yesu komatmiñ 12 bana goyen al deñem Yudas Iskariot ineñ hanjen gore pris buda gote karkuwajmiñ hitte kuriñ. ¹⁵ Kunþe, “Yesu hantiñde kermekeb murunjembe dahade nun-nayinj?” yinyiñ. Irkeb silwa hora kapyan heke kunj 30 hekeb unamiñ. ¹⁶ Go kamereb Yudas go Yesu goyen daha mat kura asogom haniñde kerenj yenj beleñ niñ nañkenenj hinhin.

*Dula funaj
(Mak 14:12-21; Luk 22:7-13,21-23; Yon 13:21-30)*

¹⁷ Be, Yesuyen komatmiñ go hañka wawuñbe beret yis miñmoñ nen nen nalu heweñ tiya yeñþe Yesu gusuñaj iramiñ. “Damde kuñbe Pasoba binje gitik irde netek yenj nurde ha?” inamiñ. ¹⁸ Irkeb Yesu beleñ wol henþe, “Yerusalem taun bana kuñbe al kura gor keneñþe gaha inayinj.

'Tisa beleñbe, "Nalunebe binde hihi. Niñgeb neya komatneyabe gere yare Pasoba binje netek," yihi,' gwaha innayinj," yinyinj. ¹⁹ Irkeb komatminj yago goyen Yesu yinyinj go po gama irde kuñbe Pasoba binje nen nen gitik tiyamiñ.

²⁰ Be, wawuñbaña wor po hekeb Yesuya komatminj 12 goya Pasoba binje ninij yen keperaminj. ²¹ Binje nene heñyabe Yesu beleñbe, "Fudinde wor po dinej hime. Den gayen kuratinj kura beleñ asogoner haniñde niryenj," yinyinj. ²² Irkeb komatminj yago gobe kanduknej wor po nurraminj. Irdeb kura kame yuñkurenj yuñkurenj, "Doyañ Al Kurunj, ne niñ wet yen ha?" yen gusuñaj iramiñ. ²³ Irkeb wol heñbe, "Al kura neya tumñaj haniñ teñ fe koronj bana kera gore asogo haniñde niryenj. ²⁴ Ne Al Urminj gabe Al Kuruñyen mere basañ mar beleñ bikkenj asanđe kayamiñ goyen po gama irde kamenj. Goyenbe al kura asogoner haniñde niryenj al goke bunijenj wor po nurde unenj hime. Al go kawañ ma hirinj manhan kanduk buluñ goyen go ma kenwoñ," yinyinj. ²⁵ Irkeb Yesu asogominj haniñde kertek al Yudas beleñ, "Tisa, ne niñ daw yen ha?" inyinj. Irkeb wol heñbe, "Gwaha, gobe ge po geb," inyinj.

*Yesu beleñ beretya wainya komatminj yuñyinj
(Mak 14:22-26; Luk 22:14-20; 1 Korin 11:23-25)*

²⁶ Be, binje nene heñyabe Yesu beleñ beret teñbe Naniñ turuñ irdeb ubala teñbe, "Beret dunhem gahade gayen po nebe deñ ge teñ kamenj. Niñgeb goke teñbe beret gabe gasoñne geb, teñ nenañ," yinyinj. ²⁷ Irdeb wain fimiñ gisu bana hitiñ go teñbe sopte Al Kurunj turuñ irde, "Den

tumļaŋ ga teŋ nenaŋ. ²⁸ Al megen haŋ kuruŋ gote mata buluŋ halde yuneŋ yuneŋ niŋ teŋ Al Kuruŋ beleŋ biŋa tiyyiŋ goke teŋ darine wok irde kameŋ. Ningeb wain ga teŋ nenaŋ. ²⁹ Fudinde dineŋ hime. Wain fimiŋ gayen tebaŋ ma newen. Kuŋ kuŋ Nanne beleŋ alya bereyaminŋ doyaŋ yiryenya goyenter gab deňya tumļaŋ wain fimiŋ gergeŋ sopte netek,” yinyiŋ.

³⁰ Be, go kamereb Yesuya komatminŋ yagoya goyen tikiŋ heŋbe Olip donđonđe hurkamiŋ.

Pita helwan hiyyeŋ goke tagalyiŋ

(Mak 14:27-31; Luk 22:31-34; Yon 13:36-38)

³¹ Be, hurkuŋ gor heŋbe Yesu beleŋ gaha yinyiŋ: “Haŋka wawuŋbe ne mununninŋ yeŋ fere nirkeb deňbe tumļaŋ nubul teŋ busaharnayiŋ. Mata goke Al Kuruŋyen asaŋde gahade katin hi: ‘Sipsip doyaŋ al maymeke sipsipmiŋbe burgagaw kernayiŋ,’ yitiŋ.

Sekaraia 13:7

³² Goyenbe kame sopte huwardebe ne wa meheŋ heŋ Galili naŋare kweŋ,” yinyiŋ. ³³ Irkeb Pita beleŋbe, “Al hoyanbe tumļaŋ gubul tinayiŋ. Goyenbe nebe epte ma wor po gubul tiyen,” inyiŋ. ³⁴ Irkeb Yesu beleŋ wol heŋbe, “Fudinde wor po gineŋ hime. Haŋka wawuŋbe tatirok ma mere tikeyabe ge beleŋ wawuŋ karwore ne niŋ yeŋ, ‘Al gobe go ma nurde uneŋ hime,’ yawayiŋ geb,” inyiŋ. ³⁵ Goyenpoga Pita beleŋbe, “Nebe al beleŋ mununnayiŋ gega, ge niŋ yeŋ, ‘Yeŋ ma nurd unhem,’ ma wor po yeweŋ,” inyiŋ. Irkeb kadom yago manaq tumļaŋ gwaha ala inamiŋ.

Yesu Getsemani heŋ Al Kuruŋ mere iryiŋ

(Mak 14:32-42; Luk 22:39-46)

36 Be, gor mat kuŋ naŋa deŋe Getsemani gor forok yeŋbe komatmiŋ yago, “Gar keperde doyaŋ nirde hikə neb irar ira kuŋ Al Kuruŋ mere ireŋ,” yinyiŋ. **37** Irdeb Pitaya Sebedi urmiŋ waraŋ Yonya Yemsya yadeb gasuŋ hoyanđe kwamiŋ. Goyareb Yesube dufayminja biŋyabe kanduk wor po hiriŋ. **38** Irdeb mel karwo go yinyiŋ. “Kanduk kuruŋ wor po mununke kamtek nurhem geb, neya gar heŋbe Al Kuruŋ mere irdeya ga hinayiŋ!” yinyiŋ. **39** Gwaha yineŋbe gor mat muŋ kura siŋgir teŋ kuŋbe biŋ tadam mat wulgurut yeŋbe, “Ado, igin kenem kanduk kuruŋ gayen teŋ siŋa irayiŋ. Goyenbe nere dufay ma gama irayiŋ. Gere dufay po gama irayiŋ,” inyiŋ. **40** Gwaha teŋbe mulgaŋ heŋ kuŋbe komatmiŋ karwo gob firtiŋ yinyiŋ. Irdeb Pita isan̄ heŋbe, “Mel, deŋbe neya muŋ kura hitŋeŋ teŋ Al Kuruŋ mere irde ga ma fernayiŋ?” yinyiŋ. **41** Irdeb, “Ferde ma Al Kuruŋ mere irde hinayiŋ. Gogab uŋgura waŋ tuŋaŋ durkeb epte ma katnayiŋ. Tontiŋbe Al Kuruŋ mere ird ird nin̄ wilakŋeŋ nurde haŋ. Gega ultiŋbe piŋeŋ heŋ haŋ,” yinyiŋ. **42** Irdeb sopte yubul teŋ kuŋ Al Kuruŋ mere irdeb, “Ado, kanduk ga ne beleŋ ma teweŋbe kanduk gayen pasi irtek beleŋ miŋmon hiyen kenem nebe dufayge po gama irdeb teweŋ,” yiriŋ.

43 Be, Al Kuruŋ mere irde pasi heŋbe sopte mulgaŋ heŋ kuŋ komatmiŋ karwo gob dilin̄ kanduk hekeb firtiŋde hikə yinyiŋ. **44** Yeneŋbe yubul teŋ sopte mulgaŋ heŋ kuŋbe Al Kuruŋ mere iryiŋ gwahade po sopte mere iryiŋ.

45 Be, mulgaŋ heŋ kuŋbe komatmiŋ yago goyen,

“Deňbe usaq hen firtinde po haň? Ga kennaj! Ne Al Urmiň gayen mata buluň mar haniňde nerd nerd nalu gobe bikkeň gago forok yihi. **46** Huwarke kuninj! Asogo haniňde nertek albe bikkeň gago waya geb,” yinyinj.

Yesu teň fere tiyamiň

(*Mak 14:43-50; Luk 22:47-53; Yon 18:3-12*)

47 Be, Yesu gobe gwaha yeň hikeyabe komatmiň kura Yudas gobe al yade wayamiň. Al buda gobe fulenjare niň bidilaya nukwaya yade wayamiň. Mel gobe pris buda gote karkuwaňmiňa Yuda marte doyan mar parguwakya beleň yad yerke wayamiň. **48** Yesu go asogom haniňde kertek al goreb tetek mar go gaha yinyinj: “Kuň forok yeňbe mata kura tiyeň geb. Al kura amaň amaň irde uluňde u irmeke keneňbe al gobe gog po yeňbe kuň tenayıň,” yinyinj. **49** Be, Yudas go bikkeň mere gwahade yinyinjde geb, kuň forok yeň Yesu hitte kuňbe, “Wawuň, Tisa,” inenjbe uluňde u iryinj. **50** Irkeb Yesu beleň wol henjbe, “Kadne, gwaha tiye yeň wayha go gwaha tiya,” inyinj. Irkeb al wayamiň mar goreb waň teň fere tiyamiň. **51** Irkeb Yesu komatmiň kura yeň binde hinhin goreb fulenjare niň bidilamiň marde pris buda gote kurunjiňde meteň almiň kura kirmiň sapa iryinj. **52** Irkeb Yesu beleň, “Bidilage go gasuňeňde kera! Al kura bidila beleň al gasa yiryeň gob haniň wol hekeb gwaha mat po mayke kamyen. **53** Adone gusuňaň irmekeb goyare po miyoňmiň budam wor po yad yerke katen faraň nurnayinj gobe ma nurde ha? **54** Goyenbe mata gwahade

tiyenbe Al Kuruŋyen asanđe mata gwahade gwahade forok yiyyen yitiŋ goyen daha mat forok yiyyen? Epte moŋ,” inyinj.

⁵⁵ Gwaha inenbe Yesu go yeŋ teŋ fere titek mar goyen, “Ne gayen kawe mar yad kuŋ hime geb, gago fulenjare niŋ bidilaya nukwaya manan waŋ nawarniŋ teŋ haŋ? Nebe naŋkahalmiŋ naŋkahalmiŋ Al Kuruŋyen ya bana saba tagalde himekeyabe ma nadē hanjen. ⁵⁶ Goyenbe Al Kuruŋyen asanđe mere basaŋ marmiŋ beleŋ kame mata gwahade forok yiyyen yeŋ kayamiŋ goyen den beleŋ gago teŋ haŋ,” yinyinj. Be, komatmiŋ yagobe tumŋaŋ Yesu tubul teŋ busaharamiŋ.

Yesu pris buda gote kuruŋmiŋ diliŋ mar huwaryiŋ

(Mak 14:53-65; Luk 22:54-55,63-71; Yon 18:13-14,19-24)

⁵⁷ Be, Yesube pris buda gote kuruŋmiŋ Kaifas hitte tukamiŋ. Gorbe Moseyen saba marya Yuda marte doyaŋ mar parguwak yagoya gabu iramiŋ.

⁵⁸ Be, Pita go mel gore Yesu teŋ kuŋ hikeya gisaw yarham po heŋ gama irde kuriŋ. Kuŋ kuŋbe pris buda gote kuruŋmiŋ Kaifasyen ya koya beleŋ po milgu irtiŋ bana goŋ al gabu irde hanjen sawsaware hurkuriŋ. Hurkuŋbe daha kura tike keneŋ yen ya go doyaŋ irde hanjen mar keperde hinhande gor kuŋ kipiryiŋ.

⁵⁹ Be, pris buda gote karkuwaŋmiŋya Yuda marte doyaŋ marya goyen tumŋaŋ gabu irde da misinje wor po Yesu go mayteke kamyeŋ yeŋ mere sege iramiŋ. Goyenbe miŋ kura ma keneŋbe goke naŋkenamiŋ. ⁶⁰ Irkeb al budam

waŋ Yesu tagal uneŋ uneŋ niŋ usi mere budam yad forok yiramin. Gega Yesu maytek meremiŋ iginj kura ma kenamiŋ. Irkeb kuŋ kuŋ funaŋ al irawa kura wanbe, ⁶¹ “Al gareb, ‘Al Kuruŋyen ya balem goyen upew urde sopte gergeŋ irde naŋa fay karwore pasi ireŋ,’ yeke nurarun,” yaryum.

⁶² Be, pris buda gote kuruŋmiŋ Kaifas beleŋ huwardeb Yesu goyen, “Mere kuruŋ ulger irhar gabe wol ma hawayin?” inyiŋ. ⁶³ Goyenbe Yesu go meremiŋ ma wol heŋ balmiŋ po hin-hin. Irkeb sopte, “Ne beleŋ Al Kuruŋ gwahader hitiŋ gote saŋiŋde ginhem geb, gebe Mesaia Al Kuruŋ Urmiŋ ma dahade goyen momoŋ dira,” inyiŋ. ⁶⁴ Gwaha inkeb Yesu beleŋ wol heŋbe, “Dindiken gog po yahan. Goyenbe ne beleŋbe denŋ kuruŋ gayen gaha dineŋ. Kame ne Al Urmiŋ gabe Al Kuruŋ saŋiŋ miŋyaŋ Al gote haniŋ yase beleŋ mat keperde naŋkiŋde gagap hende katen himeke nennayin,” yinyiŋ. ⁶⁵ Irkeb pris buda gote kuruŋmiŋ gore mere goyen nurdeb, “Al gabe Al Kuruŋ sukal ira,” yeŋ biŋ ar yeke uliŋhormiŋ erek irdeb, “Niŋgeb daniŋ mere hoyan niŋ naŋkentek? Al Kuruŋ sukal ira gobe deŋ tumŋaŋ nurhaŋ gago. ⁶⁶ Niŋgeb deŋbe dahade nurde hanj?” yinen gusuŋaŋ yiryiŋ. Irkeb wol heŋbe, “Kamyen po!” inamiŋ. ⁶⁷ Irdeb al gor hinhan goreb Yesu kimiŋde meyan iramiŋ. ⁶⁸ Irdeb kimiŋ mala teŋbe haniŋ mupi irde mayamiŋ. Kura beleŋbe palasi irdeb, “Mesaia, ganuŋ beleŋ muguna? Mo-moŋ dira!” inamiŋ.

Pita beleñ Yesu niñ helwañ hirinj
(Mak 14:66-72; Luk 22:56-62; Yon 18:15-18,25-27)

⁶⁹ Be, goyarebe Pita go ya go biñ bana saw-saware gor keperde hinhin. Irkeb meteñ bere kura gore wanþbe, “Ge manan̄ Yesu Galili niñ al goya kuñ hinaryum,” inyinj. ⁷⁰ Irkeb Pita beleñbe al tumñañ gor hinhan gote diliñ mar helwañ henþbe, “Neb goke kura yeñ ha yeñ ma nurde hime,” inyinj. ⁷¹ Irdeb gasuñ hinhin go tubul teñbe kuñ yamere huwarde hikeb bere kura gore wañ keneñbe al buda gor hinhan goyen, “Al gabe Nasaret niñ al Yesuya kuñ haryen,” yiriñ. ⁷² Irkeb Pita gore tebañ po helwañ henþbe, “Fudinde wor po, nebe al gobe ma nurde unen̄ hime,” yiriñ.

⁷³ Be, hitñeñ muñ kura teñbe al gor hinhan goreb Pita goyen, “Mere tike melakge nurhet gobe Yesu gama irde hanjen mar al kurabe ge gago yeñ nurhet,” inamiñ. ⁷⁴ Irkeb Pita beleñbe mere fudinde po tihim yeñ biña teñbe, “Fudinde wor po dineñ hime. Neb al goke yeñ han̄ yeñ ma nurde hime,” yinyinj. Irkeb goyare po tatirok mere tiyyinj. ⁷⁵ Irkeb Pita go Yesu beleñ, “Tatirok ma mere tikeyabe ne niñ yeñ wawuñ karwore, ‘Al gob ma nurde unen̄ hime,’ yawayinj,” inyinj goke biñ bak yiriñ. Irkeb siñare katen̄ kuñ mata tiyyinj goke biñde misiñ wor po nurdeb esiriñ.

27

Yesu go Pailat hitte terj kwamiñ
(Mak 15:1; Luk 23:1-2; Yon 18:28-32)

¹ Be, wampot muŋ wor pobe pris buda gote karkuwaŋmiŋya Yuda marte doyaŋ mar par-guwakya beleŋ mere maydeb, “Yesube mayteke kamyenj,” yamiŋ. ² Irdeb haniŋ fere teŋbe Pailat hitte tukaminj. Pailatbe Roma gabman al Yudia naŋa doyaŋ irde hiyen.

*Yudas kamyenj
(Aposel 1:18-19)*

³ Be, asogo haniŋde kiriyenj al Yudasbe Yesu go merem yaŋ irde mayke kamtek heke keneŋbe mata buluŋ tiyyinj goke buniŋenj nuryenj. Irdeb silwa hora 30 damu iramiŋ goyen pris buda gote karkuwaŋmiŋya Yuda marte doyaŋ mar par-guwakya hitte yumulgaŋ tiyyinj. ⁴ “Mata buluŋ miŋmoŋ al goyen kami yeŋ hantinjde kirmenj. Niŋgeb mata buluŋ timenj,” yinyenj. Irkeb wol henjbe, “Gobe nende samuen moŋ be. Gere kanduk geb,” inamenj. ⁵ Gwaha inkeb biŋ ar yekeb hora go Al Kurunyen ya balem bana gonj yemeyde kuriŋ. Kuŋbe beŋe teŋ kamyenj.

⁶ Be, hora yimiyyinj gobe pris buda gote karkuwaŋmiŋ beleŋ pilgaŋ henjbe, “Hora gabe al kami yeŋ damu titenj. Moseyen sabarebe hora gahade gayen epte ma Al Kuruen niŋ unnavenj yitiŋ. ⁷ Niŋgeb hora ga yade naŋa hoyanđe niŋ mar Yerusalem waŋ kamke mete teŋ hitek yeŋ kuwe ird ird alyen megenj goyen damu titek,” yeŋ mere sege iramiŋ. ⁸ Goke teŋbe naŋa tapum gobe “Al Kamtinjde” inamenj. Gayenter wor gwahade po ineŋ haŋ. ⁹ Niŋgeb Al Kurunyen mere basanj al Yeremaia beleŋ mere kayyinj gobe gwaha mat iginenj kawan hiriŋ. Merebe gahade:

“Israel marbe yej mayteke kami yejbe silwa hora 30 gore al damu tiyamiñ.

¹⁰ Irde Doyañ Al Kuruj beleñ gwaha gwaha tiyayiñ ninyiñ gwahade po,
mel gobe hora go teñbe kuwe ird ird alyen
megen damu tiyamiñ,” yitiñ hi. *Sekaraia 11:12-13; Yeremaia 32:6-9*

*Gebe Yuda marte doyañ al kuruj we?
(Mak 15:2-5; Luk 23:3-5; Yon 18:33-38)*

¹¹ Be, mel go goj gwaha teñ hikeyabe Yesu gobe Roma gabman al Yudia naña doyañ irde hiyen al Pailat diliñ mar huwaryiñ. Irkeb, “Ge gayenbe Yuda marte doyañ al kuruj we?” inyiñ. Irkeb, “Gwaha, gigeñ yaha gog po,” inyiñ.

¹² Be, pris buda gote karkuwañmiña Yuda marte doyañ mar parguwakya beleñ tagal unamiñ. Gega Yesube meremij wol ma hiriñ.

¹³ Irkeb Pailat beleñ, “Mel gare miñge girde tagal gunej hanj gabe kura ma wol hawayiñ?” inyiñ.

¹⁴ Goyenpoga Yesu beleñ mel gote mere go muñ kura ma po wol hiriñ. Irkeb Pailat beleñ go keneñbe diliñ fot yiriñ.

*Pailat beleñ Yesu tubul timeke kwi yiriñ
(Mak 15:6-15; Luk 23:13-25; Yon 18:39-19:16)*

¹⁵ Be, goyenterbe damam damam Pasoba dula naturebe Pailat beleñ koyare hinhan mar goyen al kura teñ siña irde hiyen. Al gobe Yuda mar beleñ al gwahade inke gab gwaha teñ hiyen.

¹⁶ Be, goyenterbe al buluñ wor po yej nurd unen hanjen al Barabas goyen koyare hinhin.

¹⁷⁻¹⁸ Be, Pailatbe yiñgen dufaymiñdeb, ‘Yuda marte doyañ mar gabe al budam Yesu gayen

gama irde hike yeneñbe daniñ neñ gwahade moñ
yenj nurdeb yeñ ge iginj ma nurde mayke kami
yenj gago tawayhañ,’ yeñ nuryiñ. Niñgeb al
buda kurun goyen gabu irkeb, “Al damiñ tubul
timeke kuyeñ? Barabas ma Mesaia ineñ hañ Yesu
gayen?” yeñ gusuñjan yiryiñ.

19 Be, Pailat go mere nurt nurt gasuñde
keperde hikeyabe berem beleñ mere gahade
asanđe kanj teñ kerke wayyiñ: “Al go daha
wet kura ire ire ma tiyayiñ. Yeñbe merem
moñ. Hañka mite tihim. Niñgeb bener ga
yenj ge kanduknjen wor po nurde hime. Tubul
po tiyayiñ,” inyiñ. **20** Goyenbe pris buda gote
karkuwanñminja Yuda marte doyañ mar par-
guwakya beleñ al buda kurun gabu iramin goyen
hakot biñ yawaraminj. Irde, “‘Barabas tubul
tike kwi. Munañ Yesube mayke kami,’ innayiñ,”
yinamiñ.

21 Be, Pailat beleñ al buda go, “Al irawa gayen
ganuñbe tubul timeke kuyeñ?” yineñ gusuñjan
yiryiñ. Irkeb, “Barabas,” yamiñ. **22** Irkeb wol
heñbe, “Niñgeb Mesaia ineñ hañ al gab daha
ireñ?” yinyiñ. Irkeb al buda kurun goreb,
“Kuruse hende mayke kami!” yamiñ. **23** Irkeb
Pailat beleñ, “Daniñ? Al gabe da mata buluñ kura
tiyuñ?” yinyiñ. Gega uguñ po, “Kuruse hende
mayke kami ko!” yamiñ.

24 Be, Pailat go gwaha kura titek ma hiriñ. Irde
al buda kurun go fulenja forok irniñ tike yeneñbe
fe teñ mel gote diliñ mar haninj halyiñ. Irdeb,
“Al ga kamenj tiya gabe neya neya moñ. Gabe
dende samuñ po geb,” yinyiñ. **25** Irkeb, “Igiñ,

yenj kamyen gote merembe neŋya dirinjinij yago kame forok yenayin gore tetek,” inaminj. ²⁶ Irkeb Barabas go mel gote mere nurdeb tubul tike kuriŋ. Goyenbe Yesu go usulak teŋ kuruse hende maynaŋ yenbe fulenja marminj haninjde tubul tiyyinj.

*Fulenja mar beleŋ Yesu giwgiw iramiŋ
(Mak 15:16-20; Yon 19:2-3)*

²⁷ Be, Roma gabmanyen fulenja mar go Yesu teŋ Pailatyen ya kuruŋ bana gonj tukaminiŋ. Irdeb fulenja mar kadom goya tumjanj Yesu milgu iramiŋ. ²⁸ Irdeb ulinhorminj tumjanj yugu teŋ gab doyan marte ulinhor bukkeŋ yara goyen kerd unamiŋ. ²⁹ Irdeb kaŋ hirwaŋen yan goyen bili bili irde doyan al kurunyen tonan umnja irhet usi teŋ tonanđe keramiŋ. Irde doyan alyen kutum kura teŋ haninj yase beleŋ kerde fulenja mar gore Yesu diliŋde wan dokolhoŋ yuguluŋ teŋbe, “Fudinde wor po, Yuda marte doyan al kuruŋ,” inenj giwgiw irdeb bak mayde iramiŋ. ³⁰ Irde meyanj irde kutum tanarde hinhin goyen po goraj irde tonanđe mayde tebaŋ irde hinhan. ³¹ Gwaha irde giwgiw irdeb ulinhor bukkeŋ yara go tugu teŋbe yende ulinhor wor po goyen yerde unamiŋ. Irdeb tukunj kuruse hende maytek yenj teŋ kwamiŋ.

*Kuruse hende mayke kamyinj
(Mak 15:21-32; Luk 23:26-43; Yon 19:17-27)*

³² Be, beleŋyan hako kuŋ henyabe al kura Sairini taunde niŋ al deňem Saimon keneŋbe Yesuyen kuruse tawa inenj pakkı irke tiriŋ. ³³ Be, kuŋ kuŋ naŋa deňe kura Golgota gor forok yamiŋ. Golgota gote miŋbe “al tonan kiŋkininjde”.

³⁴ Gorbe wainya he fimiŋ urekya suluk irtiŋ goyen unke ninam uryiŋ gega, nen nen niŋ bada hiriŋ. ³⁵ Yesu go kuruse hende kerde hikeb uliŋ umŋamiŋ ganuŋ beleŋ yawaryen yeŋ yende matare tiliŋ tanardeb pota yiramiŋ. ³⁶ Gwaha tenŋbe daha kura tike kentek yeŋ keperde keneŋ hinhan. ³⁷ Irde da misiŋde Yesu mayamiŋ goyen he parwek hende katinŋ goyen kuruse tonanŋ beleŋ keramiŋ. Merebe gahade:

AL GABE YESU. YUDA MARTE DOYAN AL KURUN

³⁸ Be, kawe al irawa kura goyen wor kuruse hende yeramiŋ. Kurabe Yesuyen kuruse yase beleŋ mat, munaŋ kurabe tapa beleŋ mat keramiŋ. ³⁹ Al kuŋ waŋ tenŋ keneŋbe biruŋ biruŋ tenŋ giwgiw irdeb, ⁴⁰ “Ge gayen Al Kurunyen ya balem upew urde sopte gergeŋ irde naŋa fay karworeb pasi ireŋ yawaŋ al gobe ge gago? Irde geb Al Kurun Urmiŋ keneŋbe tareŋger kuruse hende mat kata,” inamiŋ. ⁴¹ Irde pris buda gote karkuwanjminyä Moseyen saba maryä Yuda marte doyan mar parguwakya beleŋ wor gwahade po inen ayaŋ keramiŋ. ⁴² “Al gabe al hoyanŋbe faraŋ yurde hin hin gega, yiŋgenŋbe epte ma faraŋ uryen. Yeŋbe Israel marte doyan al kurun go. Kuruse hende mat katke keneŋ gabe dufaynininŋ yeŋ ge sanŋiŋ irniŋ be! ⁴³ Yeŋbe Al Kurun niŋ hekkenŋ nurde hiyen, irde ‘Neb Al Kurun Urmiŋ,’ yeŋ hiyen geb, tubul tike Al Kurun beleŋ faraŋ ureŋbe faraŋ uri,” inamiŋ. ⁴⁴ Irkeb kawe al irawa kuruse hende hinaryum go wor gwahade po sukal iraryum.

*Yesu kamyiŋ**(Mak 15:33-41; Luk 23:44-49; Yon 19:28-30)*

⁴⁵ Be, naŋa baŋkahal wor po hekeyabe naŋa bana kuruŋ gob tumŋaŋ kidoma beleŋ aw urtiŋde hike kuŋ kunjbe wawuŋbana 3 kilok hewen tiyyinj. ⁴⁶ Be, 3 kilok binde hekeb Yesu go ug po, “Eloi, Eloi, lama sabaktani!” yiriŋ. Mere gote miŋbe, “Al Kuruŋne, Al Kuruŋne, daniŋ nubul taha!”

⁴⁷ Be, mere go al kura gor huwarde hinhan gore nurdeb, “Elaia deŋe urde hi,” yamiŋ. ⁴⁸ Irdeb aran po al kura kup yeŋ kuŋ amil erek irde wain fimiŋ mukkuweŋ bana goŋ kerke uliŋ hekeb teŋ kutum ulyanđe giti irdeb Yesu unyinj. ⁴⁹ Goyenbe al hoyan goreb, “Elaia wet waŋ faraŋ urke kentek geb, tubul tike gwaha kura tiya yeŋ kinninj,” yamiŋ.

⁵⁰ Be, sopte po Yesu go uguŋ po mere teŋbe biŋ sul yiriŋ. ⁵¹ Goya goyenbe Al Kuruŋyen ya balem bana amil gasuŋ himam wor po diba irtiŋ hinhan goyen kahalte po hem beleŋ mat erek yeŋ bam beleŋ katyiŋ. Megen manan diririt yeŋ hora karkuwaŋ karkuwaŋbe gilgalan iramiŋ. ⁵² Al hakwam yirtiŋ bamba goyen hol yeŋ tukamiŋ. Irkeb Al Kuruŋ diliŋde al wukkeŋ heŋ kamamiŋ goyen budam sopte huwaramiŋ. ⁵³ Irde bamba siŋare kateŋbe kame Yesu sopte huwaryiŋ natureb Yerusalem taun kuruŋde kuŋ al budam hitte forok yeke yenamiŋ.

⁵⁴ Be, Roma gabmanyen fulenja marte doyan alya fulenja marmiŋya Yesu doyan irde hinhan goyen niniŋaya mata gor forok yiriŋ kuruŋ go

keneŋ kafura heŋbe, “Fudinde wor po, yeŋbe Al Kurun Urmiŋ,” yamiŋ.

⁵⁵ Bere budam Galili naŋare mat Yesu gama irde faraŋ urde kuŋ haŋyen goyen wor gor heŋ gisaw mat keneŋ hinhan. ⁵⁶ Bere goyen kurabe Makdala niŋ Maria, Yemsya Yosepyat miliŋ Maria, irde Sebedi urmiŋ waraŋ Yemsya Yonyat miliŋ.

Yesu mete tiyamiŋ

(Mak 15:42-47; Luk 23:50-55; Yon 19:38-42)

⁵⁷ Be, Yesu kamyiŋ goyen kuŋ wawuŋbaŋa wor po hewen tikeb Arimatea taunde niŋ al samuŋmiŋ budam kura goyen wayyiŋ. Deŋembe Yosep. Yeŋ wor Yesu gama irde hiyen. ⁵⁸ Be, al gore kuŋbe, “Yesu hakwam nunke mete tiye,” ineq Pailat gusuŋaŋ iryiŋ. Irkeb Pailat belen, “Igiŋ, gwaha tiyayiŋ,” inyiŋ. ⁵⁹ Irkeb Yosep belen Yesu hakwam goyen teŋ amil faykek gergeŋ belen po mala teŋ ⁶⁰ tukunbe yinqeŋ, “Kammeke ner-nayiŋ,” yiriŋ bamba goyen bana kiryiŋ. Irde hora kuruŋ miliŋ kura goyen yeŋya kwamiŋ marya gore giloŋgiloŋ irde tukun bamba gote yamem pet teŋbe kwamiŋ. ⁶¹ Irkeb bere iraw kura horabok gote diliŋ mar siŋa hoyan belen mat hinaryum. Makdala niŋ Mariayabe Maria hoyan kura goya belen gwaha tiyaryum.

Bemba doyan irde hinhan mar

⁶² Be, Sabat nalu fay urkeb pris buda gote karkuwanŋmiŋa Farisi marya belen Pailat hitte kwamiŋ. ⁶³ Kuŋbe, “Doyaŋ al, usi al gar go hinhyabe, ‘Kamenđe mat kuŋ yerenkek hekeb huwareŋ,’ yeŋ hinhin goyen bininiŋ bak yekeb

gago wayhet. ⁶⁴ Niñgeb fulenja marge hulyan
yirke hanjka mat kuñ molye bana goyen bamba go
doyañ irde hinayin. Moñgo komatminj yago belen
wañ hakwam goyen hoyanje tukuñbe, ‘Kamtinje
mat huwarun,’ yenayin geb. Irkeb al budam usi
mere go nurde dufaymij buluñ henayin. Gote
kandukbe hanjkapyä, ‘Nebe Mesaia,’ yineñ al usi
yirde hinhin gote kanduk fole iryeñ,” inaminj.
⁶⁵ Irkeb Pailat belen, “Fulenja marne kura yukun
deñ nurhan gwahade po keñkelä yinke bamba
go doyañ irde hinayin,” yinyinj. ⁶⁶ Irkeb mel go
kuñ bamba yamere niñ hora kuruñ goyen al kura
belen ma fegelnayin yeñ bisam irde go hende
diba iramiñ. Irdeb fulenja mar goyen, “Gar heñ
keñkelä doyañ irde hinaj ko!” yinaminj.

28

Yesu kamyinje mat huwaryij (Mak 16:1-10; Luk 24:1-12; Yon 20:1-10)

¹ Be, Sabat nalu hubu heñ kuñ wawuñ heñ fay
ureñ tiyyinj. Irkeb Makdala niñ Mariaya Maria
hoyañ kura goya gore Yesu hakwam keraminj
gasuñ goyen kenyé kwaryum.

² Be, bembare gorbe niniñja kuruñ forok yirinj.
Gobe Doyañ Al Kuruñ hitte mat miyonmiñ kura
kateñ bamba gote yame hora kuruñ go kañ
kañ irde hol irde go hende keperde hinhin geb,
gogo tiyyinj. ³ Yeñbe ulinya dinsokyabe dagamel
go gwahade epte ma keñkelä kentek hinhin.
Ulinjhortminj manaj faykek wor po.

⁴ Be, fulenja mar gor hinhan gobe miyoŋ go keneŋbe kafura wor po heŋ barbar yeŋ kamtiŋ hakwam yara hamiŋ.

⁵ Be, miyoŋ gore bere irawa go yenenbe, “Kafura heŋ ma. Yesu kuruse hende mayke kamuŋ al goke naŋkenen har yeŋ nurde hime. ⁶ Gega yeŋbe gar ma hi. Huwareŋ yeŋ hinhin go gwahade po huwara. Iginje wanŋ hakwam keraj gasuŋ ga kinyi. ⁷ Irde aranen kuŋ komatmiŋ yago goyen, ‘Yesube kamuŋde mat huwara geb, yeŋ wa meheŋ heŋ Galili naŋare kweŋ tiya. Gonŋ gab kuŋ kennayin,’ yiniryen. Mere gayen momoŋ dire yeŋ gago wayhem geb,” yinyinj.

⁸ Be, bere iraw gob kafura haryum. Goyenbe mere go nurdeb amaŋ haryum. Irdeb bembə go aranen po tubul teŋ Yesuyen komatmiŋ yago momoŋ yirye yeŋ kup yeŋ kwaryum. ⁹ Be, bere go mata gwahade forok yeweŋ tiya yeŋ ma nurde kuŋ hikeya Yesu beleŋ forok yeŋbe, “Wampot,” yinyinj. Irkeb irem gobe keneŋ bebak teŋbe kuŋ kahanđe tanarde dolon iraryum. ¹⁰ Irkeb, “Kafura heŋ ma. Kuŋ dine yago yinke Galili naŋare kuŋ gab nennayin,” yinyinj.

Fulenja mar beleŋ usi teŋ hinhan

¹¹ Be, bere irawa go hako ga mulgaŋ heŋ hikeyabe fulenja mar bembə doyan irde hinhan mar goyen kura beleŋ taunde kuŋbe mata forok yeke yenamiŋ kuruŋ goyen pris buda gote karkuwaniŋ momoŋ yiramiŋ. ¹² Irkeb Yuda marte doyan mar parguwak hitte kuŋ momoŋ yirdeb mere kura sege iramiŋ. Irdeb fulenja mar go hora kuruŋ yuneŋbe gaha yinamiŋ. ¹³ “Siŋare

kunjbe mere gahade al momoŋ yirde tukuŋ hinayin: ‘Neŋbe wawuŋ ferde ug hetekya komatmiŋ yago beleŋ waŋ hakwam goyen kawem teŋ kwaŋ,’ gwaha yeŋ hinayin. ¹⁴ Munaŋ mere momoŋ gayen kuŋ doyan altiŋ Pailat hitte forok yekəb neŋ beleŋ kuŋ keneŋbe igiŋ mat mere irtek geb, deŋbe merem yaŋ ma diryen,” yinamin. ¹⁵ Gwaha yinkeb fulenja mar gobe horamiŋ go yadeb mel gore yinamin gwahade po tiyamiŋ. Niŋgeb goyen mere gobe tagalkeb waŋ waŋ gayenter niŋ Yuda mar wor tagalde haŋ.

Komatmiŋ meteŋ kuruŋ yunyij

(Mak 16:14-18; Luk 24:36-49; Yon 20:19-23;
Aposel 1:6-8)

¹⁶ Be, Yesu yirin gwahade po komatmiŋ 11 go Galili naŋa bana goŋ niŋ dugu kura gor kunayin yinyinjde gor kwamiŋ. ¹⁷ Kuŋ keneŋbe dolon irde turuŋ iramiŋ. Munaŋ kurabe dufay kura kura haminj. ¹⁸ Irkeb Yesu go bindere waŋbe, “Naŋkiŋya megenya kuruŋ gayen doyan yird yird tareŋbe ne nuntiŋ hi. ¹⁹ Niŋgeb deŋ beleŋ kuŋ al megen hikə kwa kuruŋ gayen merene basaŋ heŋ tagalde tukunayin. Irde merene nurnayin marbe Al Kuruŋya Urmiŋyabe Holi Spirityat deŋemde baptais yirde komatne yirde hinayin. ²⁰ Irde mata gwaha gwaha teŋ hinayin dineŋ hinhem kuruŋ goyen mel go wor gama yirnaŋ yeŋ saba yirde hinayin. Fudinde wor po, nebe dubul ma wor po tiyen. Deŋya tumŋaŋ hiteke kuŋ kuŋ nalu funaŋ forok yiyyen,” yinyinj.

**Al Kurunyen Mere Igin
The New Testament in the Gwahatike Language of
Papua New Guinea
Nupela Testamen long tok ples Gwahatike long
Nuigini**

copyright © 2000 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Gwahatike

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

 You include the above copyright and source information.

 You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2016-08-10

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 9 Oct 2020

dbba218f-41f3-5f08-b0b6-2a7c919093ab